

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З УПРАВЛІННЯ ЗОНОЮ ВІДЧУЖЕННЯ

**ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ РАДІАЦІЙНО - ЕКОЛОГІЧНИЙ
БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК**

Затверджую

В.о. директора Чорнобильського
радіаційно-екологічного біосферного
заповідника

_____ Т.В. Мельничук

_____ 2018

ЛІТОПИС ПРИРОДИ

ЗА 2017 РІК

КИЇВ – 2018

Зміст

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ РАДІАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК.....	1
1.1. ТЕРИТОРІАЛЬНА І ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ЗАПОВІДНИКА.....	2
1.2. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗОНУВАННЯ.....	3
2. НАУКОВІ ПОЛІГОНИ	8
2.1. ПРОБНІ ПЛОЩІ	8
2.2. ПРОФІЛІ ТА ТРАНСЕКТИ	12
3. АБІОТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	14
3.1. КЛІМАТ	14
3.1.1. Основні метеорологічні показники.....	14
3.1.2. Метеорологічна характеристика сезонів року	30
3.2. ГІДРОЛОГІЯ	31
3.3. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ.....	34
3.4. ҐРУНТИ.....	35
3.5. РАДІОАКТИВНЕ ЗАБРУДНЕННЯ.....	37
4. РОСЛИННИЙ СВІТ	40
5. ТВАРИННИЙ СВІТ	42
6. ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДІВ РОСЛИН І ТВАРИН, ПРИРОДНИХ СЕРЕДОВИЩ, ЩО ЗАНЕСЕНІ В ЧИННІ ДЛЯ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНІ ПЕРЕЛІКИ	44
6.1. СТАТУС РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН	45
6.2. СТАТУС РІДКІСНИХ ВИДІВ ТВАРИН	58
6.2. Ділянки Чорнобильської зони відчуження, найбільш цінні у природоохоронному відношенні ..	72
6.2. ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНИХ СЕРЕДОВИЩ	75
7. КАЛЕНДАР ПРИРОДИ	75
8. АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ.....	76
8.1. НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ АНТРОПОГЕННОГО ПОХОДЖЕННЯ	81
8.2.1. Пожежі	82
8.2.2. Підтоплення	83
8.2.3. Шкідники і хвороби лісу.....	84
9. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	87
ЛІТЕРАТУРА	88

1. Загальні відомості про Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник (далі - Заповідник) створено Указом Президента України від 26 квітня 2016 року N 174 "Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника".

Заповідник розташований в Іванківському і Поліському районах Київської області в межах зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Юридична адреса Заповідника: Київська область, Іванківський район, смт Іванків, вул. Толочина, 28. Підрозділи заповідника розташовані в м. Київ, смт. Іванків та на території ЗВіЗБ(О)В.

Заповідник є бюджетною, неприбутковою природоохоронною, науково-дослідною установою загальнодержавного значення і створений з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під впливом антропогенних факторів.

Заповідник включається в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" та набуває міжнародного статусу.

Заповідник є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки у відділеннях Державної казначейської служби України і утримується за рахунок коштів державного бюджету.

Заповідник належить до сфери управління Державного агентства України з управління зоною відчуження (далі - ДАЗВ).

Заповідник у своїй діяльності керується Конституцією України, Земельним, Лісовим та Водним кодексами України, Законами України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про природно-заповідний фонд України", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи", Правилами радіаційної безпеки при проведенні робіт у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 04.04.2008 N 179/276, Основними санітарними правилами забезпечення радіаційної безпеки України, затвердженими наказом Міністерства охорони

здоров'я України від 02.02.2005 за № 54, іншими законодавчими та нормативно-правовими актами, Проектом організації території та охорони природних комплексів Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника (далі - Проект організації території) та Положенням про Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник.

Завдання, науковий профіль, характер функціонування і режим території Заповідника визначаються у Положенні про Заповідник.

Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання і надаються Заповіднику у порядку, встановленому законодавством.

Право Заповідника на постійне користування земельною ділянкою оформлюється відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень".

Межі земельних ділянок, що перебувають у користуванні Заповідника, встановлюються в натурі (на місцевості) та закріплюються межовими знаками в порядку, визначеному законодавством. Відомості про межі, цільове призначення, оцінку, угіддя земельних ділянок, що перебувають у користуванні Заповідника, та про обмеження в їх використанні вносяться до Державного земельного кадастру в установленому законодавством порядку та обов'язково враховуються при реконструкції та розвитку прилеглих територій.

На території Заповідника у визначених місцях встановлюються необхідні державні інформаційні та охоронні знаки затвердженого зразка.

1.1. Територіальна і організаційна структура заповідника

Загальна площа Заповідника становить 226964,7 гектара земель державної власності, які передаються йому в постійне користування.

Територіально до Заповідника увійшли землі колишнього комплексу лісового господарства Чорнобильська Пуща, зокрема повністю увійшли колишні Денисовицьке, Паришівське, Котовське, Дитятківське та Опачицьке лісництва, частково – Луб'янське і Корогодське.

Організаційну структуру Заповідника на момент написання даного тому Літопису природи представлено на схемі (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Схема організаційної структури Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника.

1.2. Функціональне зонування

Функціональне зонування території Заповідника буде здійснюватись відповідно до Проекту організації території, що затверджується в установленому порядку Мінприроди. Проведення робіт по Проекту заплановане на 2018 рік.

На території Заповідника відповідно до природоохоронного законодавства будуть виділені такі функціональні зони:

- заповідна;
- буферна;
- регульованого заповідного режиму;
- антропогенних ландшафтів.

Попередня Схема функціонального зонування території Заповідника наведена на рис. 1.2. Межі кожної з функціональних зон будуть уточнені в процесі проведення робіт з організації території. Кількість, площа та межі лісництв ймовірно зміняться після проведення лісовпорядкування.

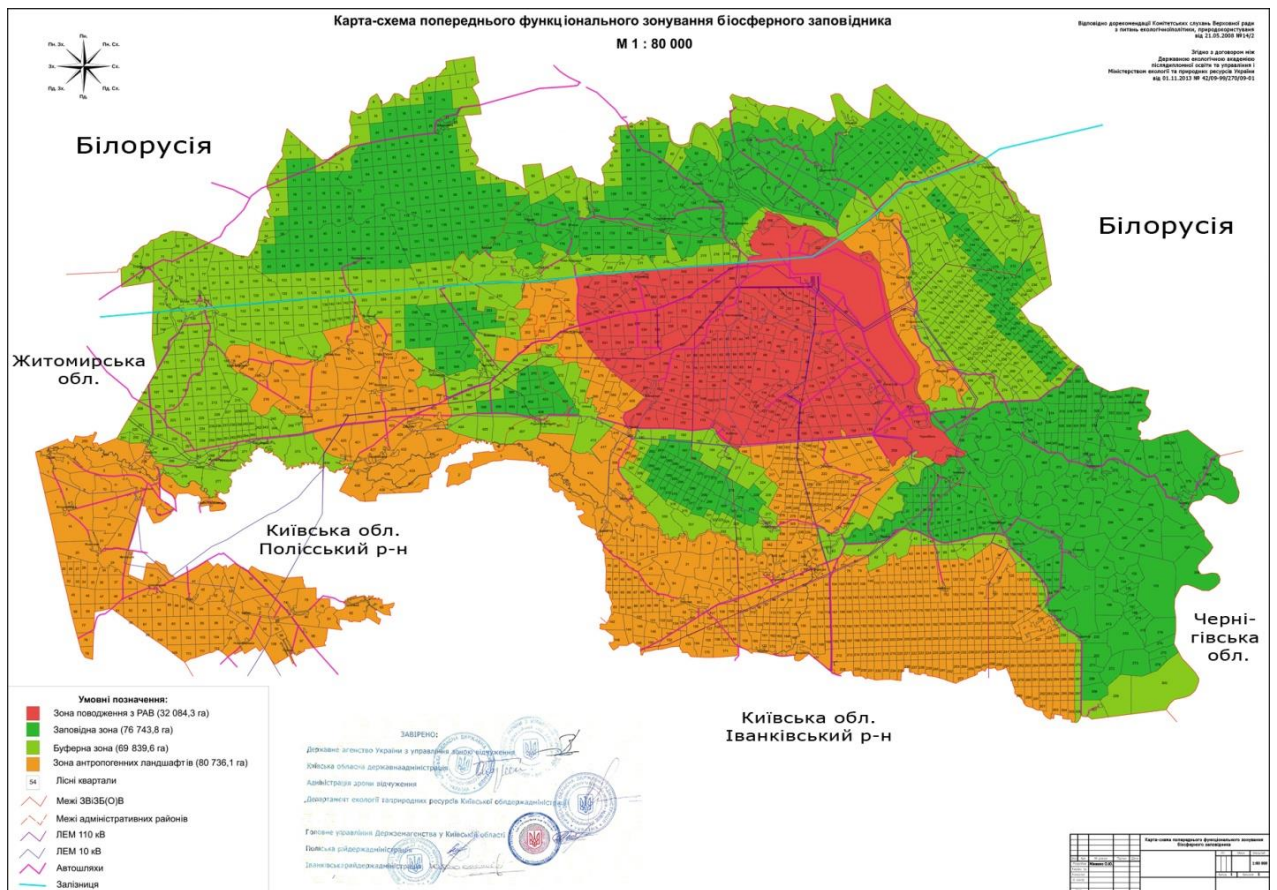

Рис. 1.2 – Карта-схема попереднього функціонального зонування Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника.

Заповідна зона включає території, призначені для збереження і відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними факторами природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу.

На території заповідної зони забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить його цільовому призначенню, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме:

- будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю Заповідника;
- розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін свійських тварин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 метрів над землею, подолання літаками звукового бар'єра над територією заповідної зони та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

- геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень;

- проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуплястих, сухостійних, фаутих дерев та ліквідація захаращеності, а також добування піску та гравію в річках та інших водоймах;

- застосування хімічних засобів;

- усі види лісокористування, заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів;

- мисливство, селекційний відстріл тварин, рибальство, туризм, інтродукція нових рослин і тварин;

- проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємність угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень.

Для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у заповідній зоні відповідно до Проекту організації його території та охорони природних комплексів дозволяється:

- виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів Заповідника внаслідок антропогенного впливу - відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;

- здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму Заповідника;

- спорудження в установленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед Заповідником завдань;

- збирання колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довгострокових стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

У разі термінової необхідності за рішенням НТР Заповідника на території заповідної зони можуть проводитись заходи, спрямовані на охорону природних комплексів, ліквідацію наслідків аварій, стихійного лиха, не передбачені Проектом організації території.

Для ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, в результаті яких виникає пряма загроза життю людей чи знищення заповідних природних комплексів, особливо термінові заходи у заповідній зоні здійснюються за рішенням дирекції Заповідника.

Буферна зона включає території, виділені з метою запобігання негативному впливу на заповідну зону господарської діяльності на прилеглих територіях. До цієї зони віднесені земельні ділянки, що прилягають до заповідної зони і періодично піддаються антропогенному впливові з боку прилеглих територій. Ширина буферної зони визначається глибиною проникнення антропогенних впливів.

У цій зоні в установленому порядку проводяться природоохоронні, протипожежні, водоохоронні, регулятивні та інші заходи, спрямовані на збереження, оздоровлення, відтворення та раціональне використання природних комплексів.

У буферній зоні не допускається будівництво промислових та інших об'єктів, мисливство, проведення суцільних санітарних рубок, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на Заповідник. Оцінка такого впливу здійснюється на основі екологічної експертизи, що проводиться в порядку, встановленому законодавством України.

Зона регульованого заповідного режиму включає природні та мінімально порушені антропогенними факторами території, включає такі об'єкти ПЗФ:

- загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення "Чорнобильський спеціальний" загальною площею 48 870 га;
- гідрологічний заказник загальнодержавного значення "Іллінський" загальною площею 2 000 га;
- лісовий заказник місцевого значення "Пухівський" загальною площею 13,9 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Вікові дубові насадження" загальною площею 11,0 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Вільхові насадження проф. Товстоліса Д.І." загальною площею 4,8 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Ділянки сосни звичайної" загальною площею 5,8 га;
- комплексна пам'ятка природи місцевого значення "Городище" загальною площею 5 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Дуб" загальною площею 0,02 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Чорновільхові насадження понад р. Прип'ять" загальною площею 10 га;

- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Чорновільхові насадження понад р. Прип'ять" загальною площею 16 га;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Насадження дуба черешчатого" загальною площею 15 га;
- заповідне урочище "Вікові дубові насадження" загальною площею 17,5 га;
- заповідне урочище "Загір'я" загальною площею 119 га.

У цій зоні допускається короткострокове перебування сторонніх фізичних осіб та інші необхідні регулятивні заходи, в тому числі рубки, пов'язані з утриманням належного протипожежного та санітарного стану, будівництво споруд та інша діяльність, що не призводить до порушення природних комплексів. У цій зоні забороняється мисливство та рибальство, інша діяльність, що може негативно вплинути на стан природних комплексів і суперечить цільовому призначенню зони регульованого заповідного режиму.

Зона антропогенних ландшафтів включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місця поселення персоналу, та інших видів господарської діяльності, в ній забороняється мисливство.

У зоні антропогенних ландшафтів не допускається розміщення екологічно шкідливих виробництв, вона служить полігоном для здійснення моніторингу антропогенного впливу.

Перспективний план розвитку Заповідника буде розроблений в процесі здійснення робіт з організації території та лісовпорядкування.

2. НАУКОВІ ПОЛІГОНИ

2.1. Пробні площі

Для вивчення стану ценозів і визначення впливу на них природних і антропогенних факторів різного походження на території Заповідника планується закладення пробних площ. Зокрема, передбачається створення серії полігонів на згарищах різних років з різним ступенем вигорання для вивчення процесів природного поновлення на ділянках з різними природними умовами. Обов'язково будуть проводитись спостереження на об'єктах природно-заповідного фонду, що увійшли до складу Заповідника (зона регульованого заповідання). Зоологічні пробні площі планується закладати в місцях, які мають критичне значення для збереження біологічного різноманіття (водно-болотні комплекси, листяні ліси, покинуті населенні пункти і т.п.).

Зразок паспорта для лісових пп:

Природний заповідник _____

Національний природний парк _____

Біосферний заповідник _____

Паспорт на постійну пробну площу № _____

1. Загальні відомості.

1.1. Призначення та об'єкти спостережень.

1.2. Дата закладання.

1.3. Розміри площі та її розміщення на території (із прив'язкою до лісотаксаційної або іншої картосхеми).

1.4. Маркування (із зображенням маркувальних знаків).

1.5. Методика спостережень (із вказівкою інструментарію).

1.6. Відповідальний виконавець.

2. Фізико-географічна характеристика.

2.1. Положення в рельєфі, висота над рівнем моря (для гірських). Форми мікрорельєфу.

2.2. Загальна характеристика ґрунту, підстилаючих та ґрунтоутворюючих порід.

2.3. Вірогідна глибина залягання ґрунтових вод (при можливості) та характер зволоження. Якщо велися заміри рівнів ґрунтових вод, наводяться межі коливань за ряд років. Якщо такі заміри не проводилися, наводиться разове визначення та його дата.

2.4. Ґрунт. Наводиться ґрунтовий розріз (вертикальний масштаб 1:20), виконаний із використанням умовних позначень, який відбиває механічний склад ґрунтів, ступінь виявленості горизонтів. Визначення ґрунту проводиться за схемою: тип, рід, вид. Можуть наводитися також підтип і варіанти виду ґрунту. При наявності фахівців робиться аналітична характеристика ґрунту за схемою, запропонованою В.С. Гельтманом із співавторами (Гельтман и др., 1988).

3. Екологічні фактори негативного впливу на природний комплекс (в минулому і нині).

3.1. Антропогенні (особлива увага приділяється впливу рекреації).

3.2. Пірогенні.

3.3. Інші види впливу.

4. Характеристика рослинного угруповання.

4.1. Назва угруповання за домінуючими видами.

4.2. Деревостан.

4.2.1. Формула видового складу.

4.2.2. Зімкненість крон (загальна).

4.2.3. Повнота.

4.2.4. Яруси.

4.2.5. Характеристика порід (включає для кожної породи чисельність, клас віку або абсолютний вік, життєвість, бонітет, висоту – максимальну та середню, діаметр – максимальний та середній).

4.3. Підріст: склад порід, зімкненість, характер розподілу по площі, віковий склад, висота – максимальна та середня, життєвість, походження.

4.4. Підлісок: видовий склад, зімкненість, характер розподілу, висота – максимальна та середня, життєвість.

4.5. Трав'яно-чагарничковий ярус: аспект, загальне проективне покриття, характер горизонтального розміщення на площі, вертикальної будови, видовий склад (для кожного з видів, які наводяться по вертикальних під'ярусах, вказуються – проективне покриття, висота, фенофаза).

4.6. Моховий або лишайниковий покрив – покриття, видовий склад та доля участі видів, характер розподілу.

4.7. Підстилка: потужність, ступінь розкладу, розміщення в мікрорельєфі.

5. Інвентарний номер журналу, в якому фіксуються дані по регулярних спостереженнях на пробній ділянці.

6. Джерела, які містять дані про науково-дослідні роботи на стаціонарній пробній ділянці, в тому числі роботи, виконані із використанням отриманих на ній даних.

7. Підпис виконавця.

Паспорт стаціонарів для ботанічних площ, які закладені на трав'яних та трав'яно-мохових ценозах (лучних, степових, болотних) відрізняється від попереднього характеристикою рослинного угруповання (п. 4). Наводимо схему опису п. 4 для такого паспорту.

4. Характеристика рослинного угруповання.

4.1. Назва угруповання за домінуючими видами.

4.2. Аспект.

4.3. Загальне проективне покриття.

4.4. Вертикальна будова по ярусах, висота ярусів.

4.5. Горизонтальна будова (мозаїчність), характер розміщення мікроугруповань та причина, що їх обумовлює.

4.6. Видовий склад по ярусах згори донизу. Для кожного з видів вказується проективне покриття, висота, фенофаза.

4.6. Моховий та лишайниковий покрив – покриття, видовий склад та доля участі кожного виду, характер розподілу. Для сфагнових боліт – потужність шару сфагнового покриву.

4.7. Вітош: потужність, ступінь розкладу, розміщення на площі.

Зразок паспорта для зоологічних пп:

Природний заповідник _____

Національний природний парк _____

Біосферний заповідник _____

Паспорт на пробну площу № _____

1. Загальні відомості.

1.1. Призначення площі та об'єкти спостережень.

1.2. Дата закладання площі.

1.3. Розміри площі та її розміщення на території (із прив'язкою до картосхеми).

1.4. Маркування (із зображенням маркувальних знаків).

1.5. Методика спостережень (із вказівкою інструментарію).

1.6. Відповідальний виконавець.

2. Характеристика природних умов.

2.1. Положення в рельєфі, висота над рівнем моря (для гірських). Форми мікрорельєфу.

2.2. Характеристика підстилаючих та ґрунтоутворюючих порід.

2.3. Характер зволоження.

2.4. Ґрунти (механічний склад, тип та вид ґрунту).

3. Фактори негативного впливу на природний комплекс (в минулому і нині).

3.1. Антропогенні.

3.2. Пірогенні.

3.3. Інші види впливу.

3.4. Рослинний покрив (назва синтаксономічної одиниці рослинного угруповання, для лісових ділянок – вік деревостану).

4. Спеціальні відомості.

4.1. Дата проведення спостережень.

4.2. Характеристика угруповання тварин (фауністичного комплексу). Тут наводиться кількість зареєстрованих видів і сумарна чисельність особин.

4.3. Характеристика стану популяцій окремих видів.

4.3.1. Розміщення популяцій на території пробної площі з картосхемами розміщення індивідуальних територій, а також гнізд, нір тощо.

4.3.2. Фенологія розмноження.

4.4. Випадки загибелі тварин, в тому числі кладок, пташенят, причини загибелі.

5. Інвентарний номер журналу, в якому фіксуються дані по регулярних спостереженнях на пробній ділянці.

6. Джерела, які містять дані про науково-дослідні роботи на стаціонарній пробній ділянці, в тому числі роботи, виконані із використанням отриманих на ній даних.

7. Підпис виконавця.

2.2. Профілі та трансекти

Зразок паспорта для профілю (маршруту).

Природний заповідник _____

Національний природний парк _____

Біосферний заповідник _____

Паспорт на стаціонарний профіль № _____

1. Загальні відомості.

1.1. Призначення профілю, об'єкти спостережень. Дата закладання,

- 1.2. Стаціонарні ділянки, які є на профілі.
- 1.3. Загальна протяжність і розташування на території (наводиться розміщення на картосхемі заповідника, парку). Схема профілю (бажано з нівелюванням поверхні).
- 1.4. Маркування (наводиться зображення маркувальних знаків).
- 1.5. Методика спостережень (із вказівкою інструментарного обладнання).
- 1.6. Відповідальний виконавець.
2. Природні умови на профілі.
  - 2.1. Загальна характеристика ландшафту (із наведенням положення території в схемі природного районування).
  - 2.2. Рельєф та форми мікрорельєфу (можливо – по окремих частинах профілю).
  - 2.3. Загальна характеристика рослинного покриву (можливо – по окремих частинах профілю).
3. Антропогенний вплив на територію профілю в минулому і нині.
4. Спеціальні відомості.
  - 4.1. Періодичність спостережень на ділянках профілю, дати проведення спостережень.
  - 4.2. Особливості погодних умов під час спостережень.
  - 4.3. Результати спеціальних обліків на ділянках та відрізках профілю (цей пункт має бути розширений та диференційований в залежності від призначення профілю).
5. Інвентарний номер журналу, в якому фіксуються дані за результатами спостережень.
6. Джерела, які містять дані про науково-дослідні роботи на профілі і наукові праці, виконані із використанням цих матеріалів.
7. Підпис виконавця.

3. АБІОТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

3.1. Клімат

3.1.1. Основні метеорологічні показники

Заповідником укладено договір про співпрацю з Чорнобильською метеостанцією Центральної геофізичної обсерваторії Міністерства надзвичайних ситуацій України. Згідно з цим договором Заповідник буде регулярно отримувати метеозведення, а також короткострокові прогнози погоди для визначення ступеню пожежної небезпеки в лісах, при визначенні строків та термінів виконання лісогосподарських заходів тощо.

Основні кліматичні показники за 2017 рік по метеостанції Чорнобиль наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Основні кліматичні показники за 2017 рік по метеостанції Чорнобиль.
Місяць 1

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	0,1	1,0	-3,0	-0	0	-8	97	87	0,3	2
2	1,1	2,1	0,1	-0	0	-3	74	59		0
3	-0,5	0,7	-2,5	-2	-1	-4	74	59	2,1	4
4	-1,8	0,0	-5,0	-3	-1	-8	87	76	5,7	4
5	-3,2	1,3	-10,5	-5	0	-10	84	72	0,8	6
6	-14,7	-10,5	-17,0	-13	-10	-16	69	66	0,0	6
7	-18,1	-16,7	-19,1	-15	-14	-16	73	69	3,9	6
8	-13,8	-10,6	-16,7	-13	-10	-15	79	76	11,3	8
9	-9,6	-8,5	-10,6	-9	-7	-11	86	82		16
10	-7,0	-4,5	-9,2	-6	-3	-9	88	79	2,4	15
11	-4,1	-2,5	-5,9	-4	-1	-9	92	85	3,2	22
12	-4,0	-2,8	-6,2	-5	-2	-10	89	79	6,4	26
13	-2,2	-0,2	-6,2	-3	-0	-10	90	79	0,6	25
14	0,3	2,2	-3,1	-1	0	-5	88	75	0,3	24
15	0,1	3,1	-4,1	-3	-0	-12	80	63	0,3	17
16	-4,2	2,0	-8,9	-9	-0	-16	85	57		17
17	-4,8	-0,7	-7,2	-8	-1	-12	86	69	0,0	15
18	-8,1	-3,4	-13,4	-11	-3	-17	90	83	0,2	13
19	-6,3	-3,7	-8,1	-8	-3	-12	85	65		12
20	-5,2	-3,0	-7,6	-6	-3	-10	81	76		12
21	-0,3	1,8	-3,2	-1	0	-4	89	81	0,6	12
22	-1,7	2,0	-5,1	-3	0	-5	83	63		12
23	-1,0	2,5	-3,5	-3	0	-10	83	63		12
24	-2,1	-1,1	-3,6	-3	-2	-10	87	80		12
25	-2,9	-0,2	-7,0	-5	-1	-11	65	45	0,3	13
26	-11,0	-6,8	-14,4	-15	-9	-18	70	49		12
27	-4,2	-0,1	-13,1	-4	0	-18	85	69	2,4	14
28	-2,0	-0,7	-2,9	-3	-1	-4	87	76	0,0	13
29	-2,5	-1,1	-4,1	-4	-1	-9	75	60		13
30	-9,0	-3,7	-13,7	-13	-4	-19	73	54		13
31	-11,2	-2,7	-16,8	-16	-5	-22	74	52		13

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 2

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	-7,9	-5,5	-11,3	-9	-3	-19	83	72		13
2	-4,6	-1,4	-6,9	-5	0	-8	77	62		13
3	-3,8	-2,5	-5,4	-4	0	-5	89	76	5,9	13
4	-3,1	-2,2	-3,9	-3	-2	-4	91	82	2,6	20
5	-3,8	-2,7	-4,5	-4	-1	-5	91	85		19
6	-7,0	-4,1	-8,8	-7	-2	-9	81	67	6,4	24
7	-11,5	-8,8	-15,2	-12	-8	-15	61	43	0,2	24
8	-13,5	-9,1	-17,5	-14	-6	-18	54	40		23
9	-12,3	-4,4	-20,0	-18	-4	-26	54	35		23
10	-12,7	-5,1	-22,3	-14	-3	-26	75	65	0,0	23
11	-6,7	-4,2	-11,1	-7	-3	-18	89	83		23
12	-6,3	-4,0	-8,7	-7	-4	-10	81	74		23
13	-7,1	-5,2	-9,1	-7	-4	-11	85	76	0,4	23
14	-5,0	-2,0	-7,5	-6	-2	-10	84	71		23
15	-0,4	4,3	-4,0	-4	2	-7	76	43		23
16	-4,0	3,6	-11,2	-9	3	-19	67	44		21
17	0,5	6,2	-4,1	-3	1	-10	69	48		20
18	1,1	3,1	-0,1	-0	0	-2	90	77	0,0	19
19	2,4	5,8	0,7	-0	0	-1	81	56		18
20	2,2	7,3	-1,8	-2	0	-6	70	40		15
21	1,2	3,4	-1,2	-2	-0	-6	88	77	1,9	14
22	2,3	4,8	0,3	-0	0	-2	83	66	0,7	12
23	3,2	5,5	0,4	-0	-0	-2	84	61	5,4	11
24	5,1	11,5	1,0	-0	0	-3	78	58	2,4	4
25	1,6	7,1	-1,6	-1	-0	-4	62	39	0,7	1
26	-0,5	2,5	-3,6	-2	-0	-6	80	71	0,3	1
27	4,4	8,6	1,1	0	0	-0	78	62	0,3	
28	4,1	11,0	-0,7	2	12	-2	77	40		

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 3

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	5,8	11,1	3,2	5	13	3	85	62		
2	6,4	11,1	2,9	5	15	0	78	49	1,0	
3	4,9	9,7	1,1	3	14	-2	62	43		
4	4,1	12,0	-2,0	3	14	-2	75	43		
5	7,6	15,2	1,5	5	15	-2	73	44		
6	7,6	11,7	3,0	7	17	1	74	54		
7	7,2	12,1	5,0	7	16	3	84	66	0,3	
8	6,1	13,1	2,0	6	21	0	88	65		
9	5,0	12,0	-0,3	6	21	0	85	57		
10	5,5	13,0	-0,6	6	19	-2	78	55		
11	6,4	8,9	4,9	6	13	5	92	82	7,6	
12	5,1	7,5	3,5	6	13	3	84	62	1,1	
13	4,7	11,5	-1,0	5	17	-1	68	39		
14	2,6	6,5	-1,5	3	12	-2	82	76	0,1	
15	4,8	11,8	-1,8	5	18	-1	76	44	0,1	
16	3,9	8,1	-0,7	5	16	-1	87	67	1,2	
17	4,3	10,5	-0,2	5	18	-1	76	45		
18	2,7	5,1	0,5	3	6	0	79	62	2,7	
19	2,0	5,2	-1,3	2	5	-1	93	90	3,0	
20	4,1	8,0	0,7	5	19	0	77	46		
21	5,1	10,6	-0,5	5	14	-2	80	63		
22	13,0	20,5	7,7	12	26	5	64	38		
23	8,9	14,5	4,4	10	20	5	67	33	3,5	
24	6,8	9,0	3,4	7	10	3	88	71	4,9	
25	3,2	7,3	-1,0	4	16	-2	68	41		
26	2,4	5,4	0,7	4	10	0	85	60	0,3	
27	5,8	12,4	-1,2	5	18	-1	63	33		
28	9,5	15,0	2,1	10	26	0	52	31		
29	7,1	14,9	-0,3	7	24	-2	62	48		
30	5,8	9,8	1,5	9	22	1	57	31	0,8	

31	3,4	9,5	-3,5	4	17	-4	71	38	1,8	
----	-----	-----	------	---	----	----	----	----	-----	--

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 4

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	9,2	13,0	7,4	9	20	6	85	65		
2	14,0	24,4	5,3	13	32	2	62	29		
3	15,5	25,4	7,7	14	34	4	53	30		
4	13,5	19,6	7,0	15	34	4	62	36		
5	11,8	17,1	7,3	12	24	6	72	59	1,8	
6	11,6	19,2	5,4	12	26	2	65	31	0,3	
7	8,5	10,8	6,8	9	12	7	87	74		
8	8,6	12,1	6,0	9	20	6	64	36	0,7	
9	7,8	12,9	2,9	11	26	1	51	25		
10	7,7	17,0	-0,5	9	27	-0	62	35		
11	11,2	21,1	6,5	11	34	2	66	40	0,8	
12	7,0	13,5	0,3	9	27	-0	58	26		
13	8,6	11,4	4,1	8	15	2	65	51	0,7	
14	5,8	10,1	3,3	8	22	2	92	81	8,5	
15	7,4	13,9	4,0	10	28	4	73	35	0,8	
16	8,4	13,8	5,2	9	24	4	74	43	0,7	
17	4,7	9,1	-0,8	9	27	-2	60	36		
18	3,3	9,3	-3,5	8	26	-4	56	31		
19	3,7	8,9	-1,2	9	28	-3	49	31		
20	3,6	9,1	-1,5	9	29	-2	47	25		
21	4,9	11,6	-2,2	9	29	-4	42	24		
22	8,5	12,5	6,0	10	20	5	64	31	0,6	
23	5,2	12,1	-1,2	8	25	-2	64	39		
24	4,1	11,1	-2,0	6	22	-2	70	38	0,0	
25	7,4	16,8	-1,6	12	32	-2	58	21		
26	15,3	21,9	8,9	16	35	4	46	31		
27	16,9	24,7	10,5	19	38	7	47	30		
28	17,3	25,0	10,3	19	38	9	50	21		
29	17,9	23,5	13,8	18	36	11	42	34		
30	12,0	17,1	9,4	15	32	8	79	64		

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 5

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	9,2	13,6	6,9	13	22	7	82	61		
2	8,1	14,2	2,0	13	33	2	74	52		
3	12,2	21,0	4,6	18	39	5	64	37		
4	14,3	22,5	4,3	19	42	4	49	22		
5	14,7	20,7	8,6	18	39	6	42	25		
6	15,5	25,2	4,0	20	41	5	51	27		
7	18,3	27,3	8,2	22	43	7	50	24		
8	13,8	19,2	9,4	16	34	8	82	64	5,1	
9	6,8	10,8	4,2	10	23	6	87	71	1,1	
10	3,2	7,2	-0,5	6	13	0	84	66	2,5	
11	5,7	14,2	-2,7	8	25	-2	70	34	0,1	
12	8,7	14,2	3,7	14	28	6	69	32	4,2	
13	9,1	10,0	8,4	10	12	8	85	63	0,4	
14	13,2	20,0	8,9	18	38	9	62	27		
15	13,7	21,5	4,3	20	42	3	52	26		
16	14,2	25,3	6,4	17	42	5	64	36	1,0	
17	11,0	17,6	4,0	17	38	3	55	24		
18	12,6	21,2	2,7	19	44	2	48	15		
19	14,4	24,1	1,7	21	44	4	52	27		
20	14,9	21,5	7,3	19	44	7	66	37	0,1	
21	14,2	23,2	7,2	17	34	7	82	60	6,9	
22	15,0	22,0	7,8	18	34	6	61	30		
23	17,2	25,3	9,3	23	46	8	60	36		
24	17,6	25,5	11,8	22	46	11	72	42	0,3	
25	15,9	20,0	13,0	18	30	13	84	66	3,7	
26	15,0	19,4	11,9	17	29	14	86	54	11,9	
27	14,4	21,1	8,2	16	35	9	69	38		
28	16,0	24,1	6,3	21	44	7	63	37		
29	19,4	26,5	10,7	24	47	9	61	35		
30	20,9	27,3	14,1	26	49	12	61	37		
31	20,5	28,3	11,8	26	54	10	66	33		

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 6

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	17,4	22,5	12,4	22	45	12	57	37		
2	13,2	18,6	8,8	16	37	7	67	44	0,4	
3	10,9	18,4	1,5	18	40	2	61	36		
4	14,3	23,4	3,8	20	44	4	57	26		
5	20,7	27,3	13,5	24	47	12	63	50		
6	18,9	24,6	13,0	27	46	12	60	35		
7	17,6	25,3	13,4	20	37	14	81	61	5,9	
8	17,2	20,0	15,4	19	26	16	88	65	4,8	
9	18,5	24,3	13,5	24	44	12	59	35	0,3	
10	16,7	22,3	10,5	23	40	10	69	50		
11	16,8	26,0	8,8	23	46	10	75	41	6,4	
12	18,8	23,6	13,9	24	38	14	71	48		
13	17,8	21,5	14,8	20	32	14	70	50	2,6	
14	14,6	19,4	11,2	16	32	10	75	64	0,1	
15	15,2	21,0	9,9	21	43	10	63	42		
16	16,6	25,1	7,2	23	49	8	66	37		
17	18,4	24,7	13,9	22	40	15	76	59	1,0	
18	20,1	27,2	11,6	27	51	11	56	25		
19	19,9	28,6	10,1	26	50	11	59	31		
20	22,2	29,4	14,4	29	51	13	59	29		
21	20,0	23,5	16,6	27	45	16	57	30		
22	16,8	23,1	8,9	23	45	9	59	28		
23	15,3	22,3	10,2	18	33	12	85	71	6,0	
24	17,6	23,3	12,8	20	33	12	80	53	1,2	
25	20,1	27,3	13,5	24	46	12	76	55	0,3	
26	21,5	27,2	16,8	26	42	16	78	54		
27	20,7	25,2	16,4	25	45	16	69	43		
28	19,2	27,7	9,2	27	46	10	58	31		
29	25,0	33,0	16,6	31	52	15	60	32		
30	24,7	31,0	17,8	30	50	16	59	44	0,0	

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 7

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	18,4	24,8	15,4	20	27	15	87	70	11,7	
2	18,7	25,3	13,3	21	33	14	75	47	0,5	
3	18,4	22,9	15,4	21	34	15	69	53		
4	16,9	23,0	11,0	22	44	12	63	44		
5	15,5	21,0	9,0	20	41	8	69	46		
6	15,0	21,7	11,9	19	42	13	79	54	2,4	
7	14,6	22,5	5,5	19	46	7	66	39		
8	15,2	23,1	4,8	21	48	6	65	37		
9	16,0	23,8	8,0	20	41	9	77	50	8,3	
10	19,4	27,4	10,7	24	48	11	71	40		
11	22,9	30,1	14,7	24	42	14	67	49	0,0	
12	22,3	27,6	18,2	26	43	18	77	50	2,9	
13	19,3	27,8	15,4	22	46	16	85	53	7,2	
14	14,6	17,8	13,2	16	19	14	88	67	1,2	
15	13,7	19,7	7,6	16	31	8	83	60		
16	16,3	22,8	10,1	23	45	10	71	44	0,1	
17	17,4	25,7	7,5	24	52	8	66	38		
18	19,8	27,4	11,4	26	49	12	67	44		
19	19,1	25,5	10,3	25	47	12	65	41		
20	20,0	28,1	13,9	24	51	13	74	48	0,5	
21	21,8	29,5	15,2	24	43	15	75	47	2,1	
22	21,3	25,1	18,1	24	42	18	80	65	0,1	
23	19,5	26,7	13,7	24	48	12	70	38		
24	20,3	25,2	13,0	24	40	13	67	40		
25	23,5	30,9	16,8	27	48	16	62	40		
26	23,5	29,3	18,4	28	44	18	67	47	1,6	
27	20,6	27,9	13,7	26	48	15	78	57	2,5	
28	19,4	24,8	15,7	21	31	16	90	77	5,8	
29	18,8	20,7	17,7	20	24	18	93	89	20,3	
30	20,4	25,7	15,2	23	36	14	65	37		

31	22,2	30,7	14,1	26	42	14	68	37		
----	------	------	------	----	----	----	----	----	--	--

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 8

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	25,2	33,5	17,2	29	50	17	68	37		
2	26,6	34,8	17,8	30	50	18	65	35		
3	25,4	30,7	20,3	30	46	20	69	51		
4	25,5	34,5	17,3	30	50	18	65	34		
5	24,4	30,4	19,6	30	46	21	66	38	1,0	
6	23,5	31,3	15,0	29	50	16	68	40		
7	18,3	24,4	14,3	20	25	16	91	81	27,2	
8	17,3	23,5	12,8	22	42	14	77	48	10,1	
9	19,3	26,4	12,5	25	45	12	71	43		
10	21,8	29,0	14,5	27	49	14	72	48		
11	24,4	31,7	16,6	29	50	16	73	49		
12	25,7	32,1	18,0	31	50	18	69	43		
13	25,6	33,2	18,0	30	49	18	69	28		
14	22,1	26,2	20,1	26	43	20	76	60	0,3	
15	21,2	27,0	16,0	26	45	16	72	57		
16	22,9	30,6	16,4	27	45	16	75	46		
17	23,3	30,8	16,2	28	46	16	63	37		
18	23,5	31,7	15,9	28	46	16	61	29		
19	24,3	33,3	15,3	27	46	15	60	25		
20	24,1	32,3	17,6	26	43	16	58	28		
21	22,5	31,5	16,5	24	41	15	65	33	1,1	
22	15,1	19,0	13,2	17	22	14	90	78	10,8	
23	15,1	20,6	11,8	17	28	12	84	64	10,2	
24	12,5	16,8	9,9	14	19	10	89	66	7,4	
25	16,7	24,0	8,8	18	30	8	71	40	0,3	
26	18,4	25,3	11,9	20	32	11	72	42		
27	18,5	26,9	9,8	22	42	10	74	47		
28	15,9	20,5	12,4	17	22	12	86	71	3,5	

29	12,9	17,9	8,0	15	27	8	75	56		
30	13,0	15,2	11,2	16	24	12	74	58		
31	13,4	19,5	7,9	17	37	7	71	44		

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 9

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	14,3	21,7	7,0	18	41	6	72	44		
2	16,4	22,3	12,3	20	39	11	80	60		
3	17,8	24,7	10,5	19	39	9	77	56		
4	19,6	23,9	16,2	20	32	14	76	65	0,6	
5	15,2	18,1	13,8	16	25	13	85	66	1,1	
6	12,5	14,6	11,3	14	18	11	91	88	2,1	
7	12,6	16,3	8,7	14	25	8	86	66	0,8	
8	12,8	17,5	9,0	13	24	7	84	70	0,3	
9	15,2	22,8	7,5	16	33	6	76	51		
10	20,2	26,8	13,9	22	38	12	66	44		
11	20,7	27,3	13,9	21	39	12	70	49		
12	20,9	28,1	15,6	22	40	13	72	45		
13	17,7	20,8	13,2	18	27	12	78	57	0,0	
14	17,1	25,9	9,0	18	36	9	69	44		
15	15,9	19,9	10,5	16	32	10	65	43		
16	12,3	19,6	5,2	15	33	6	76	53		
17	20,4	29,9	12,3	21	39	10	58	28		
18	19,1	22,3	12,7	20	34	12	57	39		
19	14,2	21,1	6,6	17	35	6	68	38	0,0	
20	12,9	17,6	11,0	15	23	13	90	67	12,8	
21	18,2	23,9	12,0	17	28	12	66	55		
22	21,3	25,4	17,4	20	28	16	57	44		
23	15,8	20,7	12,0	16	26	11	71	51	2,8	
24	12,7	14,4	11,0	12	20	8	78	71	0,4	
25	15,0	21,2	9,3	15	29	7	66	44		
26	13,2	18,3	7,7	14	30	4	64	41		
27	10,5	16,4	5,3	12	30	3	74	41		
28	7,7	14,6	1,7	10	28	0	74	45		
29	7,1	14,7	0,7	9	28	-0	73	46		

30	4,4	8,5	-0,7	6	13	-1	84	70		
----	-----	-----	------	---	----	----	----	----	--	--

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 10

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	8,0	10,2	6,4	10	16	6	80	67		
2	8,0	10,5	6,2	10	16	6	78	62		
3	7,6	13,6	2,0	9	24	1	71	48		
4	10,0	12,0	8,5	10	15	6	87	69	3,9	
5	10,1	13,7	8,0	10	20	7	90	74	5,2	
6	9,3	10,8	6,8	9	14	5	92	80	5,1	
7	6,0	11,3	1,7	6	16	0	94	80		
8	6,2	11,8	0,5	7	16	1	93	77	2,4	
9	8,3	11,1	5,9	9	18	4	87	62	17,0	
10	6,5	11,8	2,4	7	17	0	84	59	0,7	
11	7,8	10,8	3,6	8	14	2	92	81	5,6	
12	10,9	14,0	7,8	10	15	6	94	88	3,4	
13	10,9	13,9	8,5	11	20	8	84	59	1,5	
14	9,0	10,0	7,6	9	12	7	85	66	1,5	
15	11,4	15,2	7,5	10	16	7	87	76	2,5	
16	10,2	16,0	5,4	10	19	4	82	57		
17	12,2	17,5	7,5	11	18	6	86	60	0,1	
18	13,7	22,7	8,5	12	26	6	81	52		
19	12,2	16,7	7,3	11	20	6	80	61		
20	9,5	13,2	6,4	10	14	5	76	58		
21	6,4	9,3	2,6	6	12	1	79	68		
22	3,9	9,0	0,6	5	14	0	80	43	1,7	
23	2,4	5,9	-1,2	2	8	-3	83	65		
24	3,1	5,8	-0,1	3	8	-0	69	55		
25	-0,1	5,8	-4,3	1	12	-4	79	49		
26	4,8	10,5	-1,9	4	11	-2	92	87	5,4	
27	8,3	10,3	5,8	8	13	4	92	87	1,0	
28	4,8	8,8	1,3	6	9	2	93	87	0,3	

29	6,5	9,3	1,3	6	10	2	86	65	1,3	
30	4,1	6,2	1,4	5	6	3	92	91	7,9	
31	2,6	3,3	1,6	3	4	1	80	65	1,6	

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 11

День	Температура, С°						Відносна вологість, %		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	2,1	6,0	-2,3	2	10	-4	76	50	0,9	
2	7,7	9,9	4,5	7	11	4	96	95	6,2	
3	8,9	9,7	8,0	8	11	7	96	93	4,2	
4	7,1	8,5	5,3	8	11	5	93	81	0,7	
5	7,1	8,9	5,8	7	11	6	88	73		
6	6,7	8,8	4,8	6	12	1	83	69		
7	4,0	5,6	2,7	5	8	4	82	77		
8	1,1	3,0	-1,6	2	6	-2	88	78		
9	3,1	4,6	1,6	4	5	2	97	93	0,5	
10	6,0	7,2	4,5	6	8	4	97	94	1,9	
11	7,0	9,2	5,0	7	12	5	91	78	3,2	
12	1,8	5,0	-0,2	2	5	-1	92	88	4	
13	1,8	5,0	-0,3	2	4	-1	94	86	0,7	
14	4,2	6,5	2,4	5	6	3	92	84	3,1	
15	2,9	6,5	0,2	3	7	-0	81	58		
16	4,2	7,8	1,2	4	8	-0	77	56		
17	1,0	5,8	-3,0	1	7	-2	84	61		
18	2,7	3,4	2,1	3	4	2	92	86	4,3	
19	2,3	3,7	-0,2	2	5	-1	93	88	4,5	
20	-0,4	4,4	-3,8	-1	2	-4	88	72		
21	0,1	3,1	-1,6	0	6	-2	89	82		
22	0,0	1,9	-1,7	-0	3	-4	87	76	0,4	
23	-1,6	3,8	-5,8	-3	4	-7	83	56		
24	-2,8	-1,2	-4,8	-3	2	-6	91	88		
25	1,4	3,5	-1,9	0	2	-3	93	91		
26	4,7	6,4	3,5	3	6	1	94	89		
27	2,2	5,9	0,1	2	4	-0	92	87	6,1	

28	-0,3	0,2	-1,1	0	-0	-2	95	93	7,1	5
29	-1,3	-0,2	-2,1	-1	-0	-4	94	90	3,6	5
30	0,6	2,0	-0,2	-0	-0	-0	94	89	0,8	5

Станція Чорнобиль Рік 2017 Місяць 12

День	Температура,С°						Відносна вологість,%		Сума опадів за добу, мм	Висота снігового покриву, см
	повітря			поверхні ґрунту						
	серед.	макс.	мін.	серед.	макс.	мін.	серед.	мін.		
1	5,1	7,7	2,0	4	7	0	95	91	15,0	
2	-0,3	2,1	-2,1	-0	2	-3	95	92	4,0	
3	0,8	2,2	-0,2	-0	0	-4	95	91	0,3	5
4	-0,1	0,9	-2,0	-1	0	-7	95	92	8,9	5
5	-0,1	1,2	-1,6	-1	0	-2	94	90	0,4	4
6	0,0	3,5	-2,7	-2	1	-6	91	79	2,7	7
7	0,2	1,4	-0,6	-0	0	-2	96	92	2,3	4
8	1,6	5,2	-0,5	-1	2	-4	92	75	1,0	3
9	-0,4	0,1	-1,3	-1	-0	-4	98	97		2
10	0,5	1,6	-1,2	-0	1	-1	97	95	11,6	1
11	-1,9	0,5	-3,7	-4	1	-10	90	84	0,9	8
12	1,1	2,4	-1,3	-0	1	-2	95	93		8
13	2,1	4,3	0,2	-0	1	-2	96	93	5,3	1
14	0,6	2,5	0,0	-0	0	-1	97	91	1,0	2
15	1,1	1,7	0,5	0	1	-0	97	96		1
16	5,2	7,6	1,7	4	7	1	97	95	0,6	
17	1,7	7,4	0,4	2	5	0	85	72		
18	-0,2	0,7	-1,4	-0	0	-1	90	81	15,5	
19	-1,5	-1,2	-1,9	-2	-1	-3	93	88	15,7	22
20	-2,1	-0,8	-2,8	-3	-1	-4	91	88	5,0	26
21	-2,9	-1,8	-4,9	-4	-2	-10	92	89	0,7	24
22	-1,7	-0,3	-3,6	-2	-1	-5	92	87	2,1	25
23	-0,7	0,4	-1,5	-2	-0	-4	89	82	0,9	24
24	1,9	7,0	-2,0	-2	0	-7	85	65	5,0	19
25	1,9	4,7	-1,0	-1	-0	-6	94	92	9,3	10
26	4,3	8,4	0,5	-1	-0	-4	87	61	0,7	4

27	1,0	3,2	-0,5	-3	-0	-6	95	90		2
28	1,7	4,1	0,4	0	-0	-0	99	95	0,0	1
29	6,2	7,7	4,1	3	6	-0	90	78	4,7	
30	3,6	6,5	1,3	3	5	2	93	88	10,2	
31	0,3	1,7	-1,3	0	2	-1	92	85	1,2	

Сумарна кількість днів з опадами наведена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Кількість днів з рідкими (РО) та твердими (ТО) опадами по метеостанції Чорнобиль за 2017 рік.

I		II		III		IV		V		VI	
PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO
4	16	6	7	14	0	10	0	12	0	12	0
VII		VIII		IX		X		XI		XII	
PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO	PO	TO
16	0	10	0	10	0	19	0	14	2	14	10

На рисунку 3.1 наведено узагальнені дані середніх значень температури повітря та ґрунту і сумарна кількість опадів по місяцях.

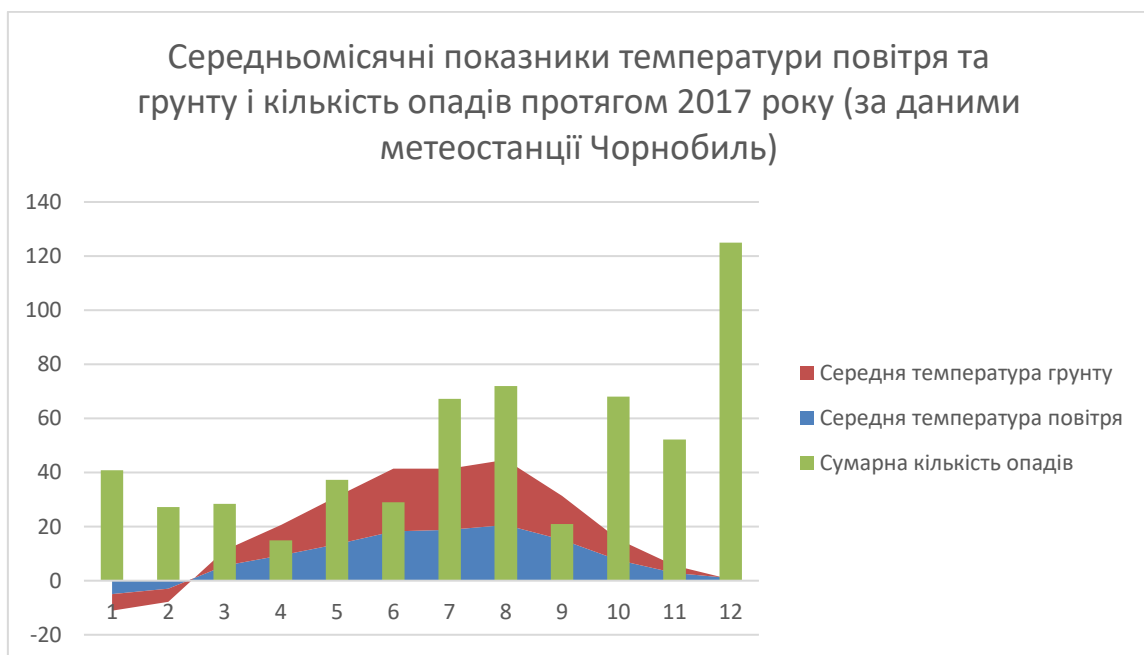

Рис. 3.1 Узагальнені дані середніх значень температури повітря та ґрунту і сумарна кількість опадів по місяцях.

Як свідчать спостереження, на території Заповідника переважають західні вітри, відносно нечасто трапляється вітер північно-східного напрямку, за іншими румбами кількість вітряних днів майже однакова (табл. 3.3). Досить часто буває безвітряна погода, особливо влітку і дещо рідше взимку.

Таблиця 3.3.

Повторюваність напрямку вітру (в %% від загальної кількості).

Місяць	Напрямок вітру за румбами								
	Пн	ПнС	С	ПдС	Пд	ПдЗ	З	ПнЗ	Штиль
Січень	14	3	3	9	11	16	33	11	17
Лютий	8	9	13	6	8	14	33	9	9
Березень	18	5	9	12	19	8	17	12	11
Квітень	20	6	3	7	17	14	22	11	8
Травень	24	10	8	4	7	10	21	16	24
Червень	13	4	6	3	4	10	30	30	26
Липень	6	7	12	7	6	8	32	22	29
Серпень	19	9	17	7	5	10	17	16	29
Вересень	2	8	30	17	10	12	20	1	21
Жовтень	7	8	9	6	13	15	36	6	14
Листопад	0	1	9	32	21	11	24	2	13
Грудень	8	3	3	20	19	14	23	10	7
Рік	12	6	10	11	12	12	26	12	17

На рисунках 3.2 і 3.3 зображені рози вітрів по місяцях та в цілому за 2017 рік.

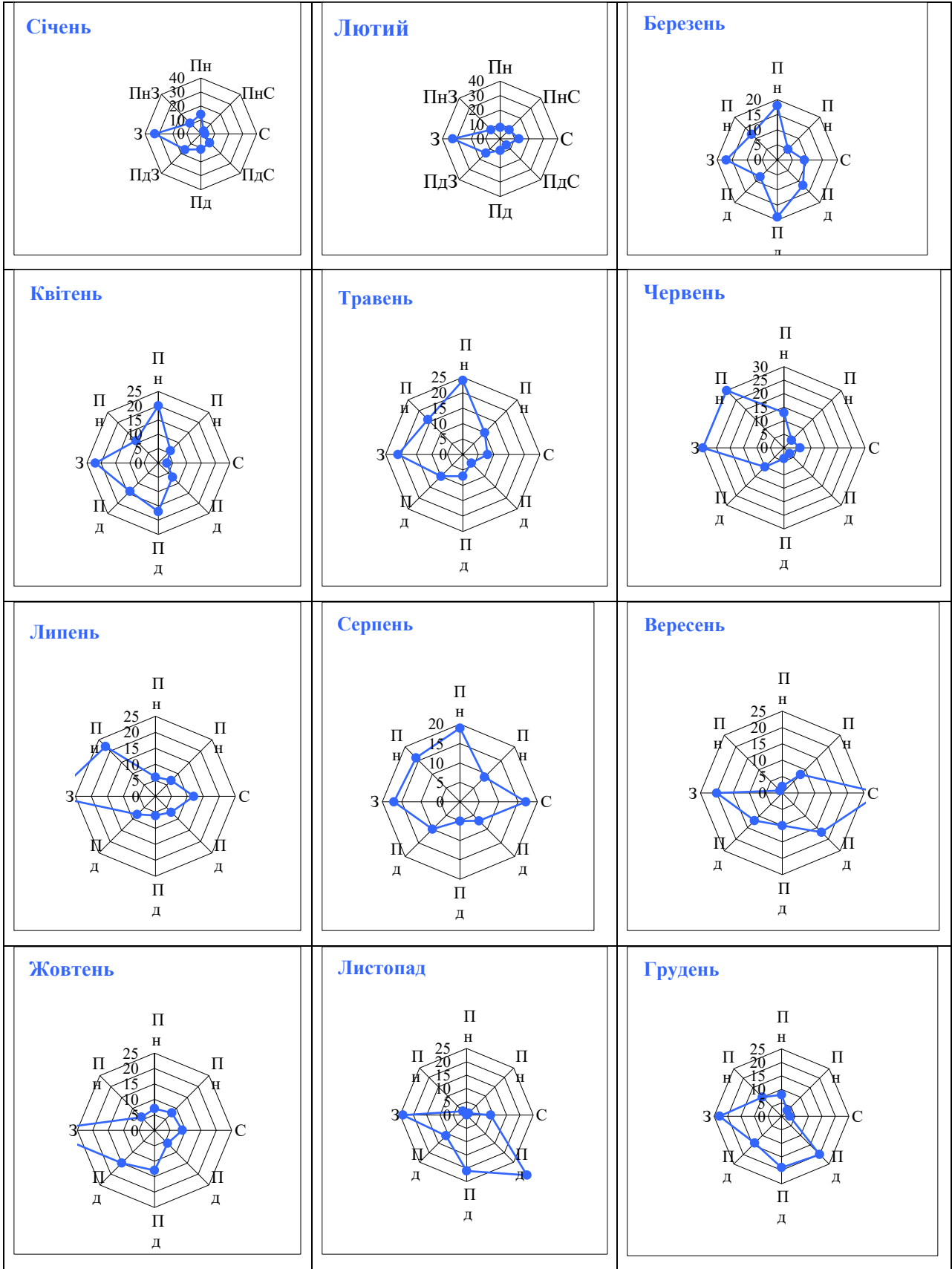

Рис. 3.2 – Рози вітрів по місяцях.

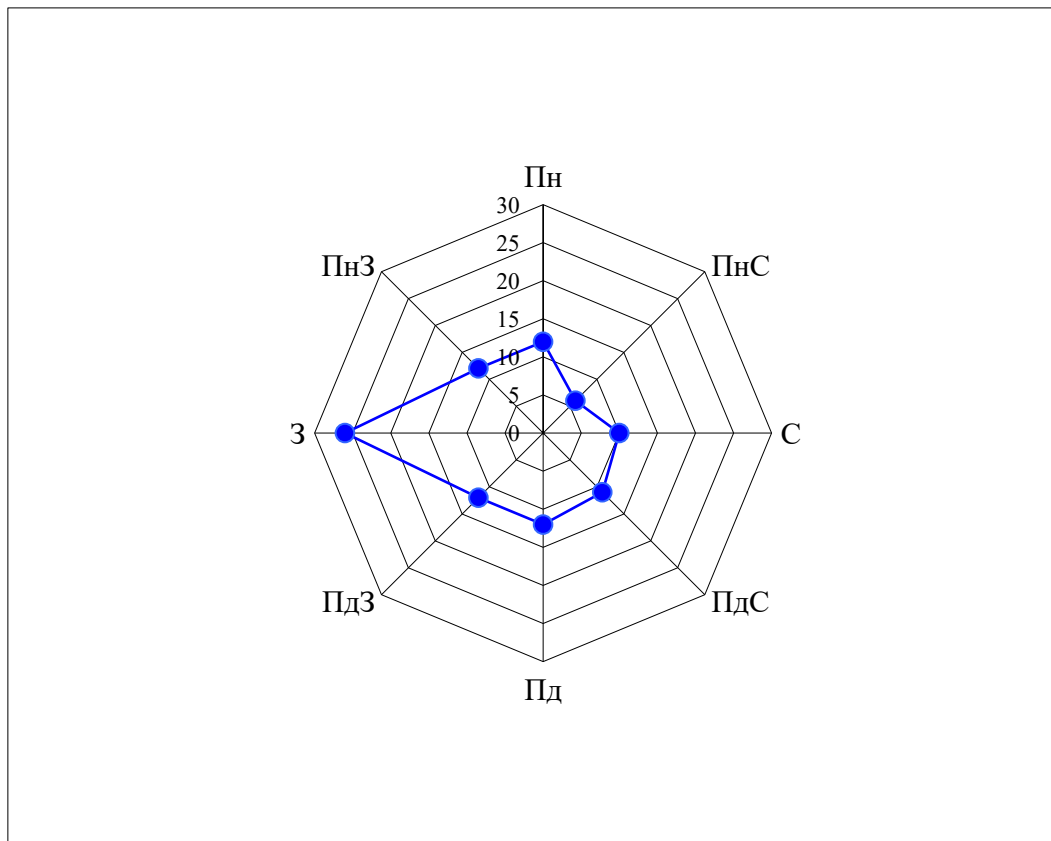

Рис. 3.3 – Річна роза вітрів.

3.1.2. Метеорологічна характеристика сезонів року

Клімат регіону розташування зони відчуження є помірно-континентальним з теплим вологим літом та м'якою зимою.

Сумарна сонячна радіація складає в регіоні за рік 95-100 ккал/кв.см, а радіаційний баланс – близько 40 ккал/кв.см. Тривалість сонячного сяння знаходиться в межах 1800-1900 годин за рік, в тому числі найбільше у липні (в середньому 290 годин), найменше у грудні (25 годин). Сума ефективних температур повітря вище 5 °С знаходиться в межах 2000-2200⁰, а вище 10⁰ – в межах 800-1000⁰. Число днів з температурою повітря від 5⁰ до 15⁰ складає 90-100, а більше 15⁰ – 110-120. Тривалість вегетаційного періоду в середньому 194 дні. Остання дата весняних приморозків приходить на 30 травня, а перших осінніх – на 27 вересня. Дати переходу середньої добової температури повітря весною: через 0⁰ - 21 березня, через 5⁰ - 11 квітня, через 10⁰ - 1 травня, через 15⁰ - 21 травня; восени: через 15⁰ - 21 серпня, через 10⁰ - 1 вересня, через 5⁰ - 21 жовтня, через 0⁰ - 1 листопада.

Атмосферні засухи спостерігаються в окремі роки. Суховії в середньому спостерігаються 3-5 днів в рік, максимально - 11 днів. Грози спостерігаються 20-30 разів на рік, тумани - близько 60 днів, заметілі - близько 15 днів, відлиги - близько 35 днів.

Середня дата появи стійкого снігового покриву 10-15 грудня, а його руйнування - 10-15 березня. Середня кількість днів зі сніговим покривом близько 100 днів. Середня з найбільших декадних висот снігового покриву майже 30 см.

У цілому клімат регіону сприятливий для успішного росту сосни, берези, осики, вільхи, дуба тощо, які, в залежності від рельєфу та ґрунтових умов, створюють насадження з їх переважанням у складі.

3.2. Гідрологія

Поверхневі води зони відчуження представлені річками, озерами, ставками, старицями рік Прип'ять та Уж, водосховищем Київської ГЕС, меліоративними канавами, водними дзеркалами перед фільтраційними дамбами. В таблиці 3.4 наведена характеристика водних об'єктів, що знаходяться на території Заповідника.

Таблиця.3.4.

Характеристика рік та водоймищ зони відчуження

Назви водних об'єктів	Куди впадає ріка	Довжина в межах зони відчуження, км	Площа у складі земель Заповідника	Швидкість течії, м/сек.	Середня ширина, м	Середня глибина, м
Водосховище Київської ГЕС			10434,5			
Стариці, озера			1526,4			
Ставки			159,6			
Канали, меліоративні канави			1314,6			
Струмки			73,3			
р. Прип'ять	р. Дніпро	50		0,5	300	5,0
р. Уж	р. Прип'ять	108		0,5	50	1,5
р. Сахан	р. Прип'ять	11		0,3	10	0,5
р. Ілля	р. Уж	40		0,2	10	0,5
р. Брагінка	Водосховище Київської ГЕС	6		0,5	25	1,0
р. Несвіч	р. Брагінка	16		0,3	10	0,5
р. Вересня	р. Уж	10		0,4	15	1,0
р. Грезля	р. Уж	9		0,4	15	1,0
стр. Бережесьть	р. Грезля	17		0,2	5	0,5
стр. Любоїзжа	р. Ілля	12		0,2	5	0,5
стр. Мар'янівка	р. Ілля	11		0,2	5	0,5
Інші струмки		24		0,2	5	0,5

Основним джерелом живлення річок зони відчуження є сніговий покрив. Доля стоку талих вод становить близько 60% річного; решта стоку розподіляється, в залежності від окремих річкових басейнів, на ґрунтове і дощове живлення. Такий характер живлення накладає свій відбиток на режим рівнів на протязі року. Доля підземного живлення значна і дорівнює 20-33% від сумарного стоку. Дощове живлення в основному впливає на формування стоку малих річок.

Деякі річки (Сахан, Ілля, Брагінка та кілька інших незначних водотоків) перекриті після 1986 року в одному або кількох місцях спеціальними фільтраційними дамбами з метою зменшення виносу радіонуклідів в р. Прип'ять, а також перегороджено кілька стариць та затонів. На річках перед дамбами місцями утворились різні по площі водні дзеркала.

Створення дамби на р. Брагінка привело до зміни гідрологічного режиму (підтоплення) на значній площі Паришівського лісництва.

До 1986 року на сучасній території зони відчуження, в основному на землях сільськогосподарських підприємств, було створено низку гідромеліоративних систем:

- "Товстий ліс" - навколо села Товстий Ліс;
- "Сахан" - навколо села Старі Шепеличі;
- "Копачі" - навколо села Копачі;
- "Радинка-Галло" - навколо сіл Рудня-Іллінецька, Замошня, Глінка;
- "Розсоха" - навколо сіл Розсоха та Іловниця;
- "Ямпіль" - навколо селі Ямпіль;
- "Опачичі-Куповате" - по заплаві від села Опачичі до села Городище;
- "Усівська" - від села Усів до села Красне;
- "Прип'ятська" - від села Красне до села Ладижичі. Північна частина системи з південною з'єднана магістральним каналом, який проходить через лісові масиви Паришівського лісництва;
- "Чапаївка" - навколо села Чапаївка. Частина системи знаходиться у Білорусі;
- "Трубчанський канал" – поблизу с. Машево. Більша частина системи знаходиться у Білорусі.
- "Брагінка" - між хутором Золотнієв і селом Теремці. Частина системи знаходиться у Білорусі.

Починаючи з 1986 року, господарський догляд за меліоративними системами не здійснювався. Канали замулюються та заростають лісовою рослинністю, погіршується

стан гідротехнічних споруд. Осушені території поступово повертаються у первісний природний стан, на них поступово відновлюються водно-болотні комплекси, відновлюються властиві для природних умов Полісся зооценози.

В деяких місцях заплав Прип'яті та Ужа раніше були збудовані протиповеневі дамби. Нагляд за ними зараз не проводиться, потрібні ремонтні роботи не виконуються. На початку року, ще при наявності льодового покриву, рівень води у р. Прип'ять трохи підвищується і дещо знижується до початку весняного льодоходу. Одночасно з весняним льодоходом спостерігається і підвищення рівня, яке закінчується в квітні-травні весняним максимумом. Спад весняного рівня відбувається значно повільніше в порівнянні з підйомом і закінчується у червні-липні. На протязі серпня-жовтня у більшості встановлюється меженний хід рівня, і в цей же час спостерігається мінімальний рівень за рік. Літні дощі мало впливають або зовсім не впливають на рівень води. У той же час осінні дощі викликають підвищення рівня, яке триває до осіннього похолодання. Зниження температури повітря і води сприяє утворенню в листопаді льодових явищ (сало, льодохід), виникає тимчасове зниження рівня. Після утворення льодового покриву рівень води знову підвищується і в такому стані переходить у наступний рік.

Подібна зміна рівнів води на протязі року спостерігається в основному і на малих річках. Правда, підйом рівня води навесні і спад її на малих річках менший, а максимум спостерігається весною в березні - квітні, але можливий і в іншу пору року. Відповідно і тривалість літньої межени більша. Крім того, спокійний хід щоденного рівня води на малих річках в період межени може порушуватися літніми дощами.

Стояння весняних максимальних рівнів води триває не більше 1-2 днів, а на малих річках менше доби.

Середня амплітуда коливання рівнів води на р. Прип'ять дорівнює 300-500 см, на р. Уж - 25-400 см.

Перші ознаки льодоутворення на р. Прип'ять з'являються у вигляді сала переважно в останні дні листопада, на р. Уж може в 75 випадках із 100 зовсім не спостерігатися. Через 2-3 дні після утворення сала з'являється льодохід, а через 10-15 днів – льодостав.

Середні дати початку весняного льодоходу відносяться в основному до другої - третьої декади березня. Тривалість льодоходу на р. Прип'ять в середньому 8 днів (3-13 днів).

Під час потепління серед зими спостерігається скресання малих річок, яке триває до наступного похолодання. Таке явище може повторюватися кілька разів на протязі зими.

Тривалість вільного від льодового покриву періоду на р. Прип'ять становить у середньому 240 днів, а на малих річках - 259 днів і більше. Але в окремі роки ці показники можуть значно коливатись в залежності від погодних умов.

3.3. Фізико-географічне районування

У відповідності до загальної схеми фізико-географічного районування Української РСР (1968) територія зони відчуження відноситься до зони мішаних лісів помірного поясу, області Київського Полісся, Новошепелицько-Вільчанського, Чорнобильсько-Чистогалівського, Прип'ятсько-Дніпровського, Базарсько-Іванківського та Нижньотетерівсько-Придніпровського фізико-географічних районів.

В межах Новошепелицько-Вільчанського району зандрової акумулятивної низовини знаходиться в основному територія Денисовицького, Луб'янського, Котовського та Корогодського лісництв. Тут найбільш поширений вид ландшафту – зандрова рівнина з дерново-слабопідзолистими ґрунтами та лісами борового та суборового типу. Району властива рівнинна, злегка хвиляста поверхня, складена водно-льодовиковими піщаними відкладами. На зандровій рівнині значно поширені давні еолові форми рельєфу. У різних місцях району в лісах можна спостерігати підвищення у вигляді витягнутих піщаних пасм або валів з пологими схилами. Повторне розвіювання в сучасну епоху часто приводило до утворення купчастих пісків. На значній частині зандрової рівнини давньоєолові форми рельєфу значно виположені, згладжені, внаслідок цього поверхня має характер слабкохвилястої рівнини. В межах району зустрічаються місцевості з урочищами заболочених давніх долин та давньоозерних заболочених западин. Вони являють собою порівняно невеликі пониження витягнутої або округлої форми, зайняті низинними болотами. Давні алювіальні долини вздовж рік Уж і Ілля характерні надзаплавно-терасовими піщано-горбистими ландшафтами, а сучасні заплави рік - заплавно-болотними ландшафтами.

В межах Чорнобильсько-Чистогалівського морено-горбастого збезлісненого району знаходиться в основному територія східної частини Корогодського лісництва. Характерна особливість району - наявність моренних пасм та горбів, які утворюють смугу підвищень, що досить помітно виділяються на фоні Поліської рівнини. Основний вид ландшафту району - моренно-горбастий збезліснений. Значна частина горбів була штучно заліснена в другій половині 20-го століття. Переважають дерново-підзолисті піщані та супіщані ґрунти на давньоалювіальних і водно-льодовикових відкладах. Своєрідною особливістю району є поширення лесовидних відкладів на другій надзаплавній терасі р. Прип'ять, яка безпосередньо прилягає до пасма моренних горбів.

В межах Прип'ятсько-Дніпровського заплавно-борового району знаходиться територія Машівського, Зимовищанського та Паришівського лісових відділень. Характерною особливістю району є значне поширення заплав рік Прип'ять та Дніпро, серед яких піднімаються досить обширні, уцілілі від розмиву ділянки перших надзаплавних (борових) терас. Всій території району властиве чергування заболочених заплав і підвищених піщаних смуг з еоловими формами рельєфу. Значна частина земель району затоплена водами водосховища Київської ГЕС або знаходиться під безпосереднім їх впливом. Затоплені і підтоплені заплави мають низький рівень. Дуже поширені мілководдя з островами. Всі інші заплавні ділянки та давньоруслівні пониження зазнають підтоплення. Рівні ґрунтових вод підвищені, що викликає заболочення. На поверхні заплави виділяються підвищені скупчення піску, порівняно глибокі і видовжені улоговини, чисельні протоки, рукави, озера-стариці.

В межах Іванківського моренно-зандрового збезлісненого району знаходиться в основному територія Дитятківського лісництва, яка характеризується переважно надзаплавно-терасовим піщано-горбистим ландшафтом. Тут переважають піщані дерново-слабопідзолисті ґрунти під суборовими та боровими лісами.

В межах Нижньотетерівсько-Придніпровського піщано-терасового лісистого району знаходиться в основному територія Дитятківського та Опачицького лісництв. Район відзначається широким розвитком заліснених дюнних пісків, наявністю обширних річкових заплав та заболочених понижень. Більша частина території вкрита сосновими лісами. Переважають піщані та глинисто-піщані дерново-слабопідзолисті ґрунти.

3.4. Ґрунти

Територія зони відчуження у залежності від геологічної будови, рельєфу, клімату, ґрунтових і поверхневих вод покрита в основному дерново-підзолистими (найбільш поширеними), дерновими та болотними ґрунтами.

У центральній (на північ від заплави р. Уж) та південній (на південь від р. Уж) частинах території переважають дерново-слабопідзолисті піщані та глинисто-піщані (зв'язано-піщані) ґрунти на давньоалювіальних і водно-льодовикових відкладах. У західній, північній та північно-східній частинах переважають дерново-підзолисто-глейові піщані та глинисто-піщані ґрунти на водно-льодовикових відкладах. В заплавах рік переважають дернові та лучні ґрунти глеюваті та глейові глинисто-піщані і супіщані на сучасних алювіальних відкладах. На заболочених ділянках по всій території переважають торфого-глейові ґрунти і торфовища.

У дерново-підзолистих ґрунтах інтенсивно проявляються два протилежні процеси міграції хімічних елементів: з одного боку, біогенна акумуляція їх у дерновому шарі ґрунту і, з другого боку, – винос їх з водою опадів у нижчі горизонти, а звідти – разом з ґрунтовими водами – у болота та річки. Цей процес відбувається інтенсивніше, ніж акумуляція, тому дерново-підзолисті ґрунти бідні на поживні речовини.

У добре сформованих дерново-підзолистих ґрунтах чітко виділяються горизонти лісової підстилки, гумусово-елювіальний, підзолистий або елювіальний, ілювіальний (рудяковий) або вмивний, ґрунтоутворююча порода.

У залежності від інтенсивності розвитку підзолистого (елювіального) та ілювіального горизонтів серед дерново-підзолистих ґрунтів розрізняють:

- дерново-слабопідзолисті, в яких суцільний підзолистий (елювіальний) горизонт не виявлений і в наявності є лише окремі білі плями, ілювіальний горизонт теж слабо виявлений;
- дерново-середньопідзолисті, в яких суцільний елювіальний горизонт порівняно невеликої товщини (від кількох до 20 см), ілювіальний горизонт теж достатньо розвинений;
- дерново-сильнопідзолисті, в яких елювіальний горизонт різко виявлений і має значну товщину (20-25 і більше сантиметрів), ілювіальний горизонт дуже добре розвинений.

Властивості дерново-підзолистих ґрунтів у значній мірі залежать від їх механічного складу, який обумовлений механічним складом ґрунтоутворюючих порід. В основному вони піщані, глинисто-піщані та супіщані, рідко легкосуглинисті.

Дерново-підзолисті ґрунти відзначаються кислою реакцією, насичені на основи, бідні на гумус та на валову кількість поживних речовин. Гумус їх дуже рухливий, значна його кількість вимивається з ґрунтовими водами.

Дернові та лучні ґрунти належать до ґрунтів дернового процесу, який виникає під впливом трав'янистої рослинності. Дернина утворюється внаслідок переплетення ґрунтових частинок верхньої частини гумусового горизонту коренями трав, особливо лучних.

Дернові та лучні ґрунти поширені в умовах близького до поверхні залягання ґрунтових вод. Цим ґрунтам властивий профіль чорноземного ґрунту, розчленований на горизонти: гумусовий, перехідний, слабогумусовану верхню частину материнської породи і материнську породу. В результаті частого надмірного зволоження в нижніх шарах цих ґрунтів панують анаеробні процеси, які зумовлюють оглеєння з утворенням закисних

сполук. У глеюватих різновидів оглеєна лише материнська порода; у глейових оглеєний також і перехідний горизонт.

Ті ґрунти, у яких потужність гумусового горизонту разом з перехідним менша 50 см, називають дерновими, а більше 50 см – лучними. Площі з дерновими та лучними ґрунтами на території зони відчуження раніше переважно використовувалися як природні сінокоси та випаси.

Болотні ґрунти найбільш поширені на заплавах рік та давніх долинах. Це типові низинні торфові болота з поширенням гіпнових мохів. На вододілах часто зустрічаються невеликі болота перехідного типу і зрідка – верхового. Серед болотних ґрунтів поширені болотні, торфувато-болотні, торфово-болотні та торфовища. Деякі торфовища до 1986 року використовувалися місцевими колгоспами для добування торфу, яким удобрювалися дерново-підзолисті ґрунти.

На значній частині площ, де сформувалися дернові, лучні та болотні ґрунти, були виконані великі обсяги гідромеліоративних робіт по їх осушуванню. Протягом післяаварійних років частина осушених земель заросла здебільшого чагарниковими вербами, березою, вільхою чорною. Процес природного лісовідновлення на таких ґрунтах інтенсивно продовжується.

3.5. Радіоактивне забруднення

Під час Чорнобильської катастрофи ліси зони відчуження і прилеглих територій зазнали різного ступеню радіаційного ушкодження – від летального до слабкого, в залежності від відстані до аварійного реактора і напрямку вітру в момент аварії. Найбільш “брудні” ділянки лісових земель (понад 500 і 1000 Кі/км²) безпосередньо прилягають до епіцентру аварії, розміщуючись біля витоків західного, південного і північного слідів.

Найбільше ліси постраждали від гострого опромінення в початковий період аварії (з 26 квітня по 10-15 травня 1986 р.). Перший радіаційний удар прийшовся на сосновий масив, який знаходився безпосередньо біля ЧАЕС. Під дією потоку радіоактивних газів і аерозолів на відстані до 2-3 км навколо реактора відбулось відмирання бруньок і хвої, крони дерев під дією летальних доз опромінення (80-10 Гр) набули ржаво-червоного кольору (“Рудий ліс”). Хронічне опромінення при значних потужностях іонізуючого випромінювання діяло з 10-15 травня до листопада 1986 р., після чого настав період хронічного опромінення з малою потужністю дози при швидкому наростанні репараційних процесів, який тривав з весни 1987 р. до 1989-1990 рр. Основні радіобіологічні ефекти під впливом гострого опромінення проявились в насадженнях

сосни і ялини, однак в перший рік максимальні поглинуті дози вплинули також і на листяні породи (березу, вільху, осику) з подальшим їх повним відновленням.

Під дією радіаційного фактора в опромінених популяціях спостерігались зміни темпів росту і розвитку рослин, численні цитофізіологічні порушення, гормональний та біохімічний дисбаланс. Основний внесок в поглинену дозу був обумовлений β -опроміненням короткоживучих радіонуклідів.

За ступенем радіаційного ураження переважаючої породи – сосни – виділено 4 основні зони: летального, сублетального, середнього і слабого ураження. Критеріями їх виділення слугували рівень пошкодження крон, величина приросту фітомаси, категорія стану насадження в цілому. До Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника увійшли переважно ті ліси, які свого часу зазнали середнього та слабого ступенів опромінення.

Поведінка радіонуклідів у лісових екосистемах визначається складним комплексом екологічних і ценотичних факторів, що обумовлюють швидкість та направленість міграційних процесів. На рис. 3.4 і 3.5 представлено сучасний стан забруднення території зони відчуження за ^{137}Cs і ^{90}Sr .

На даний час основна кількість радіонуклідів, особливо в соснових лісах, зосереджена в шарі ґрунту 0-5 см та в лісовій підстилці. В соснових деревостанах тут міститься 30-60 % ^{90}Sr і 40-80 % ^{137}Cs . В листяних насадженнях в підстилці знаходиться близько третини радіонуклідів. Прогнозні моделі розподілу радіонуклідів у ґрунті типових соснових деревостанів показують, що ця ситуація збережеться на протязі принаймні 10-15 років.

Вміст радіонуклідів у рослинності визначається зараз виключно корневим поглинанням. В цілому надземна фітомаса деревостанів утримує 2-8 % від загального запасу радіонуклідів в лісовому біогеоценозі. Кількість радіонуклідів, що поглинається деревами і повертається з опадом, приблизно рівна. За межі нормально функціонуючого лісового ландшафту радіоактивні речовини практично не виносяться. Негативні фактори, які порушують лісове середовище, прискорюють також і міграційні процеси.

Провідна роль лісів у стабілізації радіоекологічної ситуації потребує створення умов для поступового перетворення існуючих екосистем у максимально наближені до природних для умов Полісся, а тому найбільш життєздатних і функціональних.

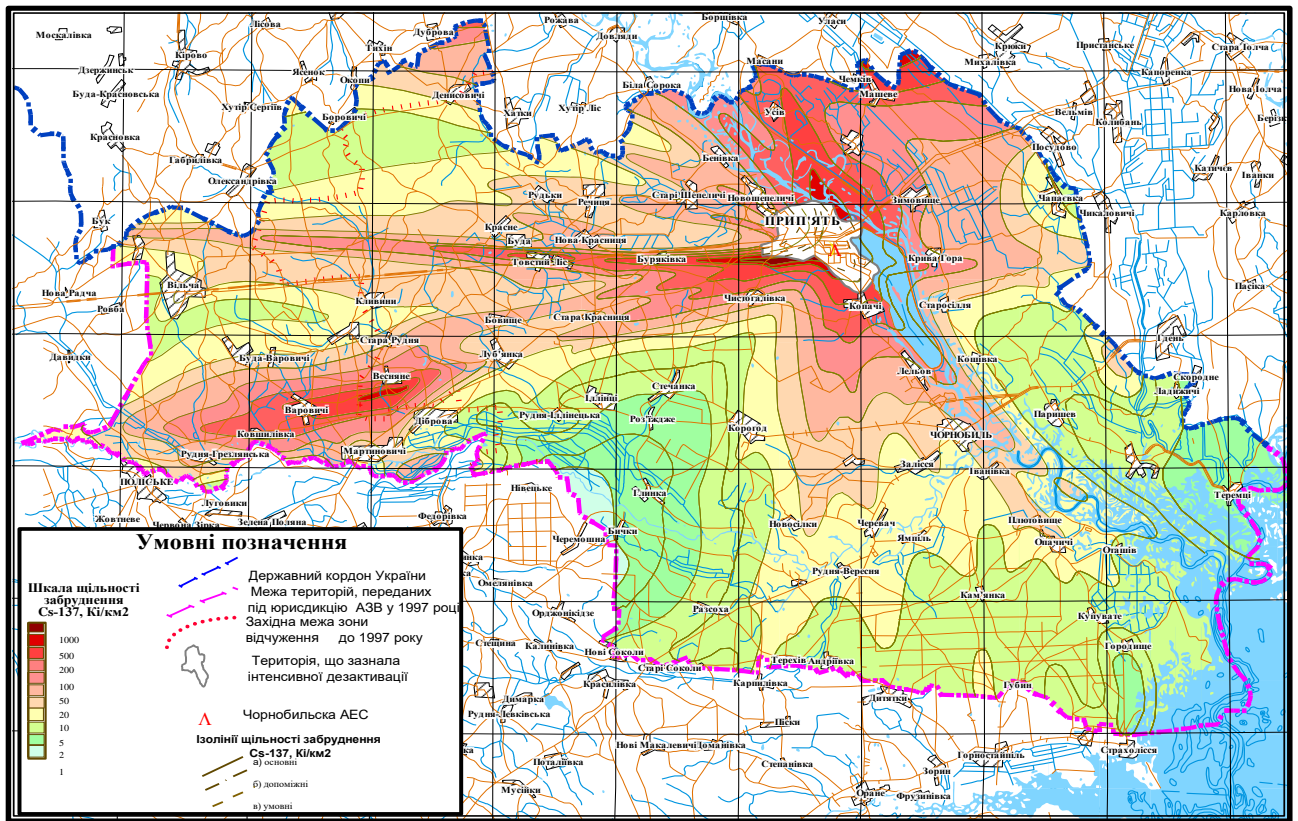

Рис. 3.4 - Карта забруднення території зони відчуження за ^{137}Cs

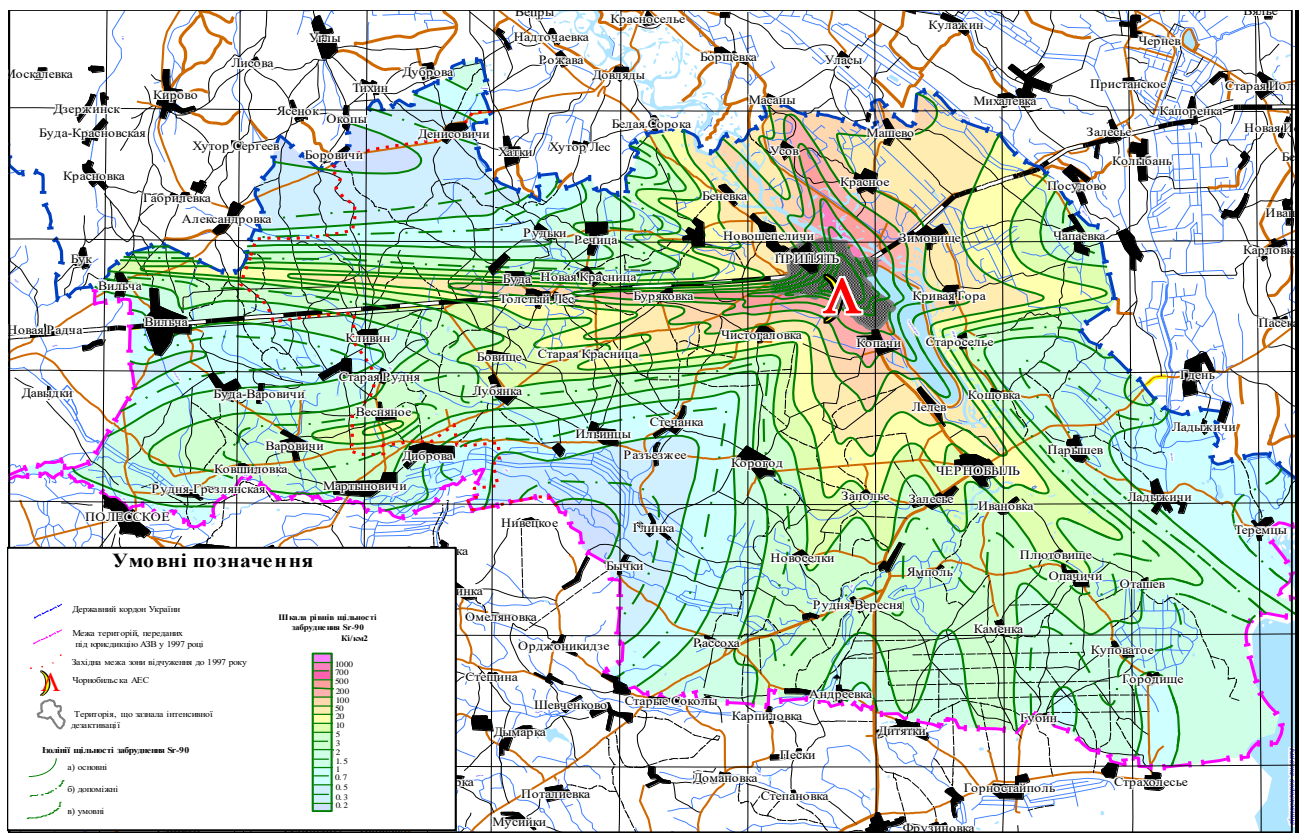

Рис. 3.5 - Карта забруднення території зони відчуження за ^{90}Sr

4. Рослинний світ

Територія Чорнобильської зони відчуження за характером рослинності належить до зони широколистяних лісів. Колись ця територія була суцільно вкрита широколистяними лісами, але на початок 20-го століття знизилась до 11-12 %. Значне зниження родючості земель і неможливість їх подальшого сільськогосподарського використання змусили повернутись до лісовідновлення. Перші роботи зі штучного лісовідновлення розпочались у 20-х роках минулого століття, а в 50-60-х роках вони набули масового характеру. Протягом цього часу площа лісів збільшилась в 4 рази і сягнула близько 50%. За час, що минув після аварії на ЧАЕС, частина покинутих сільськогосподарських угідь спонтанно заросла, завдяки чому лісистість на даний час становить 57,8%.

Внаслідок тривалого антропогенного впливу відбувалась фрагментація і знищення лісових комплексів і окремих видів. Острівний характер залишкових лісів надзвичайно ускладнює відновлення мозаїчно-ярусної структури фітоценозів.

За геоботанічним районуванням Заповідник розташований в Поліській підпровінції Європейської широколистяно-лісової області лісової зони. Значна частина території зони відчуження входить в Києво-Поліський геоботанічний округ дубово-соснових лісів, а її частина на лівому березі Прип'яті – в Полісько-Придніпровський геоботанічний округ соснових, дубово-соснових лісів і грабових дібров, евтрофних боліт і заливних лугов. У Києво-Поліському окрузі Чорнобильська зона відчуження поширюється на частини Вільчансько-Чорнобильського, Народицько-Іванківського і Горностайпільсько-Димерського геоботанічних районів. У Полісько-Придніпровському окрузі зона відчуження охоплює Зимовищанський і частково Пергансько-Виступовицький та Південнополіський геоботанічні райони. Зимовищанський і Пергансько-Виступовицький райони, які прилягають до Південнополіського геоботанічного району, інколи також вважають його частинами.

Найвірогідніше, що фітоценози з домінуванням деревних видів широколистяних лісів (дуба звичайного, ясеня звичайного, граба, клена гостролистого, осики – $\approx 6\%$ вкритих лісовою рослинністю земель) залишались у сучасних місцезростаннях початково, зазнали різної міри змін, але все ж зберегли деякі аборигенні елементи біоти, синузії і яруси, що передбачає процеси спонтанного самовідновлення екосистем широколистяних лісів (демутацію).

Загалом, флора складається з 1256 видів судинних рослин, 120 видів лишайників та 20 видів мохів.

Із Європейського червоного списку відзначено три види рослин: глід український, смілка литовська, козельці українські.

До видів рослин, включених у Додаток 1 Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979), належать: альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa* L.), сон широколистий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l.), сон лучний (*Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. s.l.), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* (L.) All.), водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.).

Виявлено 43 види флори занесених до Червоної книги України, а саме:

Судинні рослини: дифазіаструм сплюснутий (*Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub), дифазіаструм Цайллера (*Diphasiastrum zeilleri* (Rouy) Holub), лікоподієлла заплавна (*Lycopodiella inundata* (L.) Holub), плаун річний, або колючий (*Lycopodium annotinum* L.), баранець звичайний (*Huperzia selago* (L.) Benth. ex Schrank et Mart.), гронянка багатороздільна (*Botrychium multifidum* (S.G. Gmel.) Rupr.), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* (L.) All.), цибуля ведмежа, або черемша (*Allium ursinum* L.), осока затінкова (*Carex umbrosa* Host), ситняг австрійський (*Eleocharis mamillata* Lindb. f.), півники сибірські (*Iris sibirica* L.), ситник бульбистий (*Juncus bulbosus* L.), лілія лісова, або кучерява (*Lilium martagon* L.), пальчатокорінники: Фукса (*Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soo), м'ясочервоний (*D. incarnata* (L.) Soo s.l.), плямистий (*D. maculata* (L.) Soo s.l.), коручка морозниковидна, або широколиста (*Epipactis helleborine* (L.) Crantz), гудайєра повзуча (*Goodyera repens* (L.) R. Br.), зозулині сльози яйцевидні (*Listera ovata* (L.) R. Br.), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.), любка дволиста (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), шейхцерія болотна (*Scheuchzeria palustris* L.), берези низька (*Betula humilis* Schrank) і темна (*B. obscura* A. Kotula), смілка литовська (*Silene lithuanica* Zapal), альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa* L.), росички середня (*Drosera intermedia* Hayne) і англійська (*D. anglica* Huds.), астрагал піщаний (*Astragalus arenarius* L.), пухирник середній (*Utricularia intermedia* Hayne) і малий (*U. minor* L.), сон широколистий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l.) і лучний (*P. pratensis* (L.) Mill. s.l.), верби лапландська (*Salix lapponum* L.), чорнична (*S. myrtilloides* L.) і сиза (*Salix starkeana* Willd.), водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.),

Водорості: батрахоспермум драглистий (*Batrachospermum gelatinosum* (L.) D.C.), хроодактилон розгалужений (*Chroodactylon ramosum* (Thwait.) Hansg.),

Мохи: сфагн блискучий (*Sphagnum subnitens* Russow et Warnst.) і Вульфа (*S. wulfianum* Girg.), псевдокалієргон трирядний (*Pseudocalliergon trifarium* (F. Weber et D. Mohr) Loeske),

Гриби: клаваріадельф товчачиковий (*Clavariadelphus pistillaris* (L.) Donk.)

5. Тваринний світ

Видовий склад хребетних тварин зони відчуження найбільш повно був описаний лише на початку 2000-х років. Тим не менше, якщо дослідження птахів і ссавців продовжувались, то стосовно риб їх стало дуже мало, а глибоких робіт по герпетофауні взагалі ніколи не було. Дані про кількість видів, що мешкають у зоні відчуження, різні у різних авторів і становлять: ссавці – 58-70 видів; птахи – 200-300 видів; рептилії – 6-7 видів, амфібії – 11-12 видів; рибоподібні – до 60 видів. Інвентаризація безхребетних тварин не проводилась. Існуючі списки видів можна використовувати як опорні

До Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи включено 14 видів фауни: вечірниця мала, видра річкова, рись звичайна, норка європейська, бобер європейський, баранець великий, деркач, тритон гребенястий, кумка звичайна, рахкавка звичайна, вусач великий дубовий, сінниця Едіп, мурашка руда лісова, п'явка медична.

Із Європейського червоного списку відзначено 13 видів: вовк, рись, видра річкова, вовчок ліщиновий, нічниця Наттерера, шуліка рудий, очеретянка прудка, деркач, п'явка медична, вусач великий дубовий західний, сінниця Едіп, мурашка руда лісова, мурашиний лев звичайний. Значна кількість видів птахів охороняється відповідно до Конвенції збереження диких мігруючих тварин.

Виявлено 75 видів фауни, занесених до Червоної книги України, а саме:

Кільчасті черви: п'явка медична (*Hirudo medicinalis* Linnaeus, 1758),

Комахи: красуня-діва (*Calopteryx virgo* Linnaeus, 1758), дозорець-імператор (*Anax imperator* Leach, 1815), кордулегастер кільчастий (*Cordulegaster boltoni* Donovan, 1807), бабка перев'язана (*Sympetrum pedemontanum* Allioni, 1776), стафілін волохатий (*Emus hirtus* Linnaeus, 1758), жук-олень (*Lucanus cervus cervus* Linnaeus, 1758), вусач земляний хрестоносець, або коренеїд-хрестоносець (*Cerambyx cerigo* Linnaeus, 1758), вусач-червонокрил Келлера (*Purpuricenus kaehleri* Linnaeus, 1758), вусач пахучий мускусний (*Aromia moschata* Linnaeus, 1758), махаон (*Papilio machaon* Linnaeus, 1758), подалірій (*Ipriclidides podalirius* Linnaeus, 1758), поліксена (*Zerynthia polyxena* Denis et Schiffermüller, 1775), аполлон (*Parnassius apollo* Linnaeus, 1758), мнемозина (*Parnassius mnemosyne* Linnaeus, 1758), жовтюх торфовищний (*Colias palaeno* Linnaeus, 1761), стрічкарка тополева (*Limenitis populi* Linnaeus, 1758), райдужниця велика (*Apatura iris* Linnaeus, 1758), сінниця Геро (*Coenonympha hero* Linnaeus, 1761), синявець Буадюваля (*Polyommatus boisduvalii* Herrich-Schaffer, 1843), бражник мертва голова (*Acherontia atropos* Linnaeus, 1758), бражник прозерпіна (*Proserpinus proserpina* Pallas, 1772), ведмедиця велика (*Pericallia matronula* Linnaeus, 1758), ведмедиця-господиня (*Callimorpha dominula* Linnaeus, 1758),

лярра анафемська (*Larra anathema* Rossi, 1790), ксилокопа, або бджола-тесляр звичайна (*Xylocopa valga* Gerstaecker, 1872), джміль яскравий (*Bombus muscorum* Linnaeus, 1758), джміль червонуватий (*Bombus* (*Megabombus*) *runderatus* Fabricius, 1775),

Круглороті: мінога українська (*Eudontomyzon mariae* Berg, 1931),

Риби: стерлядь (*Acipenser ruthenus* Linnaeus, 1758), осетер (*Acipenser gueldenstaedtii* Brandt et Ratzeburg, 1833), ялець (*Leuciscus leuciscus* Linnaeus, 1758), вирезуб (*Rutilus frisii* Nordmann, 1840), бистрянка (*Alburnoides rossicus* Berg, 1924), марена дніпровська (*Barbus borysthenicus* Dybowski, 1862), минь річковий (*Lota lota* Linnaeus, 1758), йорж звичайний (*Gymnocephalus baloni* Holcik et Hensel, 1974), йорж-носар (*Gymnocephalus aserinus* Gldenstdt, 1774),

Плазуни: мідянка звичайна (*Coronella austriaca* Laurenti, 1768),

Птахи: лелека чорний (*Ciconia nigra* Linnaeus, 1758), шуліка чорний (*Milvus migrans* Boddaert, 1783), лунь степовий (*Circus pygargus* Linnaeus, 1758), зміїд (*Circaetus gallicus* Gmelin, 1788), підорлик малий (*Aquila pomarina* C.L. Brehm, 1831), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla* Linnaeus, 1758), тетерук (*Lyrurus tetrix* Linnaeus, 1758), глухар (*Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758), орябок (*Tetrastes bonasia* Linnaeus, 1758), сірий журавель (*Grus grus* Linnaeus, 1758), кулик-сорока (*Haematopus ostralegus* Linnaeus, 1758), дупель (*Gallinago media* Latham, 1787), голуб-синяк (*Columba oenas* Linnaeus, 1758), пугач (*Bubo bubo* Linnaeus, 1758), сова болотяна (*Asio flammeus* Pontoppidan, 1763), бородата неясить (*Strix nebulosa* Forster, 1772), сиворакша (*Coracias garrulus* Linnaeus, 1758), жовна зелена (*Picus viridis* Linnaeus, 1758), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor* Linnaeus, 1758),

Ссавці: рясоніжка мала (*Neomys anomalus* Cabrera, 1907), нічниця ставкова (*Myotis dasycneme* Voie, 1825), нічниця водяна (*Myotis daubentonii* Kuhl, 1817), вечірниця руда (*Nyctalus noctula* Schreber, 1774), нічниця велетенська (*Nyctalus lasiopterus* Schreber, 1780), нетопир пігмей (*Pipis-trellus pygmaeus* Leach, 1825), нетопир лісовий (*Pipistrellus nathusii* Keyserling et Blasius, 1839), лилик двоколірний (*Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758), пергач, або кажан, пізній (*Eptesicus serotinus* Schreber, 1774), мишівка лісова (*Sicista betulina* Pallas, 1779), горностай (*Mustela erminea* Linnaeus, 1758), норка європейська (*Mustela lutreola* Linnaeus, 1758), лісовий тхір (*Mustela putorius* Linnaeus, 1758), видра річкова (*Lutra lutra* Linnaeus, 1758), рись (*Lynx lynx* Linnaeus, 1758), тарпан (*Equus caballus* Boddaert, 1785), ведмідь бурий (*Ursus arctos* Linnaeus, 1758).

6. Збереження видів рослин і тварин, природних середовищ, що занесені в чинні для України міжнародні переліки

Створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника (ЧРЕБЗ) у квітні 2016 р. стало логічним завершенням діяльності з реалізації державної політики у сфері розвитку екологічної мережі України. В той же час створення заповідника допоможе вирішити і цілий комплекс проблем, що накопичились у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення. По-перше, по проходженні перших і найбільш складних етапів з подолання наслідків аварії на ЧАЕС, і внаслідок суттєвого пом'якшення і стабілізації радіаційної обстановки, виникла гостра необхідність по визначенню довгострокової стратегії поводження з землями, вилученими з господарського користування в 1986 р. По-друге, радіаційна ситуація і екологічні особливості регіону, як і раніше, виключають або суттєво ускладнюють можливість відновлення традиційної господарської діяльності на цій території. Нарешті, цінність природних комплексів, що склались у зоні відчуження, і їх континентальне значення (з врахуванням загальної площі з білоруським Поліським державним радіаційно-екологічним заповідником, до 4750 км²) вимагають вдумливого і послідовного підходу до питань їх охорони і вивчення.

Не зважаючи на це, різноякісність ділянок зони відчуження не викликає сумніву. Вона буде врахована при розробці зонування території за режимом використання і охорони. Для цього будуть залучені вчені і дослідники різних напрямків, які раніше працювали в зоні відчуження і зацікавлені у вивченні процесів, які відбуваються тут після знаття антропогенного впливу на природу. Комплексні оцінки природоохоронної цінності угідь проведені лише для окремих ділянок, що складає не більше 15% загальної площі, а тому їх продовження має стати пріоритетним у перші роки існування ЧРЕБЗ.

Одним з критеріїв цінності є видове різноманіття тварин і рослин, кількість рідкісних (що знаходяться під охороною) і вузькоспеціалізованих видів, і роль цих ділянок в їх збереженні, підтриманні і примноженні.

6.1. Статус рідкісних видів рослин

В Київській області нараховується 146 видів вищих рослин, 18 видів мохоподібних, 32 види водоростей, 36 видів лишайників і 49 видів грибів, регіонально рідкісних і зникаючих, які потребують охорони. Багато з них можуть зустрічатись на території зони відчуження. Наявність цих представників та їх ареали потребують окремого вивчення.

Через територію зони відчуження проходить Поліський екокоридор, який простягається через все Українське Полісся, через всю зону широколистяних лісів, і на території якого збереглась значна кількість бореальних видів і рослинних угруповань – лісових, болотних і лугових [Шеляг-Сосонко та ін., 2005]. Цей екокоридор є центром специфічної післяльодовикової флори і одним з головних міграційних шляхів птахів. Тут збереглися фрагменти дубових, дубово-соснових, дубово-липових, дубово-грабових і соснових пралісів, луків і всього різноманіття боліт: оліго-, мезо- і евтрофних. Біорізноманіття Українського Полісся сформувалось головним чином з представників міграційних хвиль і характеризується відносно невеликою кількістю ендемічних, реліктових видів і рідкісних видів, з яких тут зустрічаються, зокрема, в ньому зустрічаються: гвоздика несправжньорозчепірена (*Dianthus pseudosquarrosus*), г. польська (*D. Polonicus*), г. Роговича (*D. Rogoviczii*), верблюдка оголена (*Corispermum glabratum*), костриця польська (*Festuca polesica*), береза низька (*Betula humilis*), верба чорнична (*Salix myrtilloides*), хамедафна чашкова (*Chamaedaphne calyculata*), гудайєра повзуча (*Goodyera repens*), осока дводомна (*Carex dioica*), о. багнова (*C. Limosa*), вовчі ягоди пахучі (*Daphne sneorum*), кадило сарматське (*Melittis sarmatica*) і багато інших.

Поліський екокоридор містить на своєму протязі 20 природних ядер, і територія Чорнобильської зони відчуження співпадає з Чорнобильським ядром. Тут знайдено 96 видів вищих судинних рослин, які підлягають охороні в Україні і Республіці Беларусь, і ще 19 видів виявлені на прилеглих територіях і можуть зростати в наявних аналогічних екоотопах. З цих 115 видів 38 включені в міжнародні охоронні списки: в Конвенцію по міжнародній торгівлі зникаючими видами дикої фауни і флори (СИТЕС) - 25 видів, Бернської конвенції (БК) - 11 видів, до Європейського червоного списку (ЕКС) - 5 видів [Красная книга Республики Беларусь, 2005, Червона книга України, 2009].

Охоронний статус мають 79 видів природної флори зони відчуження, з яких 25 видів охороняють в обох країнах, 9 - тільки в Україні, 31 - тільки в Беларусі, по СИТЕС - 1, по БК - 9, по ЕКС - 2.

Підлягають охороні 16 видів, які культивувались, і 1 вид, занесений з будівельним щебенем. З них 3 види охороняють в обох країнах, 9 - тільки в Україні, 5 - тільки в Беларусі, по СИТЕС - 2, по БК - 1, по ЕКС - 1.

З 19 видів природної флори прилеглих територій 7 видів охороняють в обох країнах, 7 - тільки в Україні, 5 - тільки в Беларусі, по СИТЕС - 6, по БК - 1, по ЕКС - 2.

Всього підлягають захисту в Чорнобильській зоні відчуження 235 видів вищих судинних рослин із 1228 відомих.

В таблиці 6.1. «Чисельність рідкісних і зникаючих видів рослин, оцінка стану їх збереження» наведені такі умовні скорочення:

Загальна оцінка *чисельності*: «звичайний вид» (common, C), «рідкісний вид» (rare, R), «дуже рідкісний вид» (very rare, V) і «вид присутній» (present, «P»).

Тип перебування:

! - Автохтонні види, які зустрічаються в сусідніх з зоною відчуження регіонах з аналогічним набором екоотопів.

- Види, які збереглись або поширились із культури;

Тенденція динаміки - через утворення, агентів поширення і дальність дисемінації:

*1 – всі вегетативні діаспори і генеративні з мінімальною дальністю розповсюдження з допомогою барохорії і балістохорії - закріплення території розселення;

*2 – розповсюдження діаспор вітром (анемохорія) і потоками води (гідрохорія) - розширення ареалів розселення;

*3 – розповсюдження діаспор тваринами (різні форми зоохорії) - можливе утворення нових розселень.

Значимість збереження - створення нових регенераційних ніш:

+1 – антропогенне;

+2 – зоогенне;

+3 – зміни ґрунтово-рослинного покриву;

+4 – катастрофічні зміни (пожежі, зооінвазії тощо).

Оцінка збереження локальної популяції:

- локальна популяція поступово зникає;

± локальна популяція виду стабільна;

+ локальна популяція виду збільшується чисельно і територіально.

Лист рідкісних і зникаючих видів рослин, оцінка стану їх збереження

Назва виду	Чисельність	Тенденція динаміки	Значимість збереження	Оцінка збереження
<i>Lycopodiophyta</i>				
<i>Lycopodiaceae</i> Beauv ex Mirb.				
!Дифазіаструм сплюснутий – <i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) Holub (<i>Diphasium anceps</i> (Wallr.) A.Love et D.Love, <i>D. complanatum</i> (L.) Rothm., <i>Lycopodium anceps</i> Wallr., <i>L. complanatum</i> L.)	P	*2	+2	-
Дифазіаструм Зейлера – <i>Diphasiastrum zeilleri</i> (Rouy) Holub (<i>D. complanatum</i> ssp. <i>zeilleri</i> (Roiy) Расуна; <i>Diphasium zeilleri</i> (Rouy) Damboldt)	V	*2	+2	±
Лікоподієлла заплавна – <i>Lycopodiella inundata</i> (L.) Holub (<i>Lycopodium inundatum</i> L., <i>Lepidotis inundata</i> (L.) Borner)	V	*2	+3	±
Плаун річний, або колючий – <i>Lycopodium annotinum</i> L.	R	*2	+2	+
Плаун булавовидний, або звичайний – <i>Lycopodium clavatum</i> L.	C	*2	+2	+
<i>Huperziaceae</i>				
Баранець звичайний – <i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank & Merat. (<i>Lycopodium selago</i> L.)	V	*1, *2	+2	±
<i>Polypodiophyta</i>				
#Пухирник ламкий – <i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh. (C. <i>filix-fragilis</i> (L.) Borhas)	V	*2	+2	±
<i>Dryopteridaceae</i>				
Щитник гребенястий – <i>Dryopteris cristata</i> (L.) A. Gray (<i>Aspidium cristatum</i> Sw., <i>Polypodium cristatum</i> L.)	R	*2	+2	±
Голокучник дубовий – <i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newm. (<i>Dryopteris linneana</i> C. Chr., <i>Phegopteris dryopteris</i> Fee)	V	*2	+2	±
<i>Onocleaceae</i>				
#Страусове перо звичайне – <i>Matteuccia</i> { <i>Matteucia</i> , <i>Mateuccia</i> } <i>struthiopteris</i> (L.) Tod. (<i>Onoclea struthiopteris</i> (L.) Hoffm, <i>Osmunda struthiopteris</i> L., <i>Struthiopteris filicastrum</i> All., <i>S. germanica</i> Willd.)	P	*2	+2	-
<i>Ophioglossaceae</i>				
!Гронянка півмісяцева, або ключ-трава – <i>Botrychium lunaria</i> (L.) Sw. (<i>Ophioglossum pennatum</i> Lam., <i>Osmunda lunaria</i> L.)	P	*1, *2	+2	±

Гронянка багатороздільна – <i>Botrychium multifidum</i> (S. G. Gmel.) Rupr. (<i>B. matricarioides</i> Willd., <i>B. rutaefolium</i> A. Br., <i>B. ternatum</i> (Thunb.) Swartz., <i>B. matricariae</i> (Schrank) Spreng., <i>Osmunda multifida</i> S.G. Gmel.)	V	*1, *2	+2	±
Вужачка звичайна – <i>Ophioglossum vulgatum</i> L.	R	*1, *2	+2	±
<i>Salviniaceae</i>				
Сальвінія плаваюча – <i>Salvinia natans</i> (L.) All.	C	*1, *2, *3	+1, +2	+
<i>Pinophyta (Gymnospermae)</i>				
<i>Cupressaceae</i>				
Яловець звичайний – <i>Juniperus communis</i> L.	V	*3	+2	+
<i>Pinaceae</i>				
#Ялина європейська – <i>Picea abies</i> (L.) Karst. (<i>P. excelsa</i> (Lam.) Link)	R	*2	+2	+
<i>Magnoliophyta</i>				
<i>Liliopsida</i>				
<i>Alismataceae</i>				
Частуха злаковидна – <i>Alisma gramineum</i> Lej. (<i>A. arcuatum</i> Michx., <i>A. loeselii</i> Gorski)	R	*1, *2	+2, +3	±
<i>Alliaceae</i>				
Цибуля ведмежа, або черемша – <i>Allium ursinum</i> L. (<i>A. ucrainicum</i> (Клеоров et Охнер) Bordz.; <i>A. ursinum</i> L. subsp. <i>ucrainicum</i> Клеоров et Охнер, <i>A. ursinum</i> var. <i>ucrainicum</i> (Клеоров et Охнер) Соó).	C	*1, *2	+2, +3	±
<i>Amaryllidaceae</i>				
#Підсніжник білосніжний – <i>Galanthus nivalis</i> L.	V	*1, *2	+1, +3	±
#Підсніжник складчастий – <i>Galanthus plicatus</i> Bieb. (<i>G. latifolius</i> Salisb.)	P	*1, *2	+1, +3	±
#Білоцвіт весняний – <i>Leucojum vernalis</i> L.	P	*1, *2	+1, +3	±
#Нарцис вузьколистий – <i>Narcissus angustifolius</i> Curt. (<i>N. radiiflorus</i> Salisb.)	P	*1, *2	+1, +3	±
<i>Araceae</i>				
Образки болотні – <i>Calla palustris</i> L.	R			
<i>Asphodelaceae</i>				
#Віхалка гілляста – <i>Anthericum ramosum</i> L.	R	*2	+2, +3	+
<i>Cyperaceae</i>				
Блісмус стиснутий – <i>Blysmus compressus</i> (L.) Panz. ex Link. (<i>Scirpus compressus</i> (L.) Pers.)	V	*1, *2	+2, +3	±
Осока трясуцковидна – <i>Carex brizoides</i> L.	R	*1, *3	+3	±
Осока Буксбаума – <i>Carex buxbaumii</i> Wahlenb.	V	*2, *3	+3	±
Осока двотичинкова – <i>Carex diandra</i> Schrank (<i>C. teretiuscula</i> Good.)	P	*2	+3	±
Осока дводомна – <i>Carex dioica</i> L.	V	*2, *3	+3	±
Осока Гартмана – <i>Carex hartmanii</i> Cajand. (<i>C. emasculata</i> V. Krecz.)	R	*2, *3	+3	±

Осока ситничковидна – <i>Carex juncella</i> (Fr.) Th. Fr. (C. wiluica Meish.)	C	*2, *3	+3	±
Осока лускоплідна – <i>Carex lepidocarpa</i> Tausch (C. flava L. var. lepidocarpa (Tausch) Godr.)	V	*2, *3	+3	±
Осока багнова – <i>Carex limosa</i> L.	V	*1, *2, *3	+3	±
Осока волотиста – <i>Carex paniculata</i> L.	V	*2, *3	+3	±
Осока кульконосна – <i>Carex pilulifera</i> L.	V	*1, *3	+3	±
Осока затінкова – <i>Carex umbrosa</i> Host. (C. longifolia Host.)	P	*3	+3	±
Осока піхвова – <i>Carex vaginata</i> Tausch (C. sparsiflora (Wahl.) Steud.)	P	*1, *3	+3	±
Дихостиліс Мікелі – <i>Cyperus michelianus</i> (L.) Link (Dichostylis micheliana (L.) Ness, Scirpus michelianus L.)	V	*2	+3	±
Болотниця австрійська – <i>Eleocharis mamillata</i> Lindb.	V	*1, *2, *3	+3	+
Пухівка багатоклошкова – <i>Eriophorum angustifolium</i> Roth. (E. polystachyon L.)	C	*2, *3	+3	+
Дихостиліс гачкуватий – <i>Mariscus hamulosus</i> (M. Bieb.) Hooper (Cyperus hamulosus Bieb., Dichostylis hamulosa (Bieb.) Ness, Scirpus hamulosus (Bieb.) Stev.)	V	*2	+3	±
Ситовник жовтуватий – <i>Pycreus flavescens</i> (L.) Reichb. (Cyperus flavescens L.)	V	*1; *2, *3	+3	±
Очеретник білий – <i>Rhynchospora alba</i> (L.) Vahl.	P	*1; *2, *3	+3	±
Куга лежача – <i>Scirpus supinus</i> L. (Schoenoplectus supinus (L.) Palla)	V	*2, *3	+3	±
<i>Hyacinthaceae</i>				
#Гадюча цибулька занедбана – <i>Muscari neglectum</i> Guss. ((Hyacinthus racemosus L., Muscari dolioliforme Sobko, M. racemosum (L.) DC.)	V	*1, *3	+1	-
#Рястка зонтична – <i>Ornithogalum umbellatum</i> L.	R	*1, *3	+1	±
#Проліска дволиста – <i>Scilla bifolia</i> L. (S. nivalis Boiss.)	P	*1, *3	+1	-
#Проліска сибірська – <i>Scilla siberica</i> {siberica} Haw. (S. cernua Delar.)	V	*1, *3	+1	±
<i>Iridaceae</i>				
#Шафран Гейфеля – <i>Crocus heuffelianus</i> Herb.	P	*1, *3	+1	±
Косарики черепитчасті – <i>Gladiolus imbricatus</i> L.	V	*1, *3	+3	±
Півники угорські – <i>Iris hungarica</i> Waldst. & Kit. (I. aphylla L., subsp. hungarica (Waldst. & Kit.) Hegi)	P	*3	+1	-
Півники сибірські – <i>Iris sibirica</i> L.	C	*1, *2, *3	+2, +3	+
<i>Juncaceae</i>				
Ситник бульбистий – <i>Juncus bulbosus</i> L. (J. supinus Moench)	V	*1, *2, *3	+1, +3	±
Ситник головчастий – <i>Juncus capitatus</i> Weigel. (J. ericetorum Pollich)	P	*2, *3	+1, +3	±

Ситник розчепірений – <i>Juncus squarrosus</i> L.	V	*1, *2, *3	+3	±
Ситник нитковидний – <i>Juncus filiformis</i> L.	R	*1, *2, *3	+1, +3	±
Ситник мілководний – <i>Juncus tenageia</i> Ehrh. ex L. fil.	V	*2, *3	+3	±
<i>Juncaginaceae</i>				
Тризубець болотний – <i>Triglochin palustre</i> L. (Т. komarovii Lipsch. & Pavl.)	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Lemnaceae</i>				
Ряска горбата – <i>Lemna gibba</i> L.	R	*1, *3	+2, +3	±
<i>Liliaceae</i>				
#Рябчик шаховий – <i>Fritillaria meleagris</i> L.	P	*1	+1	-
Лілія лісова, або кучерява – <i>Lilium martagon</i> L.	V	*1, *3	+1, +3	±
<i>Melanthiaceae</i>				
Чемериця Лобелієва – <i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	V	*1, *2	+3	±
<i>Najadaceae</i>				
Каулінія мала – <i>Caulinia minor</i> (All.) Coss. et Germ.	R	*2, *3	+3	±
Різуха велика – <i>Najas major</i> All. (N. marina L.)	R	*2, *3	+3	±
<i>Orchidaceae</i>				
Зозулинець салеповий – <i>Anacamptis morio</i> (L.) L.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (Orchis morio L.)	P	*1, *2	+2, +3	±
Булатка довголиста – <i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch (C. ensifolia Rich., C. xiphophyllum Rchb.)	V	*2	+2, +3	±
Булатка червона – <i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich.	V	*2	+2, +3	±
Зозулині черевички справжні – <i>Cypripedium calceolus</i> L.	V	*2	+2, +3	±
Пальчатокорінник травневий – <i>Dactylorhiza baltica</i> (Klinge) Orlova ex Aver. ((D. longifolia (L. Neum.) Aver., D. majalis subsp. baltica (Klinge) Senghas, Orchis baltica Klinge, Orchis latifolia subsp. baltica Klinge)	V	*1, *2	+2, +3	±
Пальчатокорінник Фукса – <i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó (Orchis fuchsii Druce)	R	*1, *2	+2, +3	±
Пальчатокорінник м'ясочервоний – <i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó (Dactylorhis incarnata (L.) Vermeulen, Orchis incarnata L., Orchis latifolia auct. non L.)	V	*1, *2	+2, +3	±
Пальчатокорінник плямистий – <i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó (Orchis maculata L.)	R	*1, *2	+2, +3	±
Пальчатокорінник травневий – <i>Dactylorhiza majalis</i> (Reichenb.) P.F.Hunt et Summerhayes	R	*1, *2	+2, +3	±
Коручка темно-червона – <i>Epipactis atropurpurea</i> (Hoffm. ex Benth) Schult. (E. atropurpurea Raf.)	V	*1, *2	+2, +3	±
Коручка морозниковидна, або широколиста – <i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz (E. latifolia (L.) All.)	R	*2	+2, +3	±
Коручка болотна – <i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz.	C	*1, *2	+2, +3	±
Гудайєра повзуча – <i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br. (Satyrium repens L.)	C	*1, *2	+2, +3	±

Билинець комарниковий, або довгорогий – <i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br.	P	*1, *2	+2, +3	±
Билинець найзапашніший – <i>Gymnadenia odoratissima</i> (L.) Rich. (<i>Orchis odoratissima</i> L.)	V	*1, *2	+2, +3	±
Жировик Лезеля – <i>Liparis loeselii</i> (L.) Rich. (<i>Ophrys loeselii</i> L.)	P	*2	+2, +3	±
Зозулині сльози яйцевидні – <i>Listera ovata</i> (L.) R. Br.	V	*2	+2, +3	±
Гніздівка звичайна – <i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.	C	*1, *2	+3	±
Зозулинець шоломоносний – <i>Orchis militaris</i> L.	P	*2	+3	±
Любка дволиста – <i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.	C	*2	+3	±
Любка зеленоквіткова – <i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Rchb.	V	*2	+3	±
<i>Poaceae</i>				
Стоколос Бенекена – <i>Bromopsis benekenii</i> (Lange) Holub	P	*2	+2, +3	±
Костриця поліська – <i>Festuca polesica</i> Zapal. (<i>F. beckeri</i> subsp. <i>polesica</i> (Zapal.) Tzvel., <i>F. querceto-pinetorum</i> Klok)	C	*2	+2, +3	±
Костриця шорстколиста – <i>Festuca trachyphylla</i> (Hack.) Krajana (<i>F. duriuscula</i> L.)	R	*2	+2, +3	±
Костриця валіська – <i>Festuca valesiaca</i> Gaudin (<i>F. sulcata</i> (Hack.) Nym.)	C	*2	+2, +3	±
Чаполоч південна – <i>Hierochloë australis</i> (Schrad.) Roem. & Schult.	V	*2, *3	+3	±
Кипець великий – <i>Koeleria grandis</i> Bess. ex Gorski (<i>K. polonica</i> Domin)	R	*2, *3	+3	±
<i>Potamogetonaceae</i>				
Рдесник вузлуватий – <i>Potamogeton nodosus</i> Poir.	C	*1, *2, *3	+3	±
Рдесник маленький – <i>Potamogeton pusillus</i> L.	R	*1, *2, *3	+3	±
Рдесник червонуватий – <i>Potamogeton rutilus</i> Wulfg.	R	*1, *2, *3	+3	±
Рдесник волосовидний – <i>Potamogeton trichoides</i> Cham. & Schlecht.	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Scheuchzeriaceae</i>				
Шейхперія болотна – <i>Scheuchzeria palustris</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
<i>Sparganiaceae</i>				
Їжача голівка маленька – <i>Sparganium minimum</i> Wallr. (<i>Sparganium natans</i> L.)	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Trilliaceae</i>				
Вороняче око звичайне – <i>Paris quadrifolia</i> L.	C	*1, *3	+3	±
<i>Zannichelliaceae</i>				
Цанікелія болотна – <i>Zannichellia</i> { <i>Zannichelia</i> } <i>palustris</i> L.	R	*1, *2, *3	+3	±
<i>Magnoliopsida</i>				
<i>Aceraceae</i>				

#Клен несправжньо-платановий, або явір – <i>Acer pseudoplatanus</i> L.	V	*1, *2	+1	±
Клен татарський, або чорноклен – <i>Acer tataricum</i> L.	C	*1, *2	+1	+
<i>Apiaceae</i>				
Цеполохій оголений – <i>Cenolophium denudatum</i> (Homem.) Tutin (<i>C. fischeri</i> (Spreng.) Koch ex DC., <i>Athamanta denudata</i> Hornem., <i>Cnidium fischeri</i> Spreng.)	C	*2	+3	+
Стародуб широколистий – <i>Laserpitium latifolium</i> L.	R	*2	+3	±
Маточник болотний – <i>Ostericum palustre</i> (Bess.) Bess. (<i>Angelica palustris</i> (Bess.) Hoffm.)	R	*2	+3	±
Смовдь оленяча – <i>Peucedanum cervaria</i> (L.) Lapeyr (<i>Cervaria rivini</i> Gaertn.)	R	*2	+3	±
Бедринаць великий – <i>Pimpinella major</i> (L.) Huds. (<i>P. magna</i> L.)	R	*2	+3	±
<i>Asteraceae</i>				
Котячі лапки дводомні – <i>Antennaria dioica</i> Gaern. (<i>Gnaphalium dioicum</i> L.)	R	*1, *2, *3	+2, +3	±
Полин Маршаллів – <i>Artemisia marschalliana</i> Spreng. (<i>A. propinqua</i> P. Smirn.)	C	*2, *3	+2, +3	±
Айстра степова – <i>Aster amellus</i> L.	V	*3	+3	±
!Відкашник осотовидний – <i>Carlina cirsioides</i> Klokov	P	*3	+3	±
!Волошка фрігійська – <i>Centaurea phrygia</i> L. (<i>C. austriaca</i> Willd.)	P	*3	+2, +3	±
Волошка рейнська – <i>Centaurea stoebe</i> L. (<i>C. biebersteinii</i> DC. [Пачоский, 1899], <i>C. rhenana</i> Boreau.)	V	*2, *3	+2, +3	±
Волошка сумська – <i>Centaurea sumensis</i> Kalen. (<i>C. marschalliana</i> Spreng. p. p.)	V	*2, *3	+3	±
!Осот паннонський – <i>Cirsium pannonicum</i> (L.) Link	V	*2	+3	±
Сухоцвіт білий – <i>Gnaphalium luteo-album</i> L. (<i>Laphangium luteoalbum</i> (L.) Tzvelev)	R	*2	+3	±
<i>Inula hirta</i> L.	V	*2	+3	-
Юринія несправжньоволошковидна – <i>Jurinea cyanoides</i> (L.) Rchb. (<i>J. pseudocyanoides</i> Klokov)	R	*2	+3	±
Леукантемела пізня – <i>Leucanthemella serotina</i> (L.) Tzvel. (<i>Chrysanthemum serotinum</i> L., <i>Leucanthemum serotinum</i> (L.) Stank., <i>Pyrethrum uliginosum</i> W. K.)	P	*1, *2	+3	-
Кремена гібридна – <i>Petasites hybridus</i> (L.) Gaertn., May. & Scherb. (<i>Petasites officinalis</i> Moench.)	R	*2	+3	±
Маруна щиткова – <i>Pyrethrum corymbosum</i> (L.) Scop. (<i>Chrysanthemum corymbosum</i> L.)	P	*3	+3	±
Скорзонера низька – <i>Scorzonera</i> { <i>Scorsonera</i> } <i>humilis</i> L.	V	2	+2	±
Скорзонера пурпурова – <i>Scorzonera</i> { <i>Scorsonera</i> } <i>purpurea</i> L.	V	2	+2	±
Жовтозілля еруколисте – <i>Senecio erucifolius</i> L. (<i>S. tenuifolius</i> Jacq.)	V	*2, *3	+2, +3	±
Козельці білоруські – <i>Tragopogon bjelorusicus</i> { <i>bielorusicus</i> } Artemcz.	V	*2	+2, +3	±

Козельці українські – <i>Tragopogon ucrainicus</i> Artemcz. (T. floccosus auct. Fl. ucr.)	V	*2	+2, +3	±
<i>Betulaceae</i>				
#Вільха сіра – <i>Alnus incana</i> (L.) Moench.	V	*1, *2	+1	±
Береза низька – <i>Betula humilis</i> Schrank.	P	*1, *2	+3	-
<i>Boraginaceae</i>				
#Горобейник лікарський – <i>Lithospermum officinale</i> L.	V	*2, *3	+1, +2	±
Медунка вузьколиста – <i>Pulmonaria angustifolia</i> L. (P. azurea Bess.)	R	*3	+1, +2	±
<i>Brassicaceae (Cruciferae)</i>				
Бурачок Гмеліна – <i>Alyssum gmelinii</i> Jord.	R	*1, *2, *3	+3	±
Зубниця бульбиста – <i>Dentaria bulbifera</i> L.	V	*1, *3	+2	±
Лунарія оживаюча – <i>Lunaria rediviva</i> L.	V	*1, *3	+2	±
<i>Campanulaceae</i>				
Аденофора лілієлиста – <i>Adenophora lilifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC.	P	*2	+3	±
Дзвоники болонські – <i>Campanula bononiensis</i> L. (C. ruthenica Vieb.)	V	*2	+3	±
#Дзвоники широколисті – <i>Campanula latifolia</i> L.	V	*2	+3	±
Дзвоники персиколисті – <i>Campanula persicifolia</i> L.	V	*1, *2	+3	±
Дзвоники сибірські – <i>Campanula sibirica</i> L.	V	*2	+3	±
Фітеума колосиста – <i>Phyteuma spicatum</i> L.	P	*1, *2	+3	±
<i>Caryophyllaceae</i>				
Кукіль звичайний – <i>Agrostemma githago</i> L. (Githago segetum Desf.)	P	*2	+1, +2	-
Гвоздика армерійовидна – <i>Dianthus armeria</i> L.	R	*2	+1, +2	±
Гвоздика несправжньорозчепірена – <i>Dianthus pseudosquarrosus</i> (Novak) Klokov (D. arenarius L. subsp. pseudosquarrosus (Novak) Kleopow)	C	*1, *2	+1, +2	±
Гвоздика стиснуточашечна – <i>Dianthus stenocalyx</i> Juz. (D. superbus L. subsp. stenocalyx (Juz.) Kleopow)	R	*1, *2	+1, +2	±
Еремогоне скельна – <i>Eremogone saxatilis</i> (L.) Ikonn. (Arenaria graminifolia auct., non Shrad., A. saxatilis L., A. stenophylla Ledeb., A. syreistschikowii P. Smirn.)	R	*2	+3	±
Смілка литовська – <i>Silene lithuanica</i> Zapal. (Atocion lithuanicum (Zapal.) Tzvelev.)	C	*2	+2	+
Зірочник товстолистий – <i>Stellaria crassifolia</i> Ehrh.	V	*2	+3	±
<i>Chenopodiaceae</i>				
Лобода кленолиста – <i>Chenopodium acerifolium</i> Andr. (Ch. kliggroeffii (Abrom.) Aell.)	V	*2	+3	±
Верблюдка гісополиста – <i>Corispermum</i> { <i>Coryspermum</i> } <i>hyssopifolium</i> L. (C. hybridum Besser ex Andr., C. glabratum Klokov, C. insulare Klokov)	R	*2, *3	+1, +2	±
Верблюдка Маршалова – <i>Corispermum marschallii</i> Stev. (C. borysthenicum Andr.)	R	*2, *3	+1, +2	±
<i>Clusiaceae (Hypericaceae)</i>				

Звіробій гірський – <i>Hypericum montanum</i> L.	V	*2	+2	±
<i>Crassulaceae</i>				
Борідник паростковий – <i>Jovibarba globifera</i> (L.) J.Parn. (<i>J. sobolifera</i> (Sims.) Opiz., <i>Sempervivum soboliferum</i> Sims).	V	*1, *2	+3	±
Молодило руське – <i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittsp. & C. B. Lehm. (<i>S. globiferum</i> L. p. p.)	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Dipsacaceae</i>				
Малий комонник зігнутий – <i>Succisella inflexa</i> (Klik) G. Beck (<i>Scabiosa inflexa</i> Kluk., <i>Succisa inflexa</i> (Kluk.) Jundz.)	V	*1, *2	+3	±
<i>Droseraceae</i>				
Альдрованда пухирчаста – <i>Aldrovanda vesiculosa</i> L.	R	*1, *2, *3	+3	+
Росичка середня – <i>Drosera intermedia</i> L.	V	*1, *2	+1, +3	±
Росичка круглолиста – <i>Drosera rotundifolia</i> L.	R	*1, *2	+1, +3	±
<i>Elatinaceae</i>				
Руслиця мокрична – <i>Elatine alsinastrum</i> L.	R	*1, *2, *3	+3	±
Руслиця звивистонасінна – <i>Elatine hydropiper</i> L.	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Ericaceae</i>				
Андромеда багатоліста – <i>Andromeda polifolia</i> L.	C	*1, *2	+3	±
Мучниця звичайна – <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng. (<i>Arbutus uva-ursi</i> L.)	V	*1, *2	+3	±
<i>Vacciniaceae</i>				
Журавлина болотна – <i>Oxycoccus palustris</i> Pers. (<i>O. quadripetalus</i> Gilib., <i>Vaccinium oxycoccus</i> L.)	C	*1, *2	+3	±
<i>Fabaceae</i>				
Астрагал піщаний – <i>Astragalus arenarius</i> L.	R	*1; *3	+3	±
Зіновать Ліндемана – <i>Chamaecytisus lindemanni</i> (V. Krecz.) Klaskova (<i>Cytisus lindemanni</i> V. Krecz.)	P	*1; *3	+3	±
Дрік германський – <i>Genista germanica</i> L.	P	*1, *3	+2	±
Конюшина червонувата – <i>Trifolium rubens</i> L.	V	*1, *3	+3	±
Горошок горохоподібний – <i>Vicia pisiformis</i> L.	R	*1, *3	+3	±
<i>Fumaricaceae</i>				
Ряст порожнистий – <i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. & Koerte (<i>C. bulbosa</i> (L.) Pers., <i>C. tuberosa</i> DC., <i>Fumaria cava</i> (L.) Mill.)	C	*1, *3	+3	+
<i>Gentianaceae</i>				
Тирлич хрещатий – <i>Gentiana cruciata</i> L.	R	*1, *2	+3	±
Тирлич звичайний – <i>Gentiana pneumonanthe</i> L.	R	*1, *2	+3	±
<i>Haloragaceae</i>				
Водопериця черговоквіткова – <i>Myriophyllum alterniflorum</i> DC.	P	*1, *2	+3	±
<i>Hippuridaceae</i>				

Водяна сосонка ланцетолиста – <i>Hippuris vulgaris</i> L. (<i>H. lanceolata</i> Retz., <i>H. melanocarpa</i> N. Semen.)	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Lamiaceae (Labiatae)</i>				
Змієголовник Рюйша – <i>Dracocephalum ruyschiana</i> L.	P	*1	+3	±
Шавлія лучна – <i>Salvia pratensis</i> L.	R	*1, *3	+3	±
Чистець прямий – <i>Stachys recta</i> L. (<i>S. czernjaevii</i> Shost., <i>S. transsilvanica</i> Schur)	V	*1, *2	+3	±
<i>Lentibulariaceae</i>				
Пухирник середній – <i>Utricularia intermedia</i> Hayne.	V	*1, *2, *3	+3	±
<i>Lythraceae</i>				
Плакун гісополистий – <i>Lythrum hyssopifolia</i> L.	V	*2, *3	+3	±
Мідендорфія дніпровська – <i>Middendorfia borysthenica</i> (Bieb. ex Schrank) Trautv. (<i>Lythrum borysthenica</i> (Bieb. ex Schrank) Litv)	V	*2, *3	+3	±
Щебрик черговолистий – <i>Peplis alternifolia</i> Bieb. (<i>Lythrum volgensense</i> D. A. Webb.)	V	*2, *3	+3	±
<i>Nymphaeaceae</i>				
Латаття біле – <i>Nymphaea alba</i> L. (<i>N. minoriflora</i> (Simonk.) Wissjul.)	C	*2, *3	+3	±
Латаття сніжно-біле – <i>Nymphaea candida</i> J. & C. Presl	C	*2, *3	+3	±
<i>Oleaceae</i>				
#Бузок угорський – <i>Syringa josikaea</i> Jacq	P	*1	+1	±
<i>Onagraceae</i>				
Цирцея альпійська – <i>Circaea alpina</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
<i>Papaveraceae</i>				
#Мачок жовтий – <i>Glaucium flavum</i> Crantz	P	*1	+1	-
<i>Parnassiaceae</i>				
Білозір болотний – <i>Parnassia palustris</i> L.	P	*1; *2, *3	+3	±
<i>Polemoniaceae</i>				
Синюха голуба – <i>Polemonium caeruleum</i> L.	R	*1, *3	+3	±
<i>Polygonaceae</i>				
Гірчак зміїний, ракові шийки, зміїовик – <i>Bistorta officinalis</i> Delarbre (<i>B. major</i> S.F. Gray, <i>Polygonum bistorta</i> L., <i>P. carneum</i> C. Koch.)	C	*1, *2, *3	+3	±
Щавель український – <i>Rumex ucrainicus</i> Fisch. ex Spreng.	V	*2, *3	+3	±
<i>Primulaceae</i>				
Недорісток найменший – <i>Centunculus minimus</i> L.	P	*1, *2	+3	±
#Первоцвіт високий – <i>Primula elatior</i> (L.) Hill	P	*1	+1	-
#Первоцвіт весняний – <i>Primula veris</i> L. (<i>P. officinalis</i> (L.) Hill)	P	*1	+1	-
<i>Pyrolaceae</i>				

Зимолоубка зонтична – <i>Chimaphila umbellata</i> (L.) Barton (<i>Pyrola umbellata</i> L.)	R	*1, *2	+3	±
Одноквітка звичайна – <i>Moneses uniflora</i> (L.) Gray (<i>M. grandiflora</i> Salisb., <i>Pyrola uniflora</i> L.)	V	*1, *2	+3	±
Грушанка зеленоцвіта – <i>Pyrola chlorantha</i> Sw. (<i>P. virens</i> { <i>P. virescens</i> } Schweigg.)	V	*1, *2	+3	±
<i>Ranunculaceae</i>				
Аконіт шерстистоустий – <i>Aconitum lasiostomum</i> Reichenb.	P	*1	+3	±
Анемона лісова – <i>Anemone sylvestris</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
#Орлики звичайні – <i>Aquilegia vulgaris</i> L.	C	*1	+3	±
Водяний жовтець водний – <i>Batrachium aquatile</i> (L.) Dumort (<i>B. carinatum</i> Chur., <i>B. giliberti</i> V. Krecz., <i>Ranunculus aquatilis</i> L.)	V	*1, *2	+3	±
Водяний жовтець плаваючий – <i>Batrachium fluitans</i> (Lam.) Wimmer. (<i>B. fluviatile</i> (F. Weber) S.F. Gray, <i>B. giliberti</i> V. Krecz., <i>Ranunculus fluitans</i> (Lam.)	V	*1, *2	+3	±
Водяний жовтець волосистий – <i>Batrachium trichophyllum</i> (Chaix) Bosch (<i>B. divaricatum</i> (Schrank) Schur, <i>Ranunculus trichophyllus</i> Chaix)	V	*1, *2	+3	±
Ломиніс прямий – <i>Clematis recta</i> L. (<i>C. lathyrifolia</i> Bess. ex Rehb., <i>C. pseudoflammula</i> Schmalh. ex Lipsky)	V	*2, *3	+3	±
#Дельфіній східнокарпатський – <i>Delphinium elatum</i> L. (<i>D. intermedium</i> Soland., <i>D. nacladense</i> Zapal.)	V	*1	+1	+
Печіночниця звичайна – <i>Hepatica nobilis</i> Mill. (<i>H. triloba</i> Gilib., <i>Anemone hepatica</i> L.)	R	*1, *3	+3	±
#Рівноплідник рутвицелистий – <i>Isopyrum thalictroides</i> L.	V	*2, *3	+1	±
Сон широколистий – <i>Pulsatilla latifolia</i> Rupr. (<i>P. kioviensis</i> Wissjul., <i>P. patens</i> (L.) Mill., <i>Anemone patens</i> L., <i>A. wolfgangiana</i> (Bess.) Rupr.)	V	*1, *2, *3	+3	±
Сон чорніючий – <i>Pulsatilla nigricans</i> Störck. (<i>P. pratensis</i> (L.) Mill, <i>Anemone pratensis</i> L., <i>A. ucrainica</i> (Ugrinsky) Wissjul.)	V	*1, *2, *3	+3	±
Жовтець багатолістий – <i>Ranunculus polyphyllus</i> Waldst. & Kit. ex Wild.	R	*1, *2	+3	±
Жовтець сланкий – <i>Ranunculus reptans</i> L. (<i>R. flammula</i> L. subsp. <i>reptans</i> (L.) Syme)	V	*1, *2, *3	+3	±
Рутвиця орликолиста – <i>Thalictrum aquilegifolium</i> L.	V	*1, *2, *3	+3	±
Рутвиця мала – <i>Thalictrum minus</i> L.	R	*1, *2, *3	+3	±
Купальниця, або вовча лапа, європейська – <i>Trollius europaeus</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
<i>Rosaceae</i>				
Парило волосисте – <i>Agrimonia pilosa</i> Ledeb.	C	*3	+3	±
#Гаволжник звичайний – <i>Aruncus dioicus</i> (Walter) Fernald (= <i>A. vulgaris</i> Rafin., <i>Spiraea aruncus</i> L.)	P	*2	+1	-

#Вишня кущова, або степова – <i>Cerasus fruticosa</i> (Pall.) Woron.	P	*1, *3	+1	±
Перстач білий – <i>Potentilla alba</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
Родовик лікарський – <i>Sanguisorba officinalis</i> L.	P	*2, *3	+3	±
#Гаволга середня – <i>Spiraea media</i> Schmidt. (S. polonica Blocki)	V	*1, *2	+1	±
<i>Rubiaceae</i>				
Підмаренник красильний – <i>Galium tinctorium</i> (L.) Scop. (<i>Asperula tinctoria</i> L.)	C	*1, *3	+3	±
Підмаренник Рупрехта – <i>Galium trifidum</i> L. (G. ruprechtii Pobed.)	R	*1, *3	+3	±
<i>Salicaceae</i>				
Верба лапландська – <i>Salix lapponum</i> L.	V	*1, *2	+3, +4	-
Верба мирзинолиста, або чорніюча – <i>Salix myrsinifolia</i> Salisb. (<i>S. nigricans</i> Smith).	R	*2	+3	±
Верба чорнична – <i>Salix myrtilloides</i> L.	R	*1, *2	+3, +4	-
Верба Старке, або сиза – <i>Salix starkeana</i> Willd. (<i>S. livida</i> Wahl.)	V	*1, *2	+3, +4	-
<i>Santalaceae</i>				
Льонолісник безприквітковий – <i>Thesium ebracteatum</i> Hayne.	P	*1, *3	+3	±
<i>Saxifragaceae</i>				
Ломикамінь болотний – <i>Saxifraga hirculus</i> L.	P	*1, *2, *3	+3	±
<i>Scrophulariaceae</i>				
#Наперстянка великоцвіта – <i>Digitalis grandiflora</i> Mill. (<i>D. ambigua</i> Murr.)	V	*1, *2	+1, +2	+
Шолудивник болотний – <i>Pedicularis palustris</i> L.	C	*1, *2	+2, +3	±
Шолудивник королівський – <i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i> L.	P	*1, *2	+2, +3	±
Вероніка сива – <i>Veronica incana</i> L.	R	*1, *3	+3	±
Вероніка Пачоського – <i>Veronica pazoskiana</i> Klokov	V	*1, *3	+3	±
Вероніка широколиста – <i>Veronica teucrium</i> L. (<i>V. latifolia</i> L.)	V	*1, *3	+3	±
<i>Thymelaeaceae</i>				
Вовчі ягоди звичайні, або вовче лико – <i>Daphne mezereum</i> L.	P	*1, *3	+3	±
<i>Trapaceae</i>				
Водяний горіх плаваючий – <i>Trapa natans</i> L.	C	*2, *3	+3	+
<i>Urticaceae</i>				
Кропива київська – <i>Urtica kioviensis</i> Rogow. (<i>U. dioica</i> L. subsp. <i>kioviensis</i> (Rogow.) Domin)	P	*1, *2, *3	+3	±
<i>Violaceae</i>				
Фіалка гірська – <i>Viola montana</i> L.	V	*1, *3	+3	±
Фіалка ставкова – <i>Viola stagnina</i> Kit.	R	*1, *3	+3	±
Фіалка багнова – <i>Viola uliginosa</i> Bess.	R	*1, *3	+3	±

6.2 Статус рідкісних видів тварин

Мінога українська (Миного украинская, Ukrainian brook lamprey) – *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931). Таксономічна приналежність: Ряд – Круглороті (Petromyzontiformes), родина – Міногові (Petromyzontidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №3 «Види фауни, що підлягають охороні» Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни [Берн-1979]. У зоні відчуження відома за фактами вилову в річках Уж і Тетерів.

Стерлядь (Стерлядь, Sterlet) – *Acipenser ruthenus* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд – Осетроподібні (Acipenseriformes), родина – Осетрові (Acipenseridae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – VU: вразливий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №3 «Види фауни, що підлягають охороні» Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни [Берн-1979]. Можлива наявність виду в усті Прип'яті.

Бистрянка звичайна (Быстрянка, Spirlin) – *Alburnoides bipunctatus* (Bloch, 1782). Таксономічна приналежність: Ряд – Коропоподібні (Cypriniformes), родина – Коропові (Cyprinidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №3 «Види фауни, що підлягають охороні» Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни [Берн-1979]. Є дані про наявність виду в річках Тетерів і Прип'ять.

Марена дніпровська (Усач днепровский, Dnieper barbel) – *Barbus borysthenicus* (Dybowski, 1862). Таксономічна приналежність: Ряд – Коропоподібні (Cypriniformes), родина – Коропові (Cyprinidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – NE: ризики не оцінені [IUCN-2017]. Є свідчення про наявність виду в річках Тетерів і Случ (Житомирська обл.), можлива наявність в р. Прип'ять.

Карась звичайний (Карась золотой, Crucian carp) – *Carassius carassius* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Коропоподібні (Cypriniformes), родина – Коропові (Cyprinidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Звичайний вид в деяких озерах заплавної системи р. Прип'ять, далі вниз по течії до Київського водосховища кількість суттєво зменшується.

Ялець звичайний (Елец, Common dace) – *Leuciscus leuciscus* (Linnaeus, 1758).

Таксономічна приналежність: Ряд – Коропоподібні (Cypriniformes), родина – Коропові (Cyprinidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Звичайний, але малочисельний вид, який зустрічається в річках Прип'ять і Тетерів.

Мересниця озерна (Гольян озерный, Lake minnow) – *Rhynchocypris percniurus* (Pallas, 1814). Таксономічна приналежність: Ряд – Коропоподібні (Cypriniformes), родина – Коропові (Cyprinidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Зустрічається в малопроточних і закритих водоймах басейнів р. Тетерів і верхніх притоків р. Прип'ять.

Минь річковий (Налим, Burbot) – *Lota lota* Oken, 1817. Таксономічна приналежність: Ряд – Тріскоподібні (Gadiformes), родина – Миньові (Lotidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Холодолюбивий вид, тому зустрічається на глибоких ділянках в руслі р. Прип'ять та пониззях річок Уж і Тетерів.

Носар (Ерш-носарь, Donets ruffe) – *Gymnocephalus acerina* Gӱldenstӱdt, 1774. Таксономічна приналежність: Ряд – Окунеподібні (Perciformes), родина – Окуневі (Percidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Зустрічається на ділянках з швидкою течією в руслі р. Прип'ять та пониззях річок Уж і Тетерів.

Йорж дунайський (Ерш дунайский, Danube ruffe) – *Gymnocephalus baloni* Holcık & Hensel, 1974. Таксономічна приналежність: Ряд – Окунеподібні (Perciformes), родина – Окуневі (Percidae). Природоохоронний статус: неоцінений [Червона книга України, 2009], В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Зустрічається на глибоких ділянках в руслі р. Прип'ять та пониззях річок Уж і Тетерів.

Мідянка звичайна (Медянка обыкновенная, Smooth snake) – *Coronella austriaca* Laurenti, 1768. Таксономічна приналежність: Ряд – Лускаті (Squamata), родина – Вужеподібні (Colubridae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Про

наявність на території зони відчуження свідчать числені факти зустрічі з видом в різних, віддалених одне від одного, місцях.

Лелека чорний (Аист черный, Black Stork) – *Ciconia nigra* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Лелекоподібні (Ciconiiformes), родина – Лелекові (Ciconiidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Неодноразово зустрічався в найбільш типових для нього екотопах – перезволожених лісах і луках.

Гуска мала (Пискулька, Lesser White-fronted Goose) – *Anser erythropus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Гускоподібні (Anseriformes), родина – Качині (Anatidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – VU: вразливий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Вид зрідка зустрічався під час весняних міграцій, гніздування на території зони відчуження мало ймовірне.

Нерозень (Утка серая, Gadwall) – *Anas strepera* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд – Гускоподібні (Anseriformes), родина – Качині (Anatidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Малочисельний гніздовий вид, найчастіше зустрічається під час сезонних міграцій.

Гоголь (Гоголь обыкновенный, Goldeneye) – *Bucephala clangula* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Гускоподібні (Anseriformes), родина – Качині (Anatidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Достовірних даних щодо гніздування на території зони відчуження недостатньо, ймовірні місцезнаходження можливі в заплавах річок Прип'ять, Уж, Ілля та в деяких інших місцях, при умові наявності поблизу водойм старих дуплистих дерев.

Скопа (Скопа, Osprey) – *Pandion haliaetus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Скопині (Pandionidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку

Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. На території зони відчуження спостерігалась в заплаві р. Прип'ять під час осінньої міграції.

Шуліка чорний (Коршун черный, Black Kite) – *Milvus migrans* (Boddaert, 1783). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Гніздиться на прилеглих територіях (Білорусь, Чернігівська обл.), тому в умовах відсутності людей його поява і гніздування на території зони відчуження цілком можливі.

Лунь польовий (Лунь полевой, Hen Harrier) – *Circus cyaneus* (Linnaeus, 1766). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Ймовірно, є рідким пролітним, епізодично гніздуючимся птахом, оскільки зафіксований на прилеглий до зони відчуження території Поліського заповідника Білорусі.

Лунь степовий (Лунь степной, Pallid Harrier) – *Circus macrourus* (S. G. Gmelin, 1771). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Вид зустрічається лише на суміжних територіях і тільки в періоди сезонних міграцій.

Лунь лучний (Лунь луговой, Montagu's Harrier) – *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Гніздується на території зони відчуження, однак дуже малочисельний вид.

Зміїд (Змеяед, Short-toed Eagle) – *Circaetus gallicus* (Gmelin, 1788).

Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Зустрічається епізодично, однак є характерним для даного регіону осідлим та мігруючим хижим видом.

Підорлик великий (Подорлик большой, Spotted Eagle) – *Aquila clanga* Pallas, 1811. Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – VU: вразливий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Зустрічається досить рідко, здебільшого в заболочених лісах або поблизу великих водойм і боліт.

Підорлик малий (Подорлик малый, Lesser Spotted Eagle) – *Aquila pomarina* C. L. Brehm, 1831. Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Є звичним для Полісся малочисельним видом, зустрічається в різних частинах зони відчуження.

Могильник (Могильник, Imperial Eagle) – *Aquila heliaca* Savigny, 1809. Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – VU: вразливий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Відомий одиничний випадок реєстрації методом радіостеження мігруючого птаха в районі Котовського лісництва.

Беркут (Беркут, Golden Eagle) – *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні»

Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Не виключена можливість появи під час сезонних міграцій, однак ймовірність гніздування і навіть перебування в літній період дуже мала.

Орлан-білохвіст (Орлан-белохвост, White-tailed Eagle) – *Haliaeetus albicilla* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд – Яструбоподібні (Accipitriformes), родина – Яструбині (Accipitridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний малочисельний хижак регіону, осідлий та сезонно мігруючий птах.

Балабан (Балабан, Saker) – *Falco cherrug* Gray, 1834. Таксономічна приналежність: Соколоподібні (Falconiformes), родина – Соколині (Falconidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус — EN: зникаючий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Рідкісний залітний вид регіону.

Сапсан (Сапсан, Peregrine) – *Falco peregrinus* Tunstall, 1771. Таксономічна приналежність: Соколоподібні (Falconiformes), родина – Соколині (Falconidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Зустрічається виключно під час кочівель.

Тетерук (Тетерев, Black Grouse) – *Lyrurus tetrix* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Куроподібні (Galliformes), родина — Фазанові (Phasianidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний осідлий вид регіону, який надає перевагу напіввідкритим екотопам.

Орябок (Рябчик, Hazel Grouse) – *Tetrastes bonasia* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Куроподібні (Galliformes), родина — Фазанові (Phasianidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської

конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний осідлий вид регіону, мешканець листяних та змішаних лісів з густим підліском.

Журавель сірий (Журавль серый, Crane) – *Grus grus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Журавлеподібні (Gruiformes), родина — Журавлині (Gruidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризику [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний вид для регіону Полісся, гніздується практично на всіх заболочених лісових і лугових угіддях.

Авдотка (Лежень, Stone Curlew) – *Burhinus oediconemus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Сивкоподібні (Charadriiformes), родина — Лежневі (Burhinidae). Природоохоронний статус: неоцінений [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризику [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Нечисельний обережний вид, що зрідка зустрічається вздовж великих річок, на слабо зарослих піщаних або кам'янистих ділянках.

Кулик-сорока (Кулик-сорока, Oystercatcher) – *Haematopus ostralegus* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Сивкоподібні (Charadriiformes), родина — Кулики-сороки (Haematopodidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризику [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний перелітний птах, який в зоні відчуження гніздується виключно вздовж р. Прип'ять.

Крячок малий (Крячка малая, Little Tern) – *Sterna albifrons* Pallas, 1764. Таксономічна приналежність: Ряд — Сивкоподібні (Charadriiformes), родина — Чайкові (Laridae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризику [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. В зоні відчуження спостерігались колонії поблизу залізничного мосту через р. Прип'ять та біля кордону з Білоруссю.

Голуб-синяк (Клинтух, Stock Dove) – *Columba oenas* Linnaeus, 1758.

Таксономічна приналежність: Ряд — Голубоподібні (Columbiformes), родина — Голубині (Columbidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Відомі поодинокі знахідки, однак на даний час наявність і чисельність виду на території зони відчуження невідомі.

Пугач (Филин, Eagle Owl) – *Bubo bubo* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Совоподібні (Strigiformes), родина — Совині (Strigidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Автохтонний поліський вид, чисельність якого можуть стримувати лише фактори природного виживання.

Сова болотяна (Сова болотная, Short-eared Owl) – *Asio flammeus* (Pontoppidan, 1763). Таксономічна приналежність: Ряд — Совоподібні (Strigiformes), родина — Совині (Strigidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний малочисельний осідлий та зимо-кочуючий вид.

Сич волохатий (Сыч мохноногий, Tengmalm's Owl) – *Aegolius funereus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Совоподібні (Strigiformes), родина — Совині (Strigidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Відомий лише один факт фіксації на території зони відчуження, однак на суміжних територіях Житомирської і Чернігівської областей та Білорусі цей вид відмічали неодноразово, як в період гніздування, так і під час сезонних кочівель.

Сичик-горобець (Сыч воробьиный, Pygmy Owl) – *Glaucidium passerinum* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Совоподібні (Strigiformes), родина — Совині (Strigidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають

суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Існує декілька фактів фіксації виду в лісовому масиві поблизу сіл Луб'янка, Бовище, Товстий Ліс і Стара Красниця.

Сова бородата (Неясыть бородатая, Great Grey Owl) – *Strix nebulosa* Forster, 1772. Таксономічна приналежність: Ряд — Совоподібні (Strigiformes), родина — Совині (Strigidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Декілька випадків реєстрації виду приурочені до західного сектору зони відчуження та суміжних ділянок Житомирської області та Білорусі.

Сиворакша (Сизоворонка, Roller) – *Coracias garrulus* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Ракшеподібні (Coraciiformes), родина — Сиворакшеві (Coraciidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Дуже рідкісний осідлий вид, чисельність якого останнім часом неухильно зростає.

Дятел білоспинний (Дятел белоспинный, White-backed Woodpecker) – *Dendrocopos leucotos* (Bechstein, 1803). Таксономічна приналежність: Ряд — Дятлоподібні (Piciformes), родина — Дятлові (Picidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний малочисельний птах регіону, що віддає перевагу сирим, найчастіше вільховим, лісам.

Сорокопуд сірий (Сорокопуд серый, Great Grey Shrike) – *Lanius excubitor* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Горобцеподібні (Passeriformes), родина — Сорокопудові (Laniidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний гніздовий малочисельний птах, який надає перевагу помірно зволуженим перелогам і лукам з розрідженою деревно-чагарниковою рослинністю.

Заєць білий (Заяц беляк, Mountain hare) – *Lepus timidus* Linnaeus, 1758.

Таксономічна приналежність: Ряд — Зайцеподібні (Leporiformes), родина — Зайцеві (Leporidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Рідкісний для України вид, який надає перевагу сирым лісам з добре розвинутим підліском.

Мишівка лісова (Мышовка лесная, Northern Birch Mouse) – *Sicista betulina* (Pallas, 1779). Таксономічна приналежність: Ряд — Гризуни (Muriformes), родина — Мишівкові (Sicistidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний спорадично розповсюджений вид, що мешкає на ділчнках з густою трав'янистою рослинністю поблизу меліоративних каналів.

Нічниця північна (Ночница Брандта, Brandt's Bat) – *Myotis brandtii* (Eversmann, 1845). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Відомий поодинокий випадок фіксації цього виду на території зони відчуження, однак наявність придатних для його мешкання екотопів – лісових боліт та заболочених лісів з великою кількістю сухостійних дерев – не виключає можливості його присутності на даній території.

Нічниця вусата (Ночница усатая, Whiskered Bat) – *Myotis mystacinus* (Kuhl, 1817). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Поодинокий випадок реєстрації, який міг бути результатом спорадичних міграцій, та наявність достатньої кормової бази і відповідних для мешкання екотопів не виключають можливості поширення цього виду в зоні відчуження.

Нічниця ставкова (Ночница прудовая, Pond Bat) – *Myotis dasycneme* (Boie, 1825). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина —

Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус — NT: близький до загрозливого [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Статус виду в умовах зони відчуження поки що не визначений через недостатність досліджень, однак декілька випадків фіксації та вказаній території, наявність на суміжних територіях, наявність великих водойм (основного місця поселень) та багата кормова база сприяють поширенню цього виду.

Нічниця водяна (Ночница водяная, Daubenton's Bat) – *Myotis daubentonii* (Kuhl, 1817). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний малочисельний вид, наявність в зоні відчуження придатних для мешкання екоотопів та кормова база цілком задовольняють його біологічні потреби.

Вухань бурий (Ушан бурый, Brown Long-eared Bat) – *Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний осідлий спорадично розповсюджений вид, що селиться в листяних і змішаних лісах, а також у покинутих селах.

Широковух європейський (Широкоушка европейская, Western Barbastelle Bat) – *Barbastella barbastellus* Schreber, 1774. Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – NT: близький до загрозливого [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Рідкісний вид України і Європи, зафіксований одноразово, для якого в умовах зони відчуження є придатні місцепомешкання – старі ліси з великою кількістю дуплистих та сухостійних дерев.

Вечірниця мала (Вечерница малая, Lesser Noctule) – *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина —

Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Малочисельний спорадично поширений вид, що тяжіє до широколистяних і змішаних лісів вздовж річок з наявністю дуплистих дерев.

Вечірниця дозріра (Вечерница рыжая, Common Noctule) – *Nyctalus noctula* (Schreber, 1774). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Один з найчисленніших і найбільш поширених в Україна видів рукокрилих, для якого в умовах зони відчуження існує безліч придатних для мешкання екоотопів – старих дуплистих дерев і будівель.

Вечірниця велетенська (Вечерница гигантская, Greater Noctule Bat) – *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1774). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус — VU: вразливий [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Найбільший та найрідкіснійший вид рукокрилих Європи, статус якого у зоні відчуження потребує детального вивчення.

Нетопир білосмугий (Нетопырь средиземноморский, Kuhl's Pipistrelle) – *Pipistrellus kuhlii* (Kuhl, 1817). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Вид-інвайдер, поширення якого пов'язане виключно з урболандшафтами.

Нетопир лісовий (Нетопырь лесной, Nathusius's pipistrelle) – *Pipistrellus nathusii* (Keyserling, Blasius, 1839). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу

охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний перелітний вид, досить широко розповсюджений в лісових угіддях поблизу водойм.

Нетопир пігмей (Нетопырь пигмей, Soprano Pipistrelle) – *Pipistrellus pygmaeus* (Leach, 1825). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний перелітний вид, який мешкає і розмножується на території зони відчуження, надаючи перевагу лісовим екотопам, включаючи покинуті села.

Лилик двоколірний (Кожан двухцветный, Parti-coloured Bat) – *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни. Звичайний малочисельний вид, популяція якого в зоні відчуження має достатню кормову базу та сприятливі умови для поселень.

Пергач пізній (Кожан поздний, Parti-coloured Bat) – *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774). Таксономічна приналежність: Ряд — Рукокрилі (Vespertilioniformes), родина — Гладконосі (Vespertilionidae). Природоохоронний статус: вразливий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний вид як для всієї України, так і для зони відчуження, який тяжіє до синантропних умов проживання.

Рись євразійська (Рысь, Eurasian lynx) – *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Хижі (Caniformes), родина — Котячі (Felidae). Природоохоронний статус: рідкісний [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Автохтонний вид регіону, популяція якого після тривалої депресії активно самовідновлюється, особливо в

правобережній частині зони відчуження, включаючи населені пункти.

Ведмідь бурий (Медведь бурый, Brown bear) – *Ursus arctos* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Хижі (Caniformes), родина — Ведмежі (Ursidae). Природоохоронний статус: зникаючий [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. В минулому – звичайний для умов Полісся хижак, який самостійно повернувся і закріплюється в зоні відчуження завдяки наявності багатой кормової бази і екотропячних умов, які задовольняють його біологічні потреби.

Тхір темний (Хорь черный, European polecat) – *Mustela putorius* Linnaeus, 1758. Таксономічна приналежність: Ряд — Хижі (Caniformes), родина — Куницеві (Mustelidae). Природоохоронний статус: неоцінений [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Автохтонний вид, стан популяції якого в умовах зони відчуження потребує більш детального дослідження.

Видра річкова (Выдра речная, European otter) – *Lutra lutra* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Хижі (Caniformes), родина — Куницеві (Mustelidae). Природоохоронний статус: неоцінений [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус – LC: найменші ризики [IUCN-2017]. Включений в Додаток №2 «Види фауни, що підлягають суворій охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Звичайний і порівняно чисельний хижак, який в умовах зони відчуження має максимум сприятливих умов для проживання і розселення.

Дикий кінь (тарпан) (Конь Пржевальського (тарпан), Tarpan) – *Equus ferus* (Boddaert, 1785). Таксономічна приналежність: Ряд — Непарнокопитні (Equiformes), родина — Конячі (Equidae). Природоохоронний статус: зниклий в природі [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус — EN D: зникаючий [IUCN-2017]. Вид-інтродуцент центрально-азійського походження, який цілком адаптувався в умовах Полісся завдяки наявності багатой кормової бази.

Зубр (Зубр, European bison) – *Bison bonasus* (Linnaeus, 1758). Таксономічна приналежність: Ряд — Парнокопитні (Equiformes), родина — Порожнисторогі (Bovidae). Природоохоронний статус: зниклий в природі [Червона книга України, 2009]. В списку Міжнародного союзу охорони природи має статус — VU D1: вразливий

[IUCN-2017]. Включений в Додаток №3 «Види фауни, що підлягають охороні» Бернської конвенції про охороні дикої флори і фауни [Берн-1979]. Вид, який повністю зник у дикій природі, має на території зони відчуження вдале поєднання природних умов – багату кормову базу, величезну територію з мінімальною чисельністю людей, що може сприяти його подальшому розповсюдженню.

6.2. Ділянки Чорнобильської зони відчуження, найбільш цінні у природоохоронному відношенні

Чорнобильська зона відчуження вже понад 30 років перебуває в стані заповідного режиму, наслідком чого стало зростання біорізноманіття, поява і ріст чисельності рідкісних видів. Цінність угідь в природоохоронному значенні визначається тим, яку роль вони відіграють в житті рослинних і тваринних комплексів, наскільки високе там різноманіття біологічних форм, чи є там рідкісні види, чи є вузькоспеціалізовані види, чи є там рідкісні угруповання, наскільки високі ризики для їх існування на даній території. Найбільш цінні у цьому відношенні ділянки повинні бути віднесені до зони заповідного режиму.

Чорнобильським центром по проблемах ядерної безпеки, радіоактивних відходах і радіоекології в 2012–2015 роках були проведені роботи по виявленню саме таких ділянок Чорнобильської зони відчуження [Звіт ДНДУ..., 2012, 2013, 2014, 2015]. Кожній ділянці було надано комплексний опис, який включає:

- Радіоекологічну характеристику території;
- Опис ландшафтів і ґрунтів;
- Опис лісорослинних умов (включаючи ліси, луки, болота);
- Опис видового складу хребетних тварин, виявлених на даній території;
- Перелік «червонокнижних» видів тварин і рослин, виявлених на ділянці, з описом супутніх обставин;
- Визначення найбільш цінних угідь на ділянках і пояснення причин для такого рішення;
- Оцінка рівня антропогенної трансформації угідь і рівня антропогенного пресу.

В даний час найбільш повний опис отримали ділянки з робочими назвами (Рис. 6.1): «Товстий ліс», «Новосілки», «Городище», «Буднянсько-Річицькі луки».

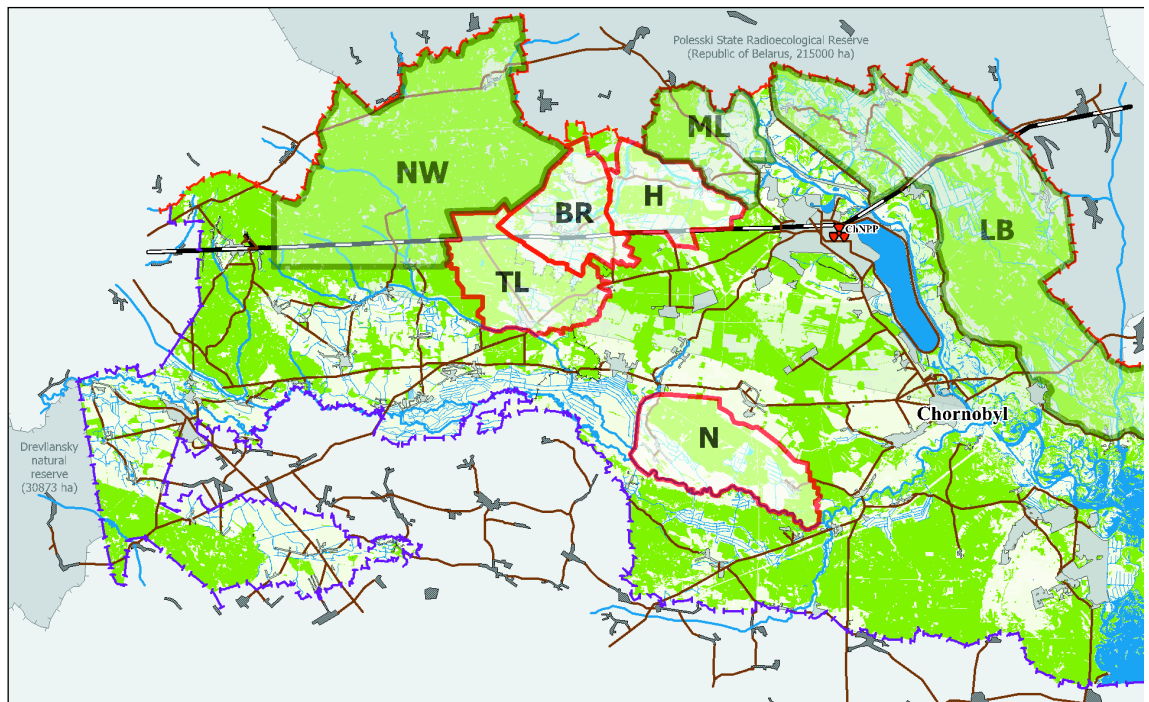

Рис. 6.1. Схема розташування ділянок, які були описані в 2012–2017 роках (червоний контур) і перспективні ділянки для обстеження на 2018–2019 роки (зелені контури): TL – «Товстий ліс», BR – «Буднянсько-Річицькі луки», Н – «Городище», N – «Новосілки», NW – північно-західні лісові масиви, ML – «Медин ліс», LB – лівобережні лісові масиви.

Три перших ділянки вирізняються відносно великою часткою площ, які знаходяться в рідкієних для зони відчуження ландшафтних і ґрунтово-рослинних умовах – родючі ґрунти з нормальним або високим рівнем зволоження (сугрудки, діброви). Вони — одні з небагатьох угідь, де вік насаджень перевищує 100–120 років. Значну площу займають широколистяні ліси, які стали рідкієними у регіоні за останні декілька сотень років. Ділянка «Буднянсько-Річицькі луки» являє собою комплекс лучних і болотних угідь, які замінили доаварійні агроценози. Ліси тут були знищені ще сотні років тому. В той же час це — об'єднуюча ланка між ділянками «Товстий ліс» і «Городище», а тому відіграє велику роль в житті місцевої фауни. На цих ділянках виявлено 11 видів «червонокнижних» рослин («Городище» – 5 видів, «Товстий ліс» – 8, «Новосілки» – 6, «Буднянсько-Річицькі луки» – 4) і 17 видів тварин («Городище» – 14 видів, «Товстий ліс» – 13, «Новосілки» – 12, «Буднянсько-Річицькі луки» – 13). Присутність деяких видів (сичик-горобець, бородата неясить, великий підорлик, європейська широковушка, бурий ведмідь, зубр) достовірно відома лише на цих ділянках.

В 2016 і 2017 роках пошукові роботи були продовжені, стосувались вони ділянок центрального і північно-східного секторів зони відчуження. На даний час одержані дані

про видовий склад ссавців і деяких птахів. Однак вже зараз ясно, що фауністичні комплекси на територіях, що знаходяться під впливом поточних факторів антропогенного впливу, помітно бідніші. В районі діючих підприємств і на ділянках, що зазнають меліорації, здатні процвітати лише пластичні види з добрим репродуктивним потенціалом. Виняток становлять водно-болотні комплекси вздовж р. Прип'ять, які притягують до себе велику кількість рідкісних видів, що мешкають лише тут. В зв'язку з цим, включення заплавних угідь в зону антропогенних ландшафтів Біосферного заповідника видається неправильним. Те ж стосується і заплави річки Уж.

Одержані на даний час дані дозволяють припустити, що наступними ділянками зони відчуження, перспективними по цінності природних комплексів, де необхідно провести комплексну характеристику, є наступні (Рис. 6.1):

Лісові масиви Луб'янського і Денисовицького лісництв на північному заході зони відчуження (між с. Вільча, Денисовичі, Рудьки, Красне, Кливини). Загальна площа — до 25000 га. У відповідності з даними лісовпорядкування [Проект організації..., 2006], вони відрізняються великим різноманіттям ґрунтово-рослинних умов, великими площами широколистяних лісів, численними болотами, включаючи рідкісні – верхові; на цій території багато старих насаджень; ці ліси знаходяться на віддалі від всіх місць, де людина зараз проявляє господарську активність. Попередні дослідження вже виявили цілий ряд рідкісних видів тварин і рослин, в тому числі і таких, які є рідкісними у всій Європі (гігантська вечірниця).

Урочище «Медин Ліс» на півночі зони відчуження (до 3000 га з суміжними ділянками заплави і надзапальною терасою). Це одне з небагатьох місць, де зберігся старий заплавний ліс: унікальний комплекс, сотні років тому звичний вздовж Прип'яті, але практично повністю знищений людиною. Він дуже привабливий для видів, пов'язаних з водно-болотними угіддями і лісом. В минулому тут була виявлена ставкова нічниця — рідкісний вид в Європі. Там постійно спостерігали орланів, чорних лелек, але повного обстеження ніколи не було.

Масиви лісів і боліт вздовж східної межі зони відчуження (більша частина Паришівського лісництва, до 30000 га). В даний час це найменш вивчена науковцями територія (виняток — північна частина лівобережжя). У відповідності зі схемою лісовпорядкування, тут створились сприятливі умови для формування мозаїчних природних комплексів. У південній частині — велика кількість широколистяних старих лісів. Тут регулярно спостерігаються великі хижі птахи (підорлики, орлани, пугачі, зміїди). Це – одна з небагатьох ділянок зони відчуження, звідки надходять регулярні усні повідомлення про зустрічі з ведмедем і зубром.

6.2. Збереження природних середовищ

На території Чорнобильської зони відчуження зустрічаються такі рідкісні типи середовищ: дюнні утворення в гумідній зоні; ставки і озера; тимчасові водойми; повітряно-водні рослинні угруповання; евгідрофітні угруповання; занурені рослинні угруповання в озерах; острови в озерах; ріки та струмки; річкові піски; евгідрофітна річкова рослинність; річкові грязьові та мулові екотопи; скелі, панелі та глиби на дні рік; заболочені високотравні угруповання; евтрофні луки; оліготрофні луки; високотравні луки; дубово-грабові ліси; дубові ліси на кислих ґрунтах; березові, вільхові, осикові ліси; західнопалеарктичні звичайно соснові ліси; континентальні неморальні сосново-дубові ліси; прибережні формації верб; середньоєвропейські приструмкові ясеневі-чорновільхові гаї; мішані дубово-в'язово-ясеневі ліси біля великих річок; чорновільхові, вербові та дубові заболочені ліси; березові та хвойні заболочені ліси; верхові болота; зарості очерету; крупноосокові угруповання; формації дрібних гелофітів біля стрімких водотоків; високотравні болота — формації з *Juncus spp.*; кислі фени; перехідні болота; лісові смуги.

З рідкісних фітоугруповань, включених до Зеленої книги України, на території зростають такі угруповання: звичайнодубових лісів (*Querceta roboris*), з домінуванням у травостой цибулі ведмежої (*Allium ursinum*), звичайнососнових лісів звичайноялівцевих (*Pineta (sylvestris) juniperosa (communis)*) та звичайнодубово-звичайнососнових лісів звичайноялівцевих (*Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris) juniperosa (communis)*), ялинових лісів (*Piceeta abietis*). А також формації: альдрованди пухирчастої (*Aldrovandeta vesiculosae*), водяного горіха плаваючого (*Trapeta natantis*), глечиків жовтих (*Nupharetta luteae*), їжачої голівки маленької (*Sparganieta minimi*), куширу напівзануреного (*Ceratophylleta submersi*), латаття сніжно-білого (*Nymphaeeta candidae*), рдесника довгого (*Potamogetoneta praelongi*), рдесника туполистого (*P. obtusifolii*), рдесника червонуватого (*P. rutili*).

7. Календар природи

В зв'язку з організаційно-технічними труднощами та недоукомплектованістю штату Заповідника науковцями роботи за даним розділом Літопису природи в 2017 році не проводились.

8. Антропогенний вплив

Об'єктивно майже всю Чорнобильську зону відчуження можна віднести до антропогенно трансформованих територій. Природа цього регіону завжди інтенсивно експлуатовалась і видозмінювалась людиною. За результатами спостережень фахівців різних галузей, що вивчали розвиток природних комплексів Чорнобильської зони відчуження протягом років, що минули з моменту аварії на ЧАЕС, можна зробити попередні висновки про те, що угіддя зони відчуження знаходяться на різних рівнях антропогенної трансформації, в залежності від вихідного стану цих ділянок у 1986 р. та доаварійним характером господарської діяльності. Сучасний вплив людини на природні комплекси виявляється в різній мірі і за декількома напрямками, які наведені нижче.

Транспортний рух (турбування тварин і їх можливе зіткнення з транспортними засобами). В цілому, цей вплив незначний, оскільки транспортний потік невеликий, переважно лише на декількох головних дорогах і майже виключно в денний час;

Підтримка транспортних комунікацій (доріг, ЛЕМ) в робочому стані (ремонт, профілактичне обслуговування, зачистка від деревної рослинності і трави, виявляється в турбуванні тварин і забрудненні середовища). Частота цих заходів невелика, а тому значення для дикої природи також невисоке;

Будівництво (кардинальні зміни ландшафту, знищення осередків мешкання, забруднення, турбування). Ця форма впливу – дуже рідкісна і обмежена лише окремими невеликими ділянками. Однак її наслідки для даних ділянок часто катастрофічно негативні;

Підтримка гідротехнічних споруд (каналів, мостів, шлюзів, дамб) в робочому стані (проявляється в турбуванні і створенні не властивих для даної території умов). Це – перманентний вплив на природні комплекси слабкої інтенсивності, обмежений, переважно, лише окремими ділянками зони відчуження;

Господарська активність на промислових майданчиках і в деяких населених пунктах (ЧАЕС, пункти поводження з РАВ, транспортні, комунальні та інші підприємства та організації зони відчуження). Незважаючи на локалізацію впливу лише на 5–7% загальної площі зони відчуження, воно має однозначно негативний і перманентний характер, причому не лише всередині майданчиків, але й на прилеглих територіях. Забруднює середовище, створює величезні запаси різноманітних відходів, створює занепокоєння на фауну;

Протипожежні заходи. Основна форма – створення мінеральних протипожежних смуг вздовж доріг і країв лісових масивів. Здійснюється на більшій частині зони

відчуження, 1–3 рази на рік. Якщо не враховувати поточне занепокоєння в процесі самої оранки, то вплив цих заходів на природні комплекси – мінімальний;

Пожежі - це явище, як правило, антропогенного походження і завжди має масштабні негативні наслідки для природи. Нестабільна водозабезпеченість угідь, домінування соснових посадок, величезна кількість соснового сухостою, багато сухої рослинної мортмаси на луках створюють вкрай високі ризики повторюваності пожеж. Найбільш масштабним катастрофічним явищем на території зони відчуження були пожежі 1992 (17 тис. га) та 2015 (10,8 тис. га) років. Враховуючи критичний період вегетаційного сезону з точки зору гніздування птахів, сезонні особливості розвитку флори та фауни, у тому числі видів з різних Червонокнижних списків, така масштабна пожежа призвела до загибелі значної кількості особин, а в подальшому може викликати зміну видового складу рослинних угруповань. Постпірогенні сукцесії пришвидшать темпи натуралізації, при якій трав'яні угруповання будуть замінені більш характерними для зони Полісся чагарниковими та/або лісовими формаціями.

Лісогосподарська діяльність. Починаючи з середини 1990-х років цей вид антропогенного впливу набув достатньо великих масштабів, коли почалась ліквідація наслідків масштабних лісових пожеж 1992 року. В процесі проведення цих заходів вирубувались великі ділянки згарищ, на яких згодом створювались лісові культури, переважно монокультури сосни і берези. В пошкоджених пожежами осередках проживання тварин додатково порушувались умови їх перебування завдяки проведенню обробітку ґрунту та створенню нехарактерних природних умов. Найбільші масштаби лісогосподарської діяльності і її наслідків спостерігаються у південно-східній частині зони відчуження. Створення лісових культур на перелогах, як і спонтанне природне заліснення цих ділянок, призводить до знищення середовища проживання лугових організмів, тваринних і рослинних комплексів. Зараз лісогосподарська діяльність, наряду з пожежами, – найбільш серйозний і найбільш негативний вид антропогенного впливу на природу в зоні відчуження;

Незаконне використання природних ресурсів. У зоні відчуження наявні всі форми: полювання на тварин і птахів, рибальство, збір грибів і ягід тощо. Статистики по даному явищу немає, але найбільше воно приурочене до південних і західних секторів зони відчуження, подекуди трапляється на лівобережній частині. В районах, прилеглих до Республіки Білорусь, браконьєрством займаються люди, що незаконно проникають на територію України. Разом з тим, приймаючи до уваги масштаби зони відчуження, велику лісистість і заболоченість, погану якість доріг або цілковиту їх відсутність, можна

вважати, що вплив браконьєрства має лише місцеве значення на окремих ділянках зони відчуження і в окремі сезони року.

Знаходження персоналу на природних ділянках, поза промисловими зонами.

На території зони відчуження працюють представники моніторингових організацій, наукових установ, охорона тощо. Ця форма впливу, як правило, не скоює будь-якої помітної шкоди, не враховуючи тимчасового турбування тварин. Однак поява людей несе за собою і потенційну загрозу: багато хто залишає по собі сміття і необережно поводить з джерелами вогню.

Місцеві жителі. Формально на території зони відчуження можуть проживати лише працівники місцевих підприємств, тільки на час роботи і тільки у відведених для цього місцях. Фактично ж в ряді сіл південно-східного і західного секторів зони відчуження (Паришів, Ладжичі, Куповате, Опачичі, Оташів, Іллінці, Луб'янка, Діброва, Вільча і деякі інші) проживає 150 чоловік, так званих «самоселів», які ведуть традиційне землеробство і тваринництво, користуються рослинними і тваринними ресурсами регіону. Раніше більшість з них були колишніми жителями, часто похилого віку, що повернулись в свої помешкання після аварії. В останні роки зросла кількість людей, які працюють на місцевих підприємствах і не бажають від'їжджати з зони відчуження у вихідні дні. Через відсутність систем комунального забезпечення, контролю, сервісу і поводження з відходами, що властиві населеним пунктам за межами зони відчуження, ці поселення формують запаси різноманітного сміття, провокують самовільні рубки, стають причиною виникнення пожеж, фактично здійснюють ті чи інші форми браконьєрства. Зараз ця форма антропогенного впливу має локальне і відносно невелике значення, але при відсутності контролю і управління з боку держави може перерости в серйозну проблему.

Внаслідок антропогенної діяльності первісно лісова територія на початок 20-го століття залишилась майже без лісу, а пізніше була засаджена найбільш характерною для Полісся породою – сосною. Монокультури сосни, особливо створені на староорних землях, виявились нестійкими до грибкових захворювань, комах-фітофагів і ксилофагів і як наслідок – небезпечними у пожежному відношенні. Домінування однієї культури сприяє формуванню умов для невисокого різноманіття інших організмів, і таким чином, викликає суттєве збіднення фіто- та зооценозів. Найбільш стійкими по відношенню до шкідників, хвороб і пожеж, а також найбільш збалансованими в екологічному відношенні є змішані хвойно-листяні насадження з мозаїчною породно-віковою структурою. Для них характерне і велике біорізноманіття зооценозів.

Найбільші відхилення від природної норми спостерігаються в покинутих і діючих населених пунктах, промислових територіях, в місцях локалізації побутового,

будівельного та промислового сміття, вздовж споруд транспортної інфраструктури (автомобільні і залізничні шляхи, лінії електропередач). За відсутності людей тварини і рослини освоюють ці території, будівлі, конструкції, сміття та інші техногенні елементи, які несуть у собі значні ризики для їх існування. В ході досліджень були відмічені такі негативні ефекти – наслідки минулої і сучасної діяльності людини:

- загибель тварин внаслідок зіткнення з транспортом, який рухається (амфібії, рептилії, птахи, великі ссавці);
- загибель тварин у «пастках», таких як: міжвіконний простір (птахи, летючі миші), внутрішні приміщення будівель (птахи, ссавці), колодязі (ссавці, амфібії), дротяні загорожі (ссавці, птахи), предмети, залишені людьми (наприклад, скляні банки);
- загибель тварин внаслідок поїдання неїстівних або токсичних об'єктів техногенної природи (пластик, хімічні речовини тощо);
- загибель птахів на діючих лініях електропередач;
- загибель птахів при зіткненнях з віконним склом.

Однак кількість таких негативних проявів несуттєва (якщо не рахувати загибель на дорогах), оскільки тварини дуже обережно сприймають урбанізований і промисловий ландшафти, особливо ті, де присутні люди, а загальна площа таких територій не перевищує 10–15% загальної площі зони відчуження. Тим не менше, фактори ризиків будуть зберігатись ще довго, особливо там, де господарська діяльність продовжуватиметься.

Незважаючи на глибоку і тривалу трансформацію, ліси зони відчуження все ж є природними екосистемами і не несуть у собі техногенних ризиків для тварин і рослин. Саме з ними пов'язані більшість організмів зони відчуження. Саме ліси забезпечують екологічну стабільність, в тому числі — і радіоекологічну.

Не менш глибокої трансформації протягом останніх століть зазнали і водно-болотні комплекси регіону. Меліорація земель в Поліссі почалась ще в 19-у столітті. Первісно заболочені території були осушені до середини 20-го століття. Майже половина території зони відчуження вкрита мережею дренажних каналів. В багатьох місцях було розпочато розробку торф'яних відкладень. З одного боку, це дало можливість обробляти нові землі і експлуатувати лісові ресурси, але з іншого — різко змінило умови існування багатьох організмів, викликавши скорочення їх чисельності або навіть повне зникнення. На даний час частина меліоративних систем втратила колишнє значення, люди перестали за ними слідкувати, що призвело до повторного заболочування. Тварини (в першу чергу, бобри) і рослини активно сприяють цьому, і, як наслідок, спостерігається ріст мозаїчності умов існування і різноманіття біологічних форм. На тих меліоративних системах, які постійно

підтримуються в робочому стані з метою управління процесами водного переносу радіоактивних речовин, спостерігається дестабілізація комплексів тварин і рослин і, відповідно, відносно низький рівень біорізноманіття.

Поступове підтоплення і повторне заболочування меліорованих земель може викликати в прилеглих лісах лише помірне і слабке підтоплення, оскільки більшість долинних і западинних боліт на території зони відчуження мають круті і високі береги. Тому в лісових угрупованнях може відбуватися лише активне розростання підліску, заміна зелених мохів рунянкою або сфагномом, а в окремих місцях – суховершинність старих сосен, дубів і навіть вільх.

Затоплення ґрунтовими водами викликає загибель корневих систем дерев внаслідок утворення несприятливого кисневого режиму ґрунту. Практично всі лісові породи зони Полісся не витримують постійного, хоча і незначного, затоплення протягом 6-7 місяців, а при затопленні навіть протягом одного вегетаційного періоду дерева всіх порід всихають на другий рік. При затопленні протягом більше 30 днів та подальшому сильному підтопленні загибель деревостану починається на 3-4 рік. Навіть короткочасне затоплення менше 30 днів та сильне підтоплення може через 3-5 років призвести до загибелі переважної більшості деревних порід, характерних для Полісся.

При значному підвищенні рівня води в меліоративних канавах вже на протязі декількох тижнів спостерігається часткове всихання вздовж них листяних порід. Напрямки сукцесій при повторному заболочуванні меліорованих земель залежать переважно від гідрологічного режиму та від наявності і товщини торфопокладів. Можуть утворюватися зарості рогозу (при застійному режимі), очерету (при проточному режимі) або осок (при змішаному режимі). На перших етапах заростання новопідтопленої мілководної ділянки можуть виникнути зарості болотного крупнотрав'я та гідрофільних видів верб.

Ще одним наслідком минулої діяльності людини є трансформація ґрунтового покриву. При оранці, в ході проведення сільськогосподарської і лісгосподарської діяльності, людина порушувала природні ґрунтові горизонти, змішувала, перевертала і в деяких випадках дуже виснажувала їх. Ґрунти Полісся — підзолисті і торф'яно-болотні — відрізняються високою кислотністю, низьким вмістом мінеральних речовин, нестабільним водним режимом, а піщані — ще й дефіцитом органічних речовин. Вони дуже чутливі до господарського впливу. В тому випадку, коли ґрунти не дуже постраждали, вони мали шанс на відновлення, що, ймовірно, і відбулось. Однак, в ряді випадків людина просто знищила тонкий родючий шар. Такі піщані «прогалини» можна бачити на багатьох

ділянках зони відчуження. Це стосується і колишніх агроландшафтів, і лісових територій. Вони будуть відновлюватись ще дуже довгий час.

Нарешті, ще один наслідок минулої господарської діяльності, що визначає перебіг розвитку місцевих ценозів, — це інвазійні види тварин і рослин. Вони не просто присутні на цій території, вони конкурують з місцевими видами, і в багатьох випадках — дуже успішно. Здичавіння земель не призвело до їх зникнення. У відношенні фауни ситуація не така трагічна. Зі всього комплексу хребетних тварин лише декілька адвентивних видів реально замістили місцевих, це: 1) ондатра – водяну полівку, 2) сірий щур — чорного щура, 3) американська норка – європейську норку. Решта видів (енот уссурійський, кінь Пржевальського) після натуралізації зайняли вільну нішу давно зниклих споріднених видів. Складніше сказати, що відбувається у світі безхребетних тварин і риб, оскільки досліджень у цьому напрямку дуже мало. Але по відношенню рослин можна стверджувати, що інвазійні види, занесені людиною, не лише збереглись, але й визначають умови життя на багатьох ділянках. В першу чергу це стосується американських видів – клена ясенелистого (*Acer negundo*), який дуже поширився в покинутих населених пунктах, і робінії псевдоакації (*Robinia pseudacacia*), яка освоює ділянки з частково деградованим ґрунтовим покривом на деяких ділянках згарищ, зокрема, в Опачицькому лісництві на говільниках 1992 року.

Таким чином, ландшафти і природні комплекси зони відчуження не є в повній мірі природними. Вони пережили тривалу історію антропогенних трансформацій, наслідки яких не можуть бути нівельовані або виправлені за декілька десятків років. Продовження господарської діяльності, хоч і в обмеженому масштабі, також створює перепони для відновлення втрачених характеристик. В зоні відчуження здійснюються різноманітні форми антропогенного впливу, але в більшості випадків вони мають або локальне, або невелике значення. Тим не менше, на даний час проявляється недостатність контролю і управління з боку держави, що може спричинити розвиток негативних тенденцій і заподіяння великих збитків природі.

8.1 Негативні фактори антропогенного походження

Незважаючи на тимчасове призупинення в зоні відчуження лісогосподарської діяльності, антропогенний фактор продовжує потужно і здебільшого негативно впливати на ліси. За час, що пройшов з моменту аварії, в лісовому фонді зони відчуження відбулись зміни, пов'язані прямо (безпосередній вплив радіації) або опосередковано (відсутність лісогосподарської діяльності) з радіоактивним забрудненням довкілля. Найбільш суттєвими факторами, що негативно вплинули за післяаварійний час на стан лісів, є, окрім

радіації, лісові пожежі, підтоплення, вітровали та буреломи, масовий розвиток шкідників і хвороб.

Припинення всіх видів рубок догляду та санітарних рубок активізувало природні процеси регулювання внутрішньої структури, що веде до структурно-функціональних змін в деревостанах. Під впливом променевого ураження, підтоплення та лісових пожеж площа лісових насаджень значно зменшилась. Періодичні спалахи масового розмноження первинних шкідників обумовлюють необхідність проведення винищувальних заходів, направлених на збереження життєздатності деревостанів.

8.2.1. Пожежі

Пожежі, які періодично виникають в лісах і на перелогах у зоні відчуження, мають негативні екологічні та радіоекологічні наслідки, погіршуючи радіоекологічну обстановку та викликаючи повторне перенесення радіонуклідів.

В результаті пожежі відбувається глибока і тривала перебудова всіх компонентів екосистеми, зростає варіабельність структури фітоценозу. Після згорання органічних речовин, акумульованих в підстилці і рослинах, в ґрунті збільшується вміст легкодоступних зольних елементів і мінеральних форм азоту, підвищується кислотність, посилюється прогрівання ґрунту тощо. Під дією вогню різко змінюється хімізм ґрунту, що сприяє розвитку трав'янистих видів і посиленню дернового циклу ґрунтоутворення, який поступово з відновленням мохового покриву і «підкисленням» ґрунтового розчину знову змінюється підзолистим циклом. Після змикання трав'янистого ярусу добові амплітуди показників мікроклімату поступово зменшуються, а при змиканні деревостану наближаються до характерних для лісу.

Лісові пожежі є основним фактором, здатним значно інтенсифікувати міграційні процеси. Після верхової пожежі в мінеральну частину ґрунту переходить 60-80 % радіоцезію, в той час як в нормальних умовах ця величина становить 20-40 %. Під час лісових пожеж відбувається озолення частини органічного матеріалу підстилки, в наслідок чого збільшується кількість рухливих фракцій шляхом руйнування ґрунтових органо-мінеральних комплексів, у складі яких фіксуються радіонукліди. Отже, періодичні лісові пожежі можуть суттєво змінити міграційні процеси і поглинання радіонуклідів рослинами прилеглого насадження при незмінних показниках зволоження і складу деревостану.

Статистика свідчить про те, що в природних лісах помірної кліматичної зони великі лісові пожежі повторюються з інтервалом в 10-20 років. Вони приводять до циклічних хвиль поновлення сосни, а в кінцевому результаті – до формування мозаїчно-

щаблевої структури деревостанів. Мозаїчний характер вигорання субстрату, обумовлений закономірностями розміщення горючих матеріалів у допожежній екосистемі, визначає характер насінневого і вегетативного поновлення популяцій деревних і трав'янистих рослин. Нерівномірність вигорання часто пов'язана з наявністю в лісі куртин сухоостою, де низова пожежа переходить в верхову. Виникненню верхових пожеж сприяє також накопичення значних запасів хвойного опаду. В масивах молодих (до 40 років) соснових культур вірогідність виникнення пожеж взагалі і верхових особливо значно вища, ніж в природних лісах. Дуже високий ризик виникнення спалахів і переходу пожеж у верхові в загущених молодих (15-45 років) посадках, які вирощуються без догляду, зокрема під час посушливого літнього періоду в лишайникових і зеленомохових типах борів та в свіжих суборах і сугрудках. Значна частина соснових молодняків і середньовікових насаджень з повнотою 0,7 і вище була пошкоджена одночасно верховою і низовою пожежею з сильною ступінню (до 60 %) згорання. Пристигаючі і стиглі соснові насадження мали здебільшого середню (до 40 %), низькоповнотні – слабку (до 30 %) ступінь пошкодження пожежею.

В листяних насадженнях здебільшого виникають низові пожежі зі слабкою і середньою ступінню пошкодження деревостану. Відмічено багато випадків, коли серед післяпожежного сухоостою сосни вціліли острівці листяних порід (дуба, берези, осики), або коли в змішаному насадженні сосна внаслідок пожежі випала, а листяні зберегли життєздатність. При інтенсивних низових пожежах відмічене повне згорання лісової підстилки і органічної фракції ґрунту, а в деревостанах – кори, хвої, гілок і сучків, а місцями і стовбурів, що призвело до вивалення як окремих дерев, так і цілих куртин. Роботи по прибиранню лісу, згорілого і всохлого в перший рік після пожежі, на території Опачицького згарника проводяться, починаючи з 1993 року. Соснові молодняки, деревина яких не знаходила попиту, в основному залишились незачепленими. В даний час відбулось повне вивалення стовбурів, відбувається процес деструкції залишків деревостанів під дією дереворуйнуючих комах і грибів. Ці ділянки можуть слугувати джерелами шкідників і хвороб для прилеглих лісових масивів.

8.2.2. Підтоплення

Основною причиною підтоплення на території зони відчуження стала побудова 136 протистічних дамб. В багатьох випадках підтоплення відбулось внаслідок будівництва насипів автодоріг без водопропускних пристроїв. За цей час також посилилась діяльність бобрів, загати яких з'явилися на багатьох річках та меліюканавах і викликали значні локальні підвищення рівня ґрунтових вод.

Більшість підтоплених насаджень знаходиться в Паришівському лісництві, в зоні зміни гідрологічного режиму. Їх доля повністю визначається строком експлуатації існуючих гідротехнічних споруд. Виникнення постійних мілководь на досить значних площах викликало зміни в лісовому рослинному покриві, що призвело до загибелі деревостанів м'яколистяних порід, які зростали в понижених місцях, та утворення водно-болотних крупнотравних угруповань.

Рівень зволоження є головним екологічним фактором, який визначає поглинання радіонуклідів рослинністю. Критичні з точки зору радіоекології сирі і мокрі гігروتони в лісах та болотні екоценози в заплавах становлять 20,4 % території.

Поступове підтоплення і повторне заболочування меліорованих земель можуть викликати в прилеглих лісах лише помірне і слабке підтоплення, оскільки більшість долинних і западинних боліт мають круті і високі береги. Тому в лісових угрупованнях може відбуватися лише активне розростання підліску, заміна зелених мохів рунянкою або сфагномом, а в окремих місцях суховершинність старих сосен, дубів і навіть вільх.

Затоплення ґрунтовими водами викликає загибель корневих систем дерев внаслідок утворення несприятливого кисневого режиму ґрунту. Практично всі лісові породи зони Полісся не витримують постійного, хоча і незначного, затоплення протягом 6-7 місяців, а при затопленні навіть протягом одного вегетаційного періоду дерева всіх порід всихають на другий рік. При затопленні протягом більше 30 днів та подальшому сильному підтопленні загибель деревостану починається на 3-4 рік. Навіть короткочасне затоплення менше 30 днів та сильне підтоплення може через 3-5 років призвести до загибелі переважної більшості деревних порід на Поліссі.

При значному підвищенні рівня води в меліоративних канавах вже на протязі декількох тижнів спостерігається часткове всихання вздовж них листяних порід. Напрямки сукцесій при повторному заболочуванні меліорованих земель залежать переважно від гідрологічного режиму та від наявності і товщини торфопокладів. Можуть утворюватися зарості рогозу (при застійному режимі), очерету (при проточному режимі) або осок (при змішаному режимі). На перших етапах заростання новопідтопленої мілководної ділянки можуть виникнути зарості болотного крупнотрав'я та гідрофільних видів верб.

8.2.3. Шкідники і хвороби лісу

Аналіз фітосанітарного стану лісів за останні роки показує, що розвиток шкідників і хвороб, вогнища яких постійно виникають у лісах зони відчуження, в окремі роки носить пандемічний характер, в інші – локальний. Мають місце епізодичні й постійно діючі

осередки. В лісах Чорнобильського району в доаварійний період неодноразово фіксувались спалахи первинних шкідників сосни: соснового шовкопряда, шовкопряда-монашки, звичайного і рудого соснового пильщика. В період найбільшого спалаху (1979-1982 рр.) сукупна площа вогнищ досягала 10 тис.га.

Зараз ліси зони відчуження є потенційними резерваціями шкідників та хвороб і при сприятливому для них сполученні різноманітних факторів тут можуть розвиватися інвазії й епіфітотії. Понад 15 тис.га лісових масивів, ослаблених в наслідок підвищених доз іонізуючого опромінення, пожеж і підтоплення, стали джерелом розвитку і поширення вторинних шкідників. Відсутність винищувальних заходів при умові зростання чисельності шкідників призвела в останні роки до збільшення вогнищ поширення не лише вторинних, але й первинних шкідників лісу.

Характерними і найбільш небезпечними шкідниками сосни на території зони відчуження є сосновий шовкопряд і шовкопряд-монашка. Спалахи їх масового розмноження спостерігаються регулярно через 11-14 років в одних і тих самих лісових масивах на території Лелівського, Дитятківського, Старо-Шепелицького, Корогодського, Опачицького лісових відділень (див. рис. 3.13). Авіахімборотьба, проведена в 1995 р. на площі 3500 га, дозволила попередити спалах. Однак під час весняного обстеження в 1998 р. було виявлено осередки загальною площею 3275 га в Корогодському, Лелівському та Старошепелицькому лісових відділеннях. Масове розмноження соснового шовкопряда і шовкопряда-монашки в 1997-1998 рр. викликало значне ослаблення, а в деяких випадках часткову загибель цілих лісових масивів у Лелівському лісовому відділенні.

Не зважаючи на високу ефективність проведених авіахімічних заходів, основні осередки соснового шовкопряда знищити не вдалось. Вірогідність виникнення повторних спалахів залишається високою на протязі 3-5 років після їх першої появи. Це свідчить про те, що хімічні обробки радикально не покращать фітосанітарного стану без проведення повного комплексу широкомасштабних лісівницьких і лісозахисних заходів.

Крім шовкопрядів, 25-45-річні культури сосни пошкоджують також звичайний і рудий сосновий пильщики. При відсутності боротьби ці шкідники здатні до швидкого збільшення чисельності та захоплення великих площ, однак їх спалахи не такі регулярні і менш тривалі, ніж спалахи розмноження шовкопрядів.

У зв'язку зі збільшенням площ насаджень, пошкоджених шкідниками і хворобами, відбулось розширення вогнищ розвитку вторинних шкідників лісу (лубоїди, короїди, соснова златка) практично на всіх ділянках, пошкоджених вітровалами, сніголамами, буреломами, пожежами, підтопленням і первинними шкідниками. Пожежі 1992 р., припинення догляду за лісом, накопичення сухостою створили сприятливі умови для

збільшення чисельності стовбурових шкідників. Їх діяльність призвела до часткового всихання ослаблених дерев по межах згарищ, але не викликала катастрофічних наслідків. Ріст чисельності вторинних шкідників контролюється хижими комахами, кількість яких збільшилась останнім часом.

Площа вогнищ всихання сосняків від кореневої губки в доаварійний період становила 4000 га. За даними лісовпорядкування 1997 р., кореневою губкою пошкоджено понад 4,5 тис.га. Спостерігається подальший ріст раніше існуючих вогнищ і поява нових. Вогнища хвороби звичайно виникають в штучних насадженнях, створених в порушених місцезростаннях, найчастіше на староорних землях. Небезпеку являє не захворювання саме по собі, яке веде в кінцевому рахунку до формування більш стійких деревостанів, а накопичення значних об'ємів сухоостою, що збільшує вірогідність виникнення верхових пожеж. За відсутності пожеж уражені кореневою губкою соснові культури з часом трансформуються в змішані деревостани, в яких перший ярус буде сформований 150-200 стійкими до кореневої губки великими соснами, а другий – різними листяними породами, в тому числі самосівом сосни і породами судібровного ряду.

Насадження листяних порід в зоні відчуження уражуються серцевинною гниллю, викликаною різними видами трутовиків та опеньком. В насадженнях з участю дуба трапляються окремі екземпляри, уражені борошністою росою.

Під час лісовпорядкування 2017 року виявлено загиблих насаджень на площі 6452,8 га. З них в результаті лісових пожеж загинуло 6198,5 га, від дії шкідників – 17,3 га, хвороб – 29,5 га. Від дії інших чинників (бурелом, вітровал, вимокання тощо) – 207,5 га.

В цілому аналіз матеріалів по лісопатологічному стану території ЗВ дозволяє зробити такі висновки:

найбільш неблагополучним в лісопатологічному відношенні типом деревостанів є соснові культури, створені великими однорідними масивами;

– соснові масиви, схильні до ураження шкідниками і хворобами, одночасно найбільш небезпечні в пожежному відношенні;

– вогнища стовбурових шкідників звичайно приурочені до згарищ і вогнищ кореневої губки і не являють небезпеки для здорових деревостанів.

Всі зазначені в даному розділі фактори викликають ослаблення і всихання соснових монокультур. В сукупності вони ведуть не до зникнення лісу, як рослинної формації, а до заміни штучних соснових посадок на природні м'яколистяні, змішані і рідше чисті соснові деревостани.

9. Аналіз результатів та перспективи наукових досліджень

Основними напрямками наукової та науково-технічної діяльності Заповідника є здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень функціонування екосистем в умовах заповідних режимів, які включають:

- ведення Літопису природи;
- організацію та здійснення систематичних спостережень (моніторингу) за станом та динамікою природних комплексів та об'єктів, екосистем та клімату;
- інвентаризацію об'єктів флори та фауни, рослинних угруповань, природних середовищ (оселищ) та ландшафтного різноманіття тощо;
- розроблення наукових рекомендацій (програм, планів дій) щодо збереження і відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного і тваринного світу, занесених до Червоної книги України, до регіональних переліків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні, та/або до переліків видів рослин і тварин, що підлягають охороні згідно з міжнародними зобов'язаннями, відновлення порушених корінних природних комплексів, гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, запобігання проникненню чужорідних видів рослин і тварин, які загрожують екосистемам, середовищам існування або видам, контролю або усунення таких чужорідних видів;
- підготовку наукових матеріалів та рекомендацій, необхідних для провадження екологічної освітньо-виховної роботи та інших видів діяльності Заповідника;
- створення та ведення наукових фондів, баз даних, інформаційних систем;
- первинний облік кадастрових відомостей щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

В зв'язку з організаційно-технічними труднощами та недоукомплектованістю штату Заповідника науковцями роботи за даним розділом Літопису природи в 2017 році не проводились.

ЛІТЕРАТУРА

Указ Президента України №174/2016 «Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника» (від 26.04.2016 р.). Київ.

Закон України «Про екологічну мережу України» (від 24.06.2004 № 1864-IV). Київ.

Проект організації і розвитку лісового господарства державного спеціалізованого комплексного підприємства „Чорнобильська пуща” Державного департаменту-адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов’язкового) відселення. Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об’єднання. Комплексна експедиція, Ірпінь – 2006.

Звіт ДНДУ «Чорнобильський центр з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології» за 2012 р. про результати НДР «Вивчення та визначення ділянок зони відчуження з найціннішими природними комплексами вартих найвищого охоронного статусу та їх паспортизація» (КПКВ 3202110). Славутич, 2012. – 107с.

Звіт ДНДУ «Чорнобильський центр з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології» за 2013 р. про результати НДР «Вивчення та визначення ділянок зони відчуження з найціннішими природними комплексами вартих найвищого охоронного статусу та їх паспортизація» (КПКВ 3202110). Славутич, 2013. – 71с.

Звіт ДНДУ «Чорнобильський центр з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології» за 2014 р. про результати НДР «Вивчення та визначення ділянок зони відчуження з найціннішими природними комплексами вартих найвищого охоронного статусу та їх паспортизація» (КПКВ 3202110). Славутич, 2014. – 64с.

Звіт ДНДУ «Чорнобильський центр з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології» за 2015 р. про результати НДР «Вивчення та визначення ділянок зони відчуження з найціннішими природними комплексами вартих найвищого охоронного статусу та їх паспортизація» (КПКВ 3202110). Славутич, 2015. – 115с.

Shpak A.V. First record of *Myotis brandtii* (Mammalia, Vespertilionidae) in the Central Polesie of Belarus // Вісник зоології, 2010. — Том 44.— Вип. 3. — с. 252.

Vlaschenko A., Gashchak S., Gukasova A., Naglov A. New record and current status of *Nyctalus lasiopterus* in Ukraine (Chiroptera: Vespertilionidae) // Lynx, n. s. (Praha). — 2010. — Vol. 41. — P. 209–216.

Абеленцев В. І. Ссавці: Куницеви // Фауна України. — К.: Наук. думка, 1968. — Т. 1, вип. 3 — 280 с.

Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ссавці: Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera // Фауна України. — К.: Вид-во АН УРСР, 1956. — Т. 1, вип. 1. — С. 229—446.

Афанасьев В. Т. Мохногий сыч на северо-востоке Украины // Беркут, 1997. — 6 (1–2): 47–48.

Балашов Л. С., Гайченко В. А., Францевич Л. І. та ін. «Червона книга України» в Зоні відчуження // Бюл. екологічного стану Зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення. — Чорнобильінтерінформ, 1999. №14: 35–37.

Берг Л. С. Рыбы пресных вод СССР и сопредельных стран. — М.-Л., 1948. Т.1. — 468с.

Гаврилюк М. Н., Грищенко В. Н. (2000): Современное состояние популяции орлана-белохвоста в Среднем Приднепровье. - Беркут. 9 (1–2): 28–38.

Гаврись Г. Г., Коцержинская И. М. Находка нетопыря средиземноморского *Pipistrellus kuhlii* (Chiroptera, Vespertilionidae) на северной границе ареала в Украине // Вестник зоологии. — 2002. — 36 (6). — С. 50

Гащак С. П. Нотатки про деяких рідкісних птахів з території Чорнобильської зони відчуження // Беркут, 2002. 11 (2). — 141—147

Гащак С.П. Интересные зоологические находки с севера Киевской и Черниговской областей // Вестник зоологии, 2003. — 37 (3): 64.

Гащак С.П. Про досвід автоматичного фотографування диких тварин у Чорнобильській зоні // Раритетна теріофауна та її охорона / Під ред. І. Загороднюка. — Луганськ, 2008. — с. 28–36 — (Праці Теріологічної Школи, Вип. 9)

Гащак С.П., Вишневський Д.О., Заліський О.О. Фауна хребетних тварин Чорнобильської зони відчуження (Україна). — Славутич: Вид-во Чорнобильського центру з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології, 2006. — 100с.

Гащак С.П., Влащенко А.С., Наглов А.В. Результаты изучения фауны и радиоактивного загрязнения рукокрылых Чернобыльской зоны отчуждения в 2007–2009 годах // Проблемы Чернобыльской зоны отчуждения. — 2009. — № 9. — 102–124.

Гащак С.П., Влащенко А.С., Наглов А.В., Кравченко К.А., Прилуцкая А.С. Фауна рукокрылых зоны отчуждения в контексте оценки природоохранного значения ее участков // Проблемы Чернобыльской зоны отчуждения. — 2013. — Вып. 11. — С. 56–79.

Гептнер, В. Г., Наумов, Н. П. Млекопитающие Советского Союза. Хищные (гиены и кошки). — Москва : Высш. школа. — 1972. — Том 2, ч. 2. — 552 с.

Гептнер, В. Г., Наумов, Н. П., Юргенсон, П. Б. и др. Млекопитающие Советского Союза. Морские коровы и хищные. — Москва : Высш. школа. — 1967. — Том 2, ч. 1. — 1004 с.

Годлевська Л., Бузунко П., Ребров С., Гхазалі М. Підземні сховища рукокрилих «непечерних» регіонів України, за результатами 2002–2015 рр. // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. — 2016. — Вип. 71. — С. 178–189.

Годлевська Л., Ребров С. Рукокрилі північної та центральної України на Лівобережжі Дніпра // Праці Теріологічної школи. — Київ, 2017. — Том 16. — с. 3–32.

Годлевська, Л., Ребров, С., Панченко, П. Нові дані щодо фауни рукокрилих Рівненської області (Україна) // Заповідна справа. — 2016. — Вип. 1, №22. — С. 72–77.

Головач О. Ф., Грищенко В. Н., Серебряков В. В. Распространение, численность и миграции черного аиста на Украине. — Деп. в ВИНТИ 26.02.1990, № 1110-B90. — 48 с.

Грищенко В. М. Про занесення нових видів птахів до Червоної книги України // Беркут, 1998. — 7 (1–2). — С. 94–103.

Грищенко В. Н. К распространению серого журавля в Киевской области // Орнитология: Сб. — М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1990. — Вып. 24. — С. 146.

Грищенко В. Н. Черный аист в Украине: Мифотворчество продолжается // Беркут. — 1996. — 5 (1). — С. 91–94.

Грищенко В. Н., Осавлюк Д. С. О гнездовании гоголя в Киевской области // Орнитология: Сб. — М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1990. — Вып. 24. — С. 147.

Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н., Горошко О.А., Дремлюга Г.Н., Нечай И.И., Осавлюк Д.С. К распространению редких видов хищных птиц в Киевской области. — Беркут, 2004. — 3 (2): 152–153.

Дерябина Т. Г. Лошадь Пржевальского (*Equus przewalskii* Poljakov): результаты наблюдений за инвазивным видом // Экосистемы и радиация: аспекты существования и развития: сб. науч. тр., посвященный 25-летию Полесского государственного радиационно-экологического заповедника / Под общ. ред. Ю. И. Бондаря. — Минск: БОРБИЦ РНИУП «Институт радиологии», 2013. — С. 301–308.

Дерябина, Т. Г. Зона отчуждения Чернобыльской АЭС — резерват охраняемых видов диких животных // Красная книга Республики Беларусь : состояние, проблемы, перспективы: материалы международной научной конференции, Витебск, 13–15 декабря 2011 г. / Вит. гос. ун-т ; редкол.: В. Я. Кузьменко (отв. ред.) и др. — Витебск : УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2011. — С. 43–45.

Дерябина, Т. Г. Полесская популяция зубров (1996–2011 гг.) // Дикая природа Беларуси. 2012 (3.12.2012) <https://goo.gl/IL5HVg>

Дерябина, Т. Г. Распространение и численность включенных в Красную книгу Республики Беларусь крупных млекопитающих (зубр, медведь, рысь, барсук) на территории Полесского государственного радиационно-экологического заповедника //

Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике : Сб. науч. труд. / Под ред. Г. В. Анципова. — Гомель : РНИУП «Институт радиологии», 2008. — С. 19–35.

Дикий, I. В., Шквиря, М. Г., Хоєцький, П. Б. Сучасний стан популяції ведмеда бурого в Україні: просторова структура і особливості екології, чисельність і методи дослідження // Ведмідь бурий (*Ursus arctos*): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні / Наук. ред. I. В. Дикий, М. Г. Шквиря. — Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2015. — С. 36–72.

Долбик М. С. Птицы Белорусского Полесья. — Минск: Изд-во АН БССР, 1959. — 268 с.

Домашевский С.В. Бородатая неясыть (*Strix nebulosa*) в Киевском Полесье // Вестник зоологии, 2004. — 38 (2): 20.

Домашевский С.В. Материалы по экологии осоеда и черного коршуна на севере Украины // Беркут. — 2006. — Т. 15, вып. 1–2. — С. 125–131.

Домашевский С.В. Расселение бородатой неясыти в Украинском Полесье // Совы Северной Евразии: экология, пространственное и биотопическое распределение / Волков С.В. (гл. ред.), Шариков А.В., Морозов В.В. – М. 2009: 126.

Домашевский С.В. Хищные птицы регионального ландшафтного парка «Межреченский» // Новітні дослідження соколоподібних та сов. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Хижі птахи України», м. Кривий Ріг, 24–25 жовтня 2008 р. — Кривий Ріг, 2008. — с. 106–117.

Домашевский С.В., Гащак С.П., Чижевский И.В. Материалы по Соколообразным (Falconiformes) и Совообразным (Strigiformes) Чернобыльской зоны отчуждения (Украина) // Беркут, 2012. — (1–2): 64–81.

Домашевский С.В., Комаровский А., Тетерук Р., Сапуга А. Регистрация воробьиного сычика в Киевской области // Интернет-публикация «Українського центру досліджень хижих птахів» (4.03.17). — <https://raptors.org.ua/ru/1018>.

Домашевский С.В., Чижевский И.В. (2009в): Результаты проведения учетов орлана-белохвоста и других хищных птиц на территории Чернобыльской зоны отчуждения в зимний период 2008-2009 гг. - Беркут. 18 (1-2): 45-48.

Домашевский С.В., Чижевский И.В. Сизоворонка в зоне отчуждения Чернобыльской атомной станции // Итоги полевого сезона 2010. Материалы I региональной научной зоологической конференции, посвященной Международному году биоразнообразия (Брест, 11 декабря 2010 г.). — Брест: «Альтернатива», 2011. — с. 84–86.

Домбровский В.В. Материнская колония ночницы Брандта *Myotis brandtii* в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике (Беларусь) // Праці Теріологічної школи. — Київ, 2017. — Том 16. — с. 137–140.

Домбровский В.Ч. Результаты учетов рукокрылых (Chiroptera) в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике в 2016–2017 гг. // Актуальные проблемы зоологической науки в Беларуси: Сб. стат. XI Зоол. Межд. науч.-практ. Конф., приуроченной к десятилетию основания ГНПО «НПЦ НАН Беларуси по биоресурсам» (Беларусь, Минск, 1–3 ноября 2017 г.). – Т. 1. / редкол.: О.И. Бородин [и др.]. – Минск : Издатель А.Н. Варакин, 2017.– с. 105–112.

Домбровский В.Ч., Журавлев Д.В. Редкие виды дневных хищных птиц на приграничных с Украиной особо охраняемых природных территориях Белорусского Полесья. —Новітні дослідження соколоподібних та сов. Матеріали III Міжнародної наукової конференції “Хижі птахи України”, м. Кривий Ріг, 24–25 жовтня 2008 р. — Кривий Ріг, 2008. — с.125–133.

Домбровский В.Ч., Журавлев Д.В., Demongin L. Редкие хищные птицы Белорусского Полесья – Subbuteo // Беларускі арніталагічны бюлетэнь, 2001. — 4 (1): 11–24.

Домбровский В.Ч., Парейко В.А. Зимовка крупных хищных птиц в зоне отселения Чернобыльской АЭС в 1998 году. — Subbuteo, 1999. — 2 (1): 46–47.

Жарких Т.Н., Ясинецкая Н.И. Демографические показатели популяции лошадей Пржевальского (*Equus przewalskii* Polj., 1881) в зоне отчуждения Чернобыльской АЭС // Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отделение Биология. — 2008. — 113 (5): 3–9

Жарких Т.Н., Ясинецкая Н.И., Боровский А.Н., Звегинцова Н.С. Изучение популяции лошади Пржевальского в зоне Чернобыльской АЭС // Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отделение Биология. — 2002. — Т. 107, вып. 5. — С. 9–16.

Жежерин В.П. Орнитофауна украинского Полесья и ее зависимость от ландшафтных условий и антропогенных факторов. Видовой состав гнездящихся птиц, распределение по территории, численность, вопросы охраны, зоогеография: Дис. канд. биол. наук. К., 1969. — 539 с.

Жила, С. Рись в Українському Поліссі: стан популяції та поширення / Вісник Львівського університету. Серія біологічна. — 2002. — Вип. 30. — С. 61–64.

Жила, С. М. Бурій ведмідь (*Ursus arctos* L.) в Українському Поліссі. — Вестник зоологии, 1997. — Том 31 (3). — С. 77.

Жила, С. Поліська популяція рисі (*Lynx lynx*) в Україні та план дій щодо її збереження // Мінливість та екологія ссавців / За ред. І. Загороднюка. — Київ, 2012. — С. 98–112 (Серія: Праці Теріологічної Школи; Том 11).

Жуков П. И. Распространение и эволюция пресноводных миног в водоемах БССР // Вопросы ихтиологии, 1965. — Т.5, Вып. 2 (35). — 240—244.

Кедров Б., Шешурак П. Первая находка нетопыря средиземноморского на Черниговщине (Украина) // Вестник зоологии. — 1999. — 33 (3). — С. 60.

Кириков С. В. Изменения животного мира в природных зонах СССР (XIII-XIX вв.): Лесная зона и лесотундра. — М.: Изд-во АН СССР, 1960. — 158 с.

Кириков, С. В. Распространение зубра на территории Советского Союза в XI–XX вв. // Зубр. Морфология, систематика, эволюция, экология / Под ред. В. Е. Соколова. Москва: Наука, 1979 а. С. 476–487.

Кириков, С. В. Человек и природа восточноевропейской лесостепи в X – начале XIX в. — Москва: Наука, 1979 б. — 184 с.

Кістяківський О. Б. Фауна промислових птахів Полісся УРСР // Зб. праць Зоологічного музею АН УРСР. — 1952. — № 25. — С. 11—34.

Клакоцкий В.П. Птицы Припятского ландшафтно-гидрологического заповедника // Заповедники Белоруссии. — Минск, 1983. — Вып. 7. — с. 98–106.

Ковалева И. М., Тараборкин Л. А. Современный статус и распространение *Barbastella barbastellus* (Chiroptera, Vespertilionidae) в Украине // Вестн. зоологии. — 2001. — 35 (3). — С. 79—84.

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 рік).- Київ: В-во Мінекобезпеки України, 1998.- 76с.

Крижанівський, В. І. Стан популяцій мисливських видів ссавців / Розбудова екомережі України. — Київ : UNDP, Проект Екомережі, 1999. — С. 89–91.

Крижановський В. І. План дій по збереженню зубра (*Bison bonasus* L.) в фауні України. Затверджено наказом Мінприроди та Держкомлісгоспу України від 8.05.2007, № 231/163 // Мисливство та полювання в Україні. 2007. Спец. вип. С. 1–9.

Куриленко В.Е., Вервес Ю.Г. Земноводные и пресмыкающиеся фауны Украины: Справочник-определитель. — Киев: Изд-во «Генеза», 1998. — 208с.

Кучмель С.В. Видовой состав млекопитающих отрядов Насекомоядные, Зайцеобразные, Хищные, Грызуны и Парнокопытные Полесского государственного радиационно-экологического заповедника // Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике : Сб. науч. тр. / Под ред. Г. В. Анципова. — Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. — С. 38–64.

Легейда И.С., А.Ю. Микитюк, Г.М. Панов (1996): Состояние орлана-белохвоста (*Haliaeetus albicilla*) в 30-км зоне ЧАЭС. - Мат-лы. конфер. 7-9 квітня 1995 р., м. Ніжин. К.: 30-31.

Мельничук В. А., Головач О. Ф. Распределение колониальных птиц в северной части Киевского водохранилища в период его стабилизации // Вестн. зоологии. — 1984. — 5. — С. 85—86.

Мерзликин И. Р., Лебедь Е. А. Встречи нетопыря средиземноморского *Pipistrellus kuhlii* (Chiroptera, Vespertilionidae) в Сумской области Украины // Вестник зоологии. — 2001. — 35 (4). — С. 92.

Мовчан Ю. В., Манило Л. Г., Смирнов А. И., Щербуха А. Я. Круглоротые и рыбы — К.: Зоологический музей ННПМ НАН Украины, 2003. — 241 с. — (Кат. коллекций Зоологического Музея ННПМ НАН Украины).

Никифоров М. Е., Яминский Б. В., Шкляров Л. П. Птицы Белоруссии: Справочник-определитель гнезд и яиц. — Минск: Вышэйш. шк., 1989. — 479 с.

Панов Г.М. (2004): Пространственное распределение и численность орлана-белохвоста в Чернобыльской зоне отчуждения. - Беркут. 13 (2): 226-229.

Пенькевич, В. А. Зубр европейский. 2016. <https://goo.gl/u5qMtx>

Позвоночные животные Припятского заповедника: Аннот. список видов / Сост.: А. В. Углынец, В. П. Клакоцкий, И. М. Зенина. — Минск: Ураджай, 1995. — 40 с.

Полуда А. М. (2000): До поширення орлана-білохвоста на Київщині. - Беркут. 9 (1-2): 122–123.

Полуда А.М., Баев В.А., Гаврись Г.Г. и др. 18-й и 19-й сезоны орнитологического стационара “Лебедивка” // Вестник зоологии, 1997. — 31 (3): 86–88.

Полуда А.М., Давиденко И.В., Землянских И.И. и др. Орнитологический стационар “Лебедивка”: 21-й и 22-й сезоны // Вестник зоологии, 1999. — 33 (4–5): 119–122.

Програма відновлення первинного фауністичного комплексу і біорізномайття Українського Полісся в зоні відчуження і зоні безумовного (обов’язкового) відселення (Програма «Фауна»): Затв. Міністром МНС України В. В. Дурдинцем 13.04.2000. — Київ, 2000. — 8с.

Проект організації і розвитку лісового господарства державного спеціалізованого комплексного підприємства „Чорнобильська пуца” Державного департаменту-адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов’язкового) відселення. Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об’єднання. Комплексна експедиція, Ірпінь — 2006.

Редкие и исчезающие растения и животные Украины: Справочник / В. И. Чопик, Н. Н. Щербак, Т. Б. Ардамацкая и др.; Под ред. К. М. Сытника и др. — К.: Наук. думка, 1988. — 256 с.

Рысь. Региональные особенности экологии, использования и охраны / Отв. ред. Е. Н. Матюшкин, М. А. Вайсфельд. — Москва: Наука, 2003. — 523 с.

Рябов И. Н. Радиоэкология рыб водоемов в зоне влияния аварии на Чернобыльской АЭС: по материалам экспедиционных исследований. — М.: Тов-во научных изданий КМК, 2004. — 215с.

Савицкий, Б. П., Кучмель, С. В., Бурко, Л. Д. Млекопитающие Беларуси / Под общ. ред. Б. П. Савицкого. — Минск : Изд. Центр БГУ, 2005. — 319 с. — ISBN 985-476-316-1.

Слівінська К.А. Кінь Пржевальського (Equus przewalskii Poljakov, 1881) в умовах Чорнобильської зони відчуження // Бюлетень екологічного стану зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення, 2005. № 1 (25). — 37—41.

Сокур, І. Т. Історичні зміни та використання фауни ссавців України. — Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. — 84 с.

Тищенко В.М., Годлевська О.В. Перші знахідки Vespertilio murinus та Nyctalus noctula (Chiroptera) на зимівлі у м. Києві // Вестник зоологии. — 2008. — Т. 42, № 3. — С. 280.

Фауна України. В 40-а томах. Том 5. Птахи. Вип. 2. Хижі птахи / Зубаровський В.М. — Київ: Наукова думка, 1977. — 332с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.7. Земноводні та плазуни / Таращук В.І. — Київ: Вид-во АН Української РСР, 1959. — 247с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.8. Риби. Вип. 1: Личинкохордові (асцидії, апендикулярії), безчерепні (головохордові), хребетні (круглороті, хрящові риби, кісткові риби – осетрові, оселедцеві, анчоусові, лососеві, харіусові, щукові, умброві) / Павлов П.Й. — Київ: Наукова думка, 1980. — 352с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.8. Риби. Вип. 2: Коропові. Частина 1: Плітка, ялець, гольян, краснопірка, амур, білизна, верховка, лин, чебачок амурський, підуст, пічкур, марена / Мовчан Ю.В., Смірнов А.І. — Київ: Наукова думка, 1981. — 428с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.8. Риби. Вип. 2: Коропові. Частина 2: Шемая, верховодка, бистрянка, плоскирка, абраміс, рибець, чехоня, гірчак, карась, короп, гіпофтальміхтис, аристіхтис / Мовчан Ю.В., Смірнов А.І. — Київ: Наукова думка, 1983. — 360с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.8. Риби. Вип. 3: Вьюновые, сомовые, икталуровые, пресноводные угри, конгеровые, саргановые, тресковые, колюшковые, игловые,

гамбузиевые, зеусовые, сфиреновые, кефалиевые, атериновые, ошибневые / Мовчан Ю.В. – Киев: Наукова думка, 1988. – 368с.

Фауна України. В 40-а томах. Т.8. Риби. Вип. 4: Окунеподібні (окуневидні, губаньовидні, драконовидні, собачковидні, піщанковидні, ліровидні, скумбриєвидні) / Щербуха А.Я. – Київ: Наукова думка, 1982. – 384с.

Цицюра В.К., Хлебешко В.Н. Мохноногий сыч (*Aegolius funereus*) – новый гнездящийся вид Житомирского Полесья // Вестник зоологии, 1991. — 5. — с.86.

Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.

Шарлемань М. Замітки про птахів Київщини. Матеріали для орнітофауни України // Труды фіз.-мат. від. Української АН. — 1926. — Т. 2, вип. 2. — С. 1—32

Юрко В.В. Современное состояние орнитофауны Полесского государственного радиационно-экологического заповедника // Фаунистические исследования в Полесском гос. радиационно-экологическом заповеднике : Сб. науч. тр. / Под ред. Г. В. Анципова. — Гомель : РНИУП «Институт радиологии», 2008. — с. 65–115.

Юрко В.В., Парейко О.А. Мониторинг орнитофауны ПГРЭЗ. Результаты 2005 года // 20 лет после чернобыльской катастрофы: Сборник научных трудов Полесского государственного радиационно-экологического заповедника. — Гомель, 2006. — с. 226–238.

Ясинецкая Н.И., Звезинцова Н.С. Структура и современное состояние популяции лошади Пржевальского в зоне ЧАЭС // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». — 2013. — Том 5. — с.203–211.